

Erdélyi GYOPÁR

1. 2022. JANUÁR-FEBRUÁR

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET FOLYÓIRATA

**IX. EKEArt
fotókiállítás**

**Az enyedszentkirályi
BÁNFFY-KASTÉLY**

TERMÉSZETJÁRÁS

HONISMERET

KÖRNYEZETVÉDELEM

Erdélyi Gyopár

2022/1. (177.) szám • 32. évfolyam

ISSN: 1583-9532

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület folyóirata

Az 1892–1948 között megjelent

Erdély folyóirat jogutódja

Megjelenik kéthavonta

Revista Asociației Societatea Carpatină Ardeleană

în limba maghiară

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Deák László (deak.laszlo@eke.ro)

TÁRSSZERKESZTŐ:

Balázs Katalin (balazs.katalin@eke.ro)

MUNKATÁRSÁK:

Dr. Bartók Attila (Környezetvédelem),

Bélfényéri Gábor (Gombák),

János Csaba (Borvizeink, gyógyvizeink),

Dr. Kovács Lehel István (Honismeret),

Molnár Zoltán (Csillagászat),

Dr. Rusz Otília (Légtüneménytan)

BORÍTÓ- ÉS GRAFIKATERV: Várdai Éva

TÖRDELŐSZERKESZTŐ: Várdai Éva

NYOMDA: Mark House – Gyergyószentmiklós

KIADVÁNY-KOORDINÁTOR ÉS KORREKTOR:

Veres Ágnes (veres.agnes@eke.ro)

POSTACÍM:

Asociația SCA – EKE, O. P. 1, C. P. 41,

400750 Kolozsvár (Cluj), RO

e-mail: gyopar@eke.ro

honlap: www.erdelyigyopar.ro, www.eke.ro

A fedőlapon: *Téli rege* (Fotó: Dósa László)

A következő lapszám 2022. április 1-jén

jelenik meg

ELŐFIZETÉS

Az átutalás tárgyaként minden esetben kérjük feltüntetni nevüket, postai és e-mail címüket, valamint hogy „Erdélyi Gyopár előfizetés 2022”, ugyanakkor kérjük ezen adatokat az előfizetés@eke.ro címre is elküldeni.

Erdélyben:

Előfizetési díj egy évre (postaköltséggel együtt): 51 lej

• **Banki átutalással:**

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană –

Erdélyi Kárpát-Egyesület

ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București

Bankszámla száma:

RO74 INGB 0000 9999 0316 7890

Adószám (cod fiscal): 4960082

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat (10 lej) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

• **Postai átutalással:**

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană

(Veres Ágnes)

O. P. 1, C. P. 41, 400750 Cluj

Magyarországon:

Előfizetési díj egy évre

(postaköltséggel együtt): 5100 forint

• **Banki átutalással az EKE magyarországi számlájára:**

Erdélyi Kárpát-Egyesület

Unicredit Bank

Bankszámla száma:

10918001-00000027-75640007

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat (500 forint) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

A folyóiratban megjelent írások szerzői jogvédelem alatt állnak, azok bármilyen formában történő további felhasználása csak a forrás feltüntetésével engedélyezett. Az aláírt vagy betűjellel ellátott cikkekért szerzőik felelnek, ezek nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

HALLASD SZAVAD!

■ Várod, hogy megjelenjen a friss *Erdélyi Gyopár*? Melyik rovatot olvasod el először? Milyen cikkekre emlékszel vissza örömmel? Mit hiányolsz a lapból? Itt az alkalom, hogy üzenj a szerkesztőknek, tegyél jobbító javaslatot, ajánld fel közreműködésedet! Válaszod nekünk aranyat ér, neked nyereményt hozhat! Részletek a mellékelt kérdőívben.

TARTALOMJEGYZÉK

- 1 A népi játékok vonzkörében –
Dr. Kovács Lehel István

Egyesületi élet

- 2 Karácsonyi ajándék – Veres Ágnes
2 Országos kitüntetések 2021-ben
3 Kisbakancs-összefoglaló a 2021-es évről – Gáspár László Zsolt
6 IX. EKEArt fotókiállítás – Dósa László
37 EKE-osztályok hírei

Nemesek nyomában

- 8 Az enyedszentkirályi Bánffy-kastély –
Orbán Zsolt

Historikum

- 5 Jó volt... – Dr. Nagy-Major Gábor
11 Dr. Parádi Ferenc, az EKE Erdély című lapjának egykori szerkesztője –
Dr. Polgárdy Géza
16 Társuljunk Parádihoz, szegődjünk
Petőfhez! – Balázs Katalin
27 Erről írtak eleink – Természetjárók
főzőiskolája – Balázs Katalin

Gombák

- 13 A csengettyűgombák nemzetsége
(2. rész) – Bélfényéri Gábor

Hazajárás Erdélybe

- 14 Erdélyből a Partiumba 2017 őszén –
Kenyeres Oszkár

Belföldi túra

- 18 Nekünk szent gondolatok a Bekecsről –
Kocsis András

- 35 A Boj-patak körútja, avagy királyi séta
a Királyerdő-hegységben –
Egri Ferenc

Környezetvédelem

- 20 A Buila-Vânturarița Nemzeti Park –
Dr. Bartók Attila

Ökolábnyomok

- 23 Öreg házak új élete –
Öt ok, hogy miért rossz a régi (1. rész) –
Köllő Miklós
25 Ökoturista barangolások Frankfurt
környékén (2. rész) – Dénes Géza

Külföldi túra

- 28 Képeslapok a nagyvilágból, 8.1. rész
– Ellentétek hazái a Kaukázusban –
Grúzia – Dr. Kovács Lehel István
30 Meseszerű Föld, 11. rész –
Egy nap alatt a Föld körül –
Deák László
32 Vulkaneifel – Kinda Tibor

Borvizeink, gyógyvizeink

- 33 A borvíz tárolása, szállítása,
palackozása (5. rész) – János Csaba

Csillagászat

- 36 A szükséges rossz. Vagy jó? –
Molnár Zoltán

Rejtvény

- 45 Mormota-fejtörő
46 Keresztrejtvény –
Spinoza aforizmája

TÁMOGATÓINK

nka
Nemzeti Kulturális Alap

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

markhouse

I D E A
P L U S

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

A népi játékok vonzkörében

Dr. Kovács
Lehel István
EKE-elnök

■ „Légy vidám, de ne lármázz!” – tartja a turista-tízparancsolatnak egyik változata, s valóban, a természetszeretettől adódóan a túrázó kiegyensúlyozott, vidám, optimista.

Nem kívánom most hosszasan ecsegtetni az EKE régvolt túsíját, amikor szinte az egész falu felkerekedett, és minden finomsággal megrakott szekerek kísérték a gyalogos természetjárókat, akik már a hajnal pirkadatánál nekivágtak a hegyeknek, hogy egy-egy nagyobb tisztáson tüzet gyújtsanak és nagy üstökben főzzék a reggelit, ebédet, akár a vacsorát is, de szerintem is az a természetes, ha együtt kirándulnak a családok: idősek, fiatalok, gyerekek – erős közösséget kovácsolva.

Valamikor gyermekkoromban is így volt: nagyszüleimmel, szüleimmel közösen jártuk a természetet családi barátaink viszonylag szűk körében, mert szervezett természetjárás nem volt, nagyobb tömegmozgósítása pedig egyenesen államellenes cselekedetnek számított. Na de mi nagyon jól megvoltunk annyian, amennyien összegyűltünk, s a lényeg az volt, hogy jött jó pár gyermek is, a mi korosztályunk.

A fénypontjai voltak ezeknek a túráknak, amikor megálltunk pihenni egy-egy nagyobb tisztáson, a szüleink félrevonultak beszélgetni, mi pedig nagyszüleinkkel népi játékokat kezdtünk játszani. Ha valakinél volt egy labda, akkor a *Keverem a puliszkát!*, vagy sorra kerültek elő a *Gyertek haza libuskáim!*, a *sipirkázás*, a *Bent a bárány, kint a farkas*, a *Fekete ember* és még ki tudja hány meg hány játék, amelyeket nagyszüleink is játszottak a saját gyerekkoruk idején, s ez így öröklődött át évszázadokon keresztül.

Okostelefonos modern világunkban a népi játékok feledésbe merültek, kimentek divatból, pedig egykoron ez volt az egyedüli módja a gyermekek szórakoztatásának, sőt tanításának, oktatásának is.

A Barcaság népi játékeit Seres András gyűjtötte össze és közölte *Barcasági magyar népköltészet és népszokások* című, 1984-ben megjelent művében. Kiss Áron *Magyar gyermekjátékgyűjtemény* címmel adta ki 1891-ben igen értékes gyűjteményét, amely az egész Magyarország területét lefedte, és amelyet 2000-ben ismét nyomda alá rendeztek, ezzel is jelezve, hogy a magyar népi játékok talán reneszánsz korukat kellene hogy éljék hamuból feltámadt fénymadárként.

A régmúltban gyökerező szórakozási lehetőségek érdekeseek, hasznosak lehetnek a ma gyermeke, embere számára is. Ezek a játékok nevelőértékűek voltak, gyors és helyes döntéshozatalra sarkalltak, ügyességi próba alá vetettek, kreativitást, kézügyességet fejlesztettek.

GyerekJátékok a XXVII. EKE Vándortáborban, Feketehegy, 2018 ■ FOTÓ: VERES ÁGNES

Órákig el tudtunk szórakozni azon, hogy százszorszépből koszorút fontunk, fűszálakból parittyákat készítettünk, tyúkvirág szárából vagy fűzfaágból sípot faragtunk. Minden alapanyag, kellék kéznél volt, az örök természet szolgáltatta.

Gyermeknapkor az iskolaudvaron szerveztünk olimpiát. Lábunkra húzott zsákokkal futottunk, gólyalábakon szaladtunk a cél felé, csutakokból várakat építettünk, hordókon vagy egyszerű vesszőseprűkön lovagoltunk, diót, tojást gurítottunk, célba dobtunk, karikáztunk. Otthon, ha unatkoztunk, nagyapánk leült velünk szembe, keresett kilenc fehér, kilenc tarkababot, egy ócska papírra meghúzta a jellegzetes vonalakat, s máris kezdődhetett a malmozás, vagy sokszor előkerültek a különböző ördöglakatok is.

Most farsang van, a farsangi népi játékok ideje, a hatalmas szórakozásoké, a maszkabáloké, a felvonulásoké. A bábuégetés, bikaütés, borica-, bakkusz-, busójárás, rabvágás, dőre, csutakhúzás, bolondszekerezés és még megannyi szokás ideje, amelyek főszereplői Döme, Illyés, Lázár, Konc király, Cibere vajda és a különböző zsánerfigurák, és amelyekbe sok EKE-tag is beöltözik a túrákkal egybekötött, hagyományos EKE-farsangi bálók és télűzők idejére.

Mit is kívánhatnék jobbat az új esztendőre? Őrizzük, működtessük szokásrendszerünket, hagyományainkat, túráinkon szórakozzunk minél többet népi játékokkal! Legyünk vidámak! ■

Karácsonyi ajándék

FOTÓ: KÚN ISTVÁN

■ Hosszas, kitartó és színvonalas munkálatok után karácsonyra fedél alá került a várfalvi EKE-Vár közösségi háza. Sok lelkes, hozzáértő embernek kell köszönetet mondanunk azért, hogy itt tartunk. Rengeteg van még hátra, de a közösségi erőnek, az egyesület tagjainak és a támogatóknak a segítségével jövőre folytatni fogjuk a munkát.

Köszönjük Gergely Tibornak és a Kope Bike Construct Kft-nek a kőművesmunkát, Kún Istvánnak és a Kunfa Business Kft-nek az ácsmunkát.

Ferenczi Júlia és a Kertimag Kft. segített a fa megvásárlásában, Märginean János polgármester és Várfalva Önkormányzata pedig mindig mellénk áll, ha szükség van a segítségükre.

Végül, de egyáltalán nem utolsósorban említsük meg azt a lelkes és elkötelezett személyt, aki július óta a helyszínen segítette a munkálatokat, a ház körüli teendők mellett a házépítésben is nagyon kivette szerepét, fiával, Árpáddal és ifj. Molnár Lajossal együtt lekezelte az összes fagerendát, majd leszigetelte a kéményt, illetve más, a helyszínen szükséges munkálatokkal segítette az építési folyamatot. Köszönet jár tehát a ház gondnokának, az EKE alelnökének, Istvánffy Attilának! Köszönjük mindazoknak, akik az elmúlt években téglajegyek megvásárlásával támogatták a ház építését, itt kiemelnénk a marosvásárhelyi Unger Zsombor és a tordai Halmágyi István idei támogatását.

Szeretettel gondolunk a decemberben elhunyt, nemzetközileg jegyzett sportorvosra és tizenkétszeres szenior úszó világbajnokra, dr. Flóra Orosz Katalinra, aki nagyapjának, Orosz Endrének EKE iránti kötődését folytatván hűgával, Maier Orosz Judittal együtt anyagilag hozzájárult a közösségi ház alapjának megőntéséhez. Nyugodj békében, kedves Kati!

Végezetül köszönjük támogatóinknak, a Bethlen Gábor Alapnak és a Communitas Alapítványnak a vissza nem térítendő támogatást. ■

Veres Ágnes

Országos kitüntetések 2021-ben

■ Az EKE minden évben az EKE Vándortáborban osztja ki az éves kitüntetéseket az előző évben az adott EKE-tagszervezetben kifejtett kiemelkedő tevékenységért. A 2020-ban és 2021-ben elmaradt táborok e kitüntetések odaítélésének elmaradását is eredményezték. E hiányt próbálta pótolni 2021 decemberében az EKE. Köszönetet mondunk kitüntetett tagtársainknak közösségünk és a természet iránti elkötelezettségükből végzett nemes szolgálatukért.

- Balogh Ernő-díj (kimagasló természetjárási, túravezetési tevékenységért): Bögözi Gyöngyi Anna (EKE Gyergyó), Danicska János (EKE '91 Nagyvárad-Bihar), Fazakas Ferenc, Kiss János és Szabó János (EKE – Kolozsvár 1891)
- Czárán Gyula-díj (túravezető tanfolyam szervezéséért): Milka Zsolt (Bánsági Kárpát Egyesület, 2019-re)
- Herrmann Antal-díj (kiemelkedő néprajzi tevékenységért): Sükösd Sándor (EKE Marosvásárhely)
- Merza Gyula-díj (kiemelkedő szervezési tevékenységért): Lózer Magdolna Beáta (EKE Szatmárnémeti), Milka Zsolt (Bánsági Kárpát Egyesület, 2020-ra), Mille Ferenc (EKE – Kolozsvár 1891) és Pánczél Tibor (EKE Marosvásárhely)
- Orbán Balázs-díj (kimagasló publicisztikai tevékenységért): Belfényéri Gábor és Rusz Otília (EKE Marosvásárhely), Laczkó Szentmihályi Árpád (EKE Gyergyó) és Pál Gyöngyi (EKE – Kolozsvár 1891)
- Tavaszy Sándor-díj (kiemelkedő honismereti tevékenységért): Fekete Irén (EKE '91 Nagyvárad-Bihar) és Vadász Szatmári Margit (EKE Gyergyó)
- Tulogdy János-díj (kimagasló természet- és környezetvédelmi tevékenységért): Kolozsvári Tibor (EKE Marosvásárhely)
- Xantus János-díj (kiváló ifjúsági nevelő tevékenységért): Bartha Botond Zsolt (EKE Szatmárnémeti) ■

Kisbakancs-összefoglaló a 2021-es évre

■ 2021-ben tizedik évébe lépett az Erdélyi Kárpát-Egyesület Háromszéki Osztályának Kisbakancs csoportja. A globális szinten elhúzódó járványhelyzet miatt az év elején nagyon sok kérdőjel volt a programtervezetünkben. Ismerve a 2020-as év karanténos időszakát elképzelhetőnek tartottuk, hogy ismét szembesülni fogunk e káros helyzettel. Szerencsére ez nem történt meg, így kedvünkre kirándulhattunk. Sőt, éves túraprogramunkat kibővítettük a szokásos nyolcra tizenkét túrára, bepótolva a karanténos évben kimaradt kirándulásokat.

Ugyanakkor ettől az évtől nagyon megugrott a résztvevők száma, hiszen nagyon sokszor száznál jóval többen jelentkeztek, de nem volt ritka a 200 körüli résztvevő sem, sőt az eddigi rekordként 251 személy tisztelt meg jelenlétével. Bátran kijelenthetjük, hogy a sok hétköznapi kellemetlenség ellenére 2021 volt a legsikeresebb év a Kisbakancs-történelemben. Ezen felbátorodva az idén is megpróbáljuk folytatni a 12 túrasorozatot a gyermekekkel érkező családok és a gyermekek társaságát kedvelő egyedülálló személyek számára.

2021 kirándulásai dióhéjban

Január végén szánkózással egybekötött túrával töltöttük a napot Predeal környékén, a Dihám menedékháznál. Gyönyörű időben érkeztünk a helyszínre 109 résztvevővel, ebből negyvennyolc gyerek. Hosszú, kigyózó sorban, rengeteg szánkót húzva magunk után csoszogtunk a menedékházig. A ház előtt a kiváló, hosszú szánkópályát használtuk, ezenkívül a napot iglu, hóember, hóvárak építésével töltöttük. A gyerekek között több hócsata is kialakult. Hazainduláskor az ereszkedéseknél kihasználtuk a szánkóink gyorsaságát.

Február második felében kétnapos magashegyi túrát iktattunk be programunkba, a Bucsecs-hegységbe. A Mălăești menedékház kapacitása miatt kilencvenhárman tölthettük a hétvégét együtt, ebből harmincnolc gyerek volt. Barcarozsnyó irányából közelítettük meg a hegyet, majd egy csodálatos erdei téli ösvényen gyalogoltunk fel a menedékházig. Első nap ködös időt fogtunk ki, de másnap reggelre sziporkázó égboltra ébredtünk. Csodálatos látványban volt részünk a Bucsecs északi részében. A jó időt és a megfelelő hóviszonyokat kihasználva felmentünk a glaciális völgy második teraszára, közel 2000 m magasságba. Visszatérve a menedékházhoz volt idő csúszkálni és különböző havas játékokat kitalálni. Különleges élményben részesültek főleg azok, akik most voltak először télen magashegyen.

Március közepén tavaszindító kirándulást szerveztünk az erdővidéki Bodos falu környékén. Az előző napok kellemetlen időjárása erre a napra jóra fordult. Pontosan 200-an vettünk részt a túrán, ebből kilencvenkét gyerek. Az elhagyatott bodosi bányától indulva felkapaszkodtunk a Tiborcz-vár tetejére. Ismeretve a hely történetét, hosszan kigyózó sorban a bányatóhoz

Hótündéres emlékkép

ereszkedtünk be. Utunkat folytatva a Csere-tetőn keresztül egészen a Kelemen váráig gyalogoltunk, amely dombjának oldalát teljesen birtokunkba vettük. A túra vége előtt besétáltunk a faluba, ahol meglátogattuk a református templomot. A bodosi lelkipásztor ismertette a falu történetét, utána a híres mézeskalácsot készítő házhoz mentünk, finom édességek elfogyasztásával zárva a napot.

Következő kirándulásunkat a medvehagyma szedéséhez kötöttük, május első napjára időzítettük. Rekordszámú résztvevő jelent meg a Predeal közelében levő Csurgók nevű helyen. 251-en érkeztünk a helyszínre, ebből 115 gyerek volt. Kényelmes köves úton mentünk a Dihám környékére, egy kerülőútvonalon. A nyeregbe felérve nagy nehezen összegyűjtöttük a csapatot és a medvehagyma-lelőhely felé irányultunk. A frissen nőtt növénykét rövid idő alatt begyűjtöttük, illata elárasztotta az egész környéket. A közeli Dihám menedékházhoz gyalogoltunk, ahol kint is, bent is egyaránt megtöltöttük az egész teret. Kilométeres sorban érkeztünk vissza az autókhoz, egy kiadós nap után.

Május második felében nyolcadik alkalommal tartottuk meg a minitáborunkat, ezúttal a Fogarasi-havasokban, a Negoj menedékháznál. Felsőporumbák település végében találkoztunk, ahonnan egy hatalmas, 16 tonnás billenőkocsival és egy óriási utánfutós traktorral mentünk fel a rossz állapotú erdőkitermelő úton. Már ez a fajta utazás is óriási élmény volt mindenki számára, nagyon jó hangulatban töltöttük időnket. Ezek után egy jókora szintkülönbséget gyalogosan leküzdvé érkeztünk fel a menedékházhoz. Itt is megtöltöttük a házat a 106 résztvevővel, amelyből negyvenkét gyerek volt. Szombaton szeretünk volna eljutni a Negoj nyugati katlanjába, de a méteres hó a kicsúszás veszélyével fenyegetett, ezért visszatértünk a felújított, kényelmes menedékházba, amelynek környékén töltöttük a nap hátralevő részét. Másnap lefelé jövet meglátogattuk a bővizű Serbota-vízesést, amely egy hűszemeletes tömbház magasságából zúdult alá. A kirándulás végén ismét a népszerű billenőkocsis és traktoros „taxi” szolgáltatását vettük igénybe.

Június elején virágokat nézni indultunk a Pogány- és a Szép-havas lankás hegyeire. A Fügés-tetőn 151-en találkoztunk, ebből hatvankilenc gyerek volt. A Pogány-havas oldalában haladtunk, majd a Szép-havas tetején levő kápolnánál pihentünk meg. Útközben szebbnél szebb virágokat fényképeztünk. Túránkat folytattuk a Csíki-havasok főgerincén, majd Görbepatakára ereszkedtünk be, ahol a kisbolt fagyikészletét alaposan megdézsmáltuk.

Július közepe megfelelően meleg időjárást hozott, ezért egy fürdőzős kiránduláson vettünk részt Bálványos környékén.

A Vigyázó tetején

Hetvenen gyűltünk össze a Vár panzió mellett, ebből huszonöt gyerek volt. Elsőként természetesen a gyaloglást részesítettük előnyben, vagyis felkapaszkodtunk a vár romjaihoz. A túra után a Csiszár-fürdő medencéihez sétáltunk, kihasználva az egész délutánt kiadós fürdésre. Kipróbáltuk a Gyöngy és a Vér kismencedencéit, a pezsgő Hammast és a Vallatót, majd úszni is lehetett a legnagyobb, a Csokoládésban. A „székely termál” hőmérsékletű víz mindenki egészségét szolgálta.

Augusztus elején távolabbra utaztunk kisbakancsos csapatunkkal. Bázisunkhoz, a Vigyázó-menedékházhoz autókkal sikerült felmenni. Az otthoni kánikulát követően egy nagyon viharos fronthatás 10 fok alá hűtötte idefent a levegőt, ami kifejezetten jólesett. A menedékház számunkra volt fenntartva, de még az udvarán is szép számmal voltak sátrak. Hetvennyolcan vettünk részt a kiránduláson, ebből harmincnegyzár gyerek. Szombaton a Vigyázó körútját jártuk le a Fehér-kövek irányába. A csúcsról fantasztikus látványban gyönyörködtünk. Vasárnap lefelé jövet a hatalmas Sequoia fenyő árnyékában fotózkodtunk, illetve a havasrekettyei bővizű vízesést is megtekintettük. Kirándulásunk utolsó fénypontja a kalotaszentkirályi református templom volt, ahol a lekipásztör fogadott a gyönyörű épületben, megajándékozva bennünket a település történetével. Végezetül a Püspök panzió udvarán levő kalotaszegi tájházba nyertünk bepillantást. Természetesen nem jöhettünk haza fagyizás nélkül, az Ádám fagyizó édesítette és hűsítette napunkat.

Szeptember közepén a Keresztény-havasra kirándultunk. A turisták szeme elől elrejtett menedékhelyet kerestük fel köves és vad ösvényen. A Nagy-Vánga sziklafala alatt található kis házikó a tapasztalt sziklamászók bázisának tekinthető. A rendkívül szűk hely miatt létszámkorlátozással tudtuk megtartani a túrát. Ez alkalommal ötvenketten vettünk részt, huszonnégy gyerekkel. Brassópojánából közelítettük meg a menedéket, sűrű fenyvesben gyalogoltunk keskeny és alig követhető ösvényen. A helyszínen kisebb sziklamászóiskolát hoztunk létre, ahol főleg a gyerekek kipróbálhattak egy nehezebb szakaszt felső biztosítással. Amíg a gyerekek másztak, addig a szülők különböző finomságokat sütögettek a kialakított tűzhelyen. Közben régi hegymásztörténeteket lehetett hallani attól a személytől, aki fiatalságát ezen sziklafalak árnyékában töltötte.

Október közepe táján Sirnea falu környékére kirándultunk. Az előző naphoz képest a kiránduláskor nem havazott, mégis rövid körutunkat hamar le kellett járnunk, mivel még mindig csípős, hideg szél uralta a térséget. Így is 128-an jöttek el kirándulni, amelyből ötvenkét gyerek volt. A túra napjára a hó elolvadt, a felhőplafon is magasabbra került, így lehetőségünk adódott a táj megcsodálására. A Királykő keleti oldala karnyújtásnyira volt tőlünk, a Bucsecs nyugati oldala még fehéren mutogatta magát.

November második felében tudtuk megtartani a 2021-es év utolsó kétnapos túráját. A Fogarasi-havasokban a Szuru menedékházat foglaltuk le. Az újonnan épült kis házba negyvenhatan gyűrődtek be, húsz gyerekkel. Szombaton ködös-latyakos időben gyalogoltunk fel a Bába mellékgerincén. Pontosan sötétedés előtt érkeztünk fel, az est hátralevő részét nagyon jó hangulatban töltöttük, különböző társasjátékokkal. Estére kitisztult az idő és gyönyörűen látszottak Szeben városának fényei. Másnapra csodálatos reggelre ébredtünk, napsütéssel. A völgyeket felhőtenger borította. Hazafelé jövet a Hosman-Cornățel kisvasutat próbáltuk ki, mindenki nagy örömeire.

December nem telhetett el a Mikulás eljövetele nélkül. A Predeál alatti Don-kanyarban gyűltünk össze 134-en, ebből hatvanhét gyerek volt. Egy kis erdei séta után a Székely-tisztás szélén vártuk a Mikulást. Napfényben és havas tájban érkezett meg, és miután ismertettük Szent Miklós történetét, minden gyerek és még felnőtt is megkapta az ajándékát. A tisztáson található menedékház udvarán picit leültünk egy napfürdőre, majd a Három Fenyő tisztására gyalogoltunk. Itt a Bucsecs-hegység északi panorámájában gyönyörködtünk. Továbbállva Predeálra mentünk, turistautunk a havas erdőben vezetett. Útközben figyeltük a Nagy-kőhavas és a Keresztény-havas által nyújtott látványt. Predeálról egy jókora fenyőerdőben jöttünk vissza a kiindulási ponthoz, bezárva ezáltal körtúránkat és ugyanakkor a 2021-es évre tervezett kalandjainkat.

Köszönöm minden gyereknek és szüleiknek, hogy együtt lehetünk ennyi szép alkalommal. Köszönet a sok kedves túrátársnak, akik szeretik a gyerekek társaságát és segítenek nekem a kirándulások lebonyolításában. Segítségetek nélkül nem lehetnének ilyen népesek a túrák. Kívánom, 2022-ben is találkozzunk erőben, egészségben, hogy újabb és újabb kalandokat, ismeretlen tájakat fedezzünk fel a kisbakancsosok csapatával! ■

Gáspár László Zsolt

Jó volt...

■ Jó volt! Jó volt hegyivadász sílécekkel felszerelve ülni a teherautón, és azzal törődni csak, hogy a kanyarokban el ne dőljön velünk a pad; jó volt az előttünk ülő csinos csajokba kapaszkodva nótázni közben. Jó volt Kisbányahavas „alimentera”-jánál lekászálódni a másfél órás zötykölődés után, és nekivágni gyalog a hegynek. Jó volt a „nagyfiúkat” utánozni mindenben, jó volt vagánynak lenni, kevés cuccal és sok disznózsírral felmenni a 70 személyes, emeletes priccsre, a felső sorba, és jó volt röhögve elaludni és röhögve kelni; jó volt a hóban mezítláb futni és derékig hóval mosdani. Jó volt a menedékház áfonyateája és mellé a kis stampó rum és jó volt megenni a juhpörköltet, meg a nemtudoménmilyen levest. Jó volt reggel „energizált” inni – azaz friss forrásvízbe tenni sok citromot és glukózampullákat meg cukrot. Ezzel és egy kis brassói csokival elvöltünk késő délutánig. Jó volt a lancului-on ritmusra felmászni a sílécekkel, egymás után, és így leverni a sípálya havát, és jó volt látni, ahogy a „nagymenők” ledübörögnek elsőként a friss pályán. Jó volt aztán, ha nekünk is sikerült állva maradni lesiklás közben, és jó volt tanulni a „meseterektől”.

Jó volt megtanulni, hogy hogyan kell minden reggel bevasalni a vakszot a sítalpakra.

Jó volt, hogy sokan voltunk mindig együtt, a legkülönbözőbb korosztályok és nemzetiségek, fiúk, férfiak és lányok, asszonyok; jók voltak az ott szövődő szerelmek és a suttogások, a férfias kakaskodások, a kis győzelmek és kis vereségek.

Jó volt megtanulni, hogy hogyan tudjunk túlélni minden kellemetlenséget, amit a proletárdiktatúra és a hiánygazdaság okozott. Jó volt mindezt vidáman, vállat a vállhoz szorítva átélteni. Jó volt csak azzal törődni, a következő szombaton ki fér fel a „protekciónak” mellett a teherautóra... és ki tud esetleg bliccelni is. Jó volt nem gondolni a szegényes ételre, mert

FOTÓ: DEÁK LÁSZLÓ GYŰJTEMÉNYÉBŐL

mindenki egyformán szegény volt és mindenki megosztott mindent a másikkal. Jó volt tudni, hogy egy közösséghez tartozol, ahol mindenki sportos és vagány és nem árul el. Jó volt együtt szeretni a Hegyet, az igaz, és akkor még egyetlen, és soha véget nem érő, minket soha meg nem csaló szerelmünket, aki mindig a legszebb arcát fordította felénk, ha tudtuk, hogy hogyan viselkedjünk vele szemben. Jó volt, hogy meg kellett küzdenünk mindenért, minden lépésért és minden falatért, de mindenért együtt! Jobb nem is lehetett volna, ez volt a mi igazi iskolánk, ahol nem hazug történelmet és irodalmat tanítottak, de tanítottak mi egymást, a természetet és az életet szeretni és tisztelni. Jó volt azt hinni és abban bízni, hogy ez a csoda megmarad nekünk, és mindig körülvesz majd az életünk nehezebb perceiben.

Most, amikor már lisztes hajunk nem lobog a szélben, mikor lefelé siklunk a lejtőn, most, amikor már ebben a végtelen karanténban nem látjuk az alagút végét, jó, hogy ilyen emlékekbe kapaszkodhatunk. ■

Dr. Nagy-Major Gábor

Fizessen elő az Erdélyi Gyopárra 2022-re

Erdélyi előfizetőink figyelmébe

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt):

- átutalás esetén: 51 lej
- készpénzbefizetés esetén: 61 lej

Kérjük, az előfizetés díját a következő bankszámlára juttassa el:

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană –
Erdélyi Kárpát-Egyesület

ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București
Bankszámla száma: RO74 INGB 0000 9999 0316 7890

Adószám (cod fiscal): 4960082

Megjegyzés: „Abonament revista Erdélyi Gyopár 2022”

Magyarországi előfizetőink figyelmébe

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt, Erdélyből postázva):

- átutalás esetén: 5100 forint
- készpénzbefizetés esetén: 5600 forint

Kérjük, az előfizetés díját a következő magyarországi bankszámlára juttassa el:

Erdélyi Kárpát-Egyesület – Unicredit Bank
Bankszámla száma: 10918001-00000027-75640007

Megjegyzés: „Erdélyi Gyopár előfizetés 2022”

Az átutalás tárgyaként kérjük feltüntetni nevüket, postai és e-mail címüket, ugyanakkor kérjük ezen adatokat az elofizetes@eke.ro címre is elküldeni.

1

IX. EKEArt fotókiállítás

A díjazott fotósok és fényképeik kategóriáinként a következők:

Tájfotó:

1. díj: Simon Erika – *A természet katedrálisa* / EKE Marosvásárhely
2. díj: András Zsolt – *Sejtelmes tó* / EKE Gyergyószentmiklós
3. díj: András Zsolt – *Reggeli pára* / EKE Gyergyószentmiklós

Makrofotó:

1. díj: Vajda Béci – *Csemege* / EKE Szatmárnémeti
2. díj: Vajda Béci – *A csodák birodalmában* / EKE Szatmárnémeti
3. díj: Vajda Béci – *Mesél az ősz* / EKE Szatmárnémeti

Kulturális örökségünk:

1. díj: Simon Erika – *Siklói gyerekek* / EKE Marosvásárhely
2. díj: Gál Emese – *Viseletek* / EKE Marosvásárhely
3. díj: Magdó István – *Charcoal creation* / EKE Brassó

Vadvilág

1. díj: Magdó István – *Angel wings* / EKE Brassó
2. díj: Vajda Béci – *Vízköpő* / EKE Szatmárnémeti
3. díj: Vita Zoltán – *Függőcinke 1-2-3* / EKE Marosvásárhely

Először pályázó díja:

Balázsi Anna – *Elmúlás* / EKE Marosvásárhely

2

■ Az Erdélyi Kárpát-Egyesület marosvásárhelyi tagszervezete 2021. november 19-én du. 18 órától tartotta meg a IX. EKEArt fényképkiállítás megnyitóját.

A két évente megrendezésre kerülő kiállítás célja a látogatók érdeklődésének felkeltése a természet és az élővilág szépségei iránt, valamint kultúránk és hagyományaink megismertetése és megőrzése az EKE-tagszervezetek fényképészeinek munkái által.

Az idei fotókiállítás kategóriái a következők: tájfotó, makrofotográfia, kulturális örökségünk és vadvilág (wildlife).

A kiállításra hét EKE-tagszervezettől (EKE Marosvásárhely, EKE Szatmárnémeti, EKE Brassó, EKE Gyergyószentmiklós, EKE – Kolozsvár 1891, EKE Szecseleváros, EKE Háromszék) 26 fotós összesen 360 fényképet küldött be digitális formában.

A zsűri tagjai, Kerekes Péter Pál (AFIAP fotóművész, Marx József Fotóklub tag), Fülöp Jenő (AFIAP fotóművész, Marx József Fotóklub tag) és Nagy Bontond (AFIAP fotóművész, Marx József Fotóklub tag) 72 fényképet választottak ki, amelyek a marosvásárhelyi Bernády-ház emeleti kiállítótermében (Horea u. 6.) kerültek kiállításra 20x30 cm-es és 30x40 cm-es méretekben.

A kiállított fényképek közül 13 lett díjazva.

A kiállított fényképeket december 3-ig lehetett megtekinteni Marosvásárhelyen a Bernády-galériában.

A kiállítás megszervezését és lebonyolítását a Maros Megyei Tanács, a Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány és a Surtec Barkács Áruház támogatta.

Ezúttal is köszönjük támogatóinknak a segítségét!

Az előző évekhez hasonlóan a IX. EKEArt képanyagát szívesen kölcsönözzük az EKE-tagszervezetek számára a más városokban történő kiállítás céljából.

Az igényléseket a marosvásárhelyi EKE hivatalos e-mail címére kérjük elküldeni: ekemvh@ekemvh.ro ■

A szervezők nevében
Dósa László

11

12

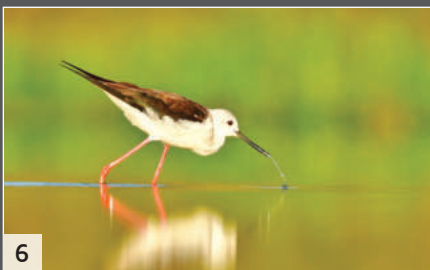
3

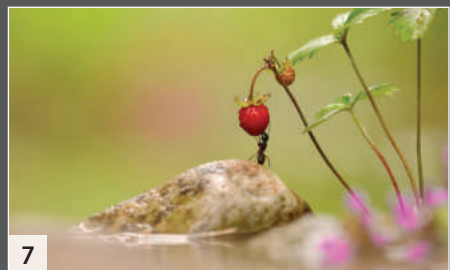
4

5

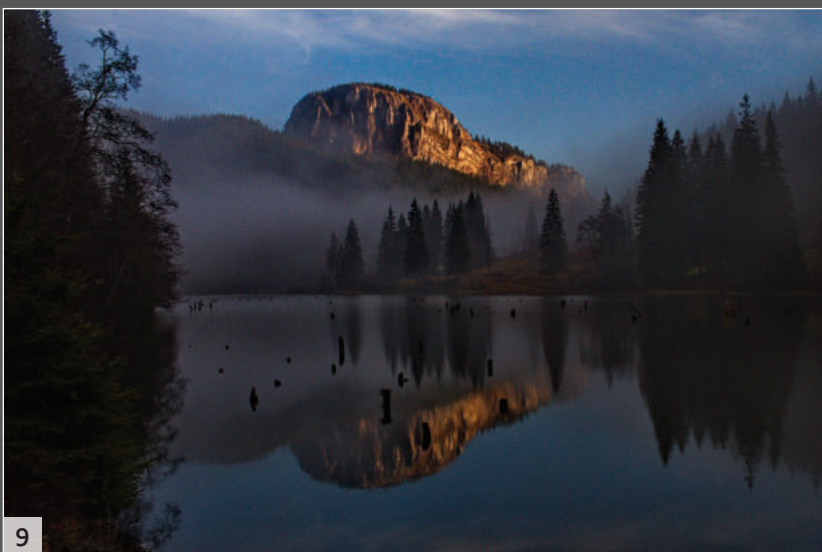
6

7

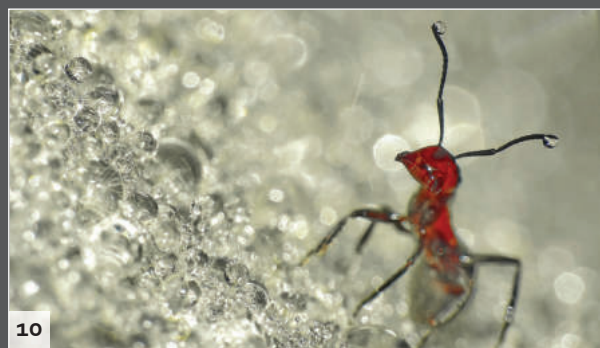
8

9

1. Magdó István – Charcoal creation
2. Balázs Anna – Elmúlás
3. Simon Erika – Siklódi gyerekek
4. András Zsolt – Sejtelmes tó
5. Simon Erika – A természet katedrálisa
6. Vajda Béci – Vízköpő
7. Vajda Béci – Csemege

8. Vajda Béci – Mesél az ősz
9. András Zsolt – Reggeli pára
10. Vajda Béci – A csodák birodalmában
- 11., 12., 13. Vita Zoltán – Függőcinke 1-2-3
14. Gál Emese – Viseletek
15. Magdó István – Angel wings

10

13

14

15

1

Az enyedszentkirályi Bánffy-kastély

2

3

1. A Bánffy-kastély teljes pompájában
(FOTÓ: LÖRINCZ ZOLTÁN)
2. A torony 2010-ben, a felújítás előtt
(FOTÓ: ORBÁN ZSOLT)
3. Az épület teljes pompájában
(FOTÓ: ADRIAN DAMIAN)
4. Felújítás alatt
(FOTÓ: LÖRINCZ ZOLTÁN)
5. Az udvar felőli homlokzat századfordulós képeslapon

■ Az egykori Alsó-Fehér vármegyei Enyedszentkirály (régén Marosszentkirály) település ma Nagyenyedhez tartozik. A település első írásos említése 1256-ból származik, ekkor *Zenthkyral* változatban fordul elő. A falu már a 16. században a Bánffy család birtokában volt. Valószínűleg Maros-parti jószágukon már ekkor is állt valamilyen nemesi lak, de ennek semmilyen nyoma nem maradt. Ennek építtetője valószínűleg (II.) György (†1581) udvari főkapitány, tanácsúr volt.¹

Egy 1725-ben készült leltár tanúsága szerint (II.) György ükunokái, (V.) Mihály, (VIII.) Zsigmond és (III.) Péter örökölték a család ezen ágának erdélyi és partiumi birtokait. A leltárból idézünk: *„Vagyon itt Marusszentkirályon a Marusparton egy négyszegre épített nagy kőkastély, melyre is napnyugat felől, a külső udvarról szolgál két kőszivárványon álló, romladozott kőgrádicsú, faragott kövekkel pádimentomozott tornác, rajta lévő cserefa talpakban bocsátott s cserefa kötésekéből álló, fenyőfa koszorúkra csinált zsendelyfedéllel. Ezen tornácról vagy folyosóról az megírt kastélynak alsó contignatiójában keresztülnyúló bolthajtásos, avadag deszkákkal padlolt pádimentumú közös pitvarnak faragott kőszemöldökű s mellyekű ajtajára szolgál egy*

1 Bicsok Zoltán – Orbán Zsolt: *„Isten segedelmével udvaromat megépítettem...”* Történelmi családok kastélyai Erdélyben. Gutenberg Könyvkiadó. Csíkszereda, 2011. 99.

vascsapokon forgó, tölgyfa hevederű, díbdáb kis felvonókapucska.”² A leltárból az is kiderül, hogy a kastély épületén kívül a birtokhoz tartozott még mosó-, sütő- és gabonásház, istálló és szekérszín, vete-ményes-, gyümölcsöskert és szőlős is.³

A birtokról a későbbiekben is több összeírás készült. Az 1744-es konskripció például leírja, hogy szabályos alaprajzú, négy sarokbástyás épület volt, amelynek egyes részei festettek voltak, erre utal a *„tarka Ház Bástyája”* kifejezés. Az 1753-as birtokösszeírásból megtudjuk, hogy a méltán híres erdélyi enyedi borvidéken a szőlőtermesztés lehetett az egyik legjelentősebb tevékenység a szentkirályi birtokon: a *„tölgyfa sásfákra vagy lábakra, boltozott formán épített Lugos”* körül *„vagygon szép lugos szőlő mind végig.”*⁴

A mai kastély építése a 19. század utolsó évtizedére tehető. Az alaprajz Maetz Frigyes kolozsvári építőmester műve, a tervező Pákei Lajos neves kolozsvári

építész,⁵ a megrendelő valószínűleg br. Bánffy József Jenő (1845–1903), br. Bánffy Dezső magyar miniszterelnök testvére volt, erre utal a kisebbik torony szelvitör-láján szereplő BBJ monogram is. Bánffy Jenő 1902-ben kelt, de utóbb több rendben módosított végrendelete értelmében a hagyakozó általános örököse – így a szentkirályi birtok várományosa is – unokaöccse, br. Bánffy (IX.) Ferenc (1869–1938) lett. Az örökös Bánffy Dezső első feleségétől, magyargyerőmonostori br. Kemény Máriától született fia volt, ő bírta a kastélyt az első világháború alatt is. Az építést megrendelő Bánffy Jenő 1903-ban meghalt és a kastély udvarán temették el. A család szándékozott *„díszes mauzóleumot”* építeni az ideiglenes sír helyén,⁶ a kriptá végül a falu végén került kialakításra. Mivel az első világháború alatt kirabolták, átköltöztették a református templom kertjébe. A négyszögű talapzaton fekvő piramis alakú kriptá szemöldökkövére a családi címert faragták, alatta pedig az igencsak tanulságos jelmondat olvasható: *„Akié a föld, azé az ország.”*

Az új tulajdonost, Bánffy Ferencet apja eredetileg katonai pályára szánta, el is végezte a bécsújhelyi katonai akadémiát és 1888–1895 között katonai szolgálatot teljesített.⁷ 1905–1918 között a Főrendiház tagja volt és főként kolozsborsai és enyedszentkirályi birtokán gazdálkodott.⁸ Az arisztokraták egyik kedvelt hobbijának is élt, tudjuk, hogy 1911. november 19–20-án a kastély

5 Kolozsvár egykori főépítésze több erdélyi kastélyt is tervezett (pl. a mezőzáhi Ugorn és a bodolai Béli).

6 Gyászrovat. Br. Bánffy Jenő temetése. *Magyar Polgár*, 1903. április 24. 5–6.

7 Ifj. Bertényi Iván: *Bánffy Dezső és a nemzetiségi kérdés*. Doktori disszertáció. ELTE BTK, 2005 <http://doktori.btk.elte.hu/hist/bertenyi/diss.pdf> (2021. november 13.)

8 Életére bővebben lásd: Csapody Miklós: *Az Erdélyi Fiatalok és a Bánffyak*. *Korunk*, 2019/4. 64–73.

A felújítás előtti állapotok
FOTÓ: ORBÁN ZSOLT

környékén tartott hajtóvadászatot.⁹ Élénk publicisztikai tevékenységet is folytatott, írásait a *Köztelek*, az *Ellenzék* és a *Magyar Kisebbség* közölte. A két világháború közötti korszakban főként irodalom-, művészet- és ifjúságpártoló tevékenysége kiemelkedő, „teljes önzetlenséggel, feltűnés nélküli nagyvonalúsággal és nemes megértéssel támogatott” minden említett tevékenységet, sőt, „az utolsó erdélyi mecénás” címmel is kitüntették.¹⁰

Az impériumváltást és az 1921-es román földreformot követően a kastélyt bérbe adta a belügyminisztériumnak, majd az állam 14 millió lejért megvásárolta a kastélyt, hogy szanatóriumnak rendezzék be. A terv azonban nem valósult meg, helyette a vakok intézetét költöztették ide. Néhány évig itt működött az intézmény, majd átköltöztették Kolozsvárra.¹¹

Az enyedszentkirályi kastély historizáló építmény,¹² szabálytalan alaprajzzal, változatos kiképzésű homlokzatokkal, de festői összhatással. Az épület két bejáratral is rendelkezik, az udvar felőli volt a hintóval, a Maros felőli a csak gyalogosan megközelíthető. A kastély domináns eleme a középkorias hatású, nyolcszög alaprajzú négyszintes torony, amely impozáns méreteivel messze túlnövi az épületet. A szintenként változó méretű és kiképzésű ablaknyílások, a legfelső szint minden második oldalán kialakított

félköríves, kagylódíszes ajtók, amelyek egy-egy kiserkélyre nyílnak, illetve a gyönyörűen ívelt toronysisak az egész építménynek mesészerű jelleget kölcsönöz. A Marosra néző nyugati homlokzat elmentés sarkán is torony áll, ez négyszög alaprajzú építmény, társánál alacsonyabb, de ugyancsak historizáló stílusban készült, mintegy kiegészítve és dinamikusá téve az összhatást. A két torony között egy neoreneszánsz oromzatú épületrész húzódik, amelynek félköríves bejáratához kőlépcsősor vezet. A keleti, udvar felőli oldalon két, neoreneszánsz és neobarokk elemekkel díszített oromzatos épületrész hívja fel magára a figyelmet, melyek közül a jobb oldali szolgál főbejáratul. A déli oldalhomlokzaton egy mellvédes kis tornácot alakítottak ki, míg az északi oldalhomlokzaton az épület tömbjéhez egy hatszögű, bástyaszerű épületrész csatlakozik, ami fokozza a kastély romantikus hangulatát.

A különböző formájú és kialakítású épületszárnyak és a historizmus építészetére jellemző neo-elemek keveredése, illetve az egykor gyönyörű természeti környezet nagy valószínűséggel a múlt századforduló Erdélyének legfestőibb kastélyát eredményezte Enyedszentkirályon. A hajdanán a Maros-partig nyúló park sajnos már nagyrészt eltűnt.

1947-ben rendeltetésváltás következett be: a kastély a gyámhatóság tulajdona lett, az épületbe fogyatékos gyermekeket helyeztek el. Az épületen kívül-belül lassú pusztulás következett. A 21. század első évtizedének végéig kellett várni arra, hogy a gyámhatóság kiköltözzön, de ez sem hozta el az azonnali változást. Még néhány évig az épület állaga folyamatosan romlott, a falai több helyen megrepedeztek, a padló egyes részei korhadásnak indultak, helyenként hiányos lett a tetőszerkezet. A felújítás megkezdése előtt az arra látogatót szomorú

látvány fogadta, amely Bíró József 1943-ban írott szavaira emlékeztettek:

„Dél-Erdély kastélyaihoz hozzá férni a magyar haza polgárának manapság meg éppen hiú ábránd s közvetett úton is lehetetlen fényképfelvételt szerezni; a legnagyobb s a legfájóbb gond azonban, hogy nap-nap után lebontanak itt vagy odaát egy-egy kastélyt vagy kúriát s a megjelenő mit sem talál a régi épületből, minek megsemmisítésére vonaton-szekéren, vagy gyalog odavergődött.”¹³

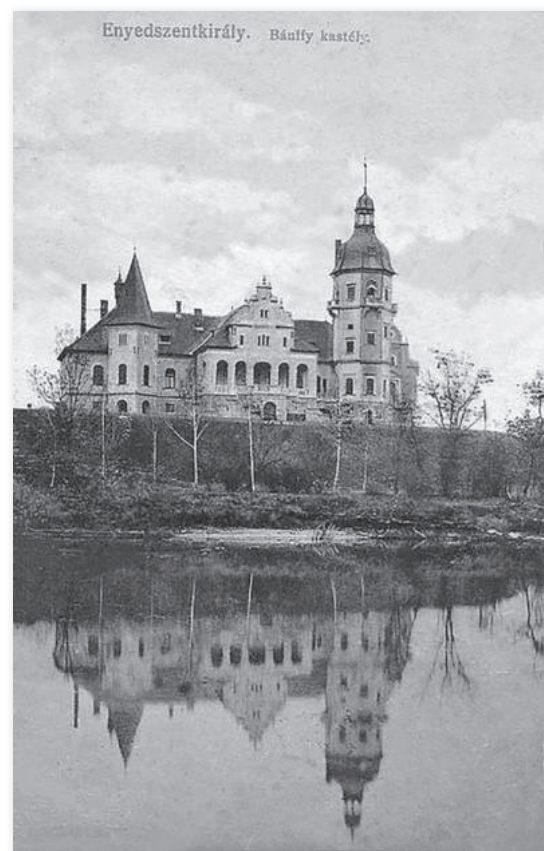
A Fehér Megyei Tanács 2010-ben kezdte el az előtanulmányok kidolgozását a kastély felújítására, a munkákat végül saját és európai forrásokból 2014-ben sikerült befejezni. A szépen felújított épületben az Enyedszentkirályi Kastély Kulturális Központ kapott helyet. Az alagsorban borkóstolók szervezésére, a földszinten koncertek, konferenciák és képzőművészeti kiállítások, a manzárdrészen pedig időszakos kiállítások befogadására alkalmas tereket alakítottak ki. Az udvaron kör alakú medence kapott helyet, egy boltíves hídon lehet átkelni a közepén kialakított kis szigetre. Az egykori kastélyudvar helyreállítása folyamatban van, a fenntartó önkormányzat nagyszabású kültéri események befogadására alkalmas helyszíneként képzei el.¹⁴ ■

Orbán Zsolt

¹³ Bíró József: *Erdélyi kastélyok*. Új Idők Irodalmi Intézete (Singer és Wolfner) kiadása. Budapest, 1943. 172.

¹⁴ A jelen állapotot ismertető részek a kastélyban működő Kulturális Központ honlapjáról származnak. <https://castelsancrai.ro/> (2021. november 13.)

A Maros felőli homlokzat századfordulós képeslapon

⁹ *Vadászat és Állatvilág*, 1911. 24. szám. 283.

¹⁰ Csapody Miklós: *I. m.* 68–69.

¹¹ A vakoknak jobb Marosszentkirályon, de a tanárok jobban érzik magukat Kolozsváron. *Ellenzék*, 1934. szeptember 15. 3.

¹² Erről bővebben lásd: Sisa József: *Kastélyépítészet és kastélykultúra Magyarországon a historizmus korában*. Akadémiai doktori értekezés. Budapest, 2004. http://real-d.mtak.hu/83/3/Sisa_kast%C3%Agly%C3%Agp%C3%ADt%C3%Agszet_historizmus.pdf (2021. november 13.)

Nagy elődeink

Dr. Parádi Ferenc, az EKE Erdély című lapjának egykori szerkesztője

Dr. Parádi Ferenc

Feleségével

Patikusként, a kolozsvári 8-as patikában

■ Ahogy az EKE-nek és korábbi, *Erdély* című folyóiratának is mostoha sors jutott – hiszen mindkettőt mindkét világháborút követően betiltották –, ugyanúgy változatos sors jutott e lap szerkesztőinek is. Volt közöttük, akit szárnyára kapott a hír (mint például Cholnoky Jenőt), és volt, akinek a csaknem teljes feledés jutott, mint az *Erdélyt* 1939–41 között felelős szerkesztőként jegyző dr. Parádi Ferencnek. Az alábbiakban rá emlékezünk.

Legkorábban élt ismert őse Pomp József asztalosmester volt. Az ő Pomp Antal nevű fiáról már többet tudunk. Budapesten született 1841-ben, s 1858-ban belépett a piarista rendbe. Ezután előbb a keresztnévét változtatta Kálmánra, majd később a vezetéknévét Parádira. S mert személyiét illetően a változtatások embere volt, római katolikus vallásáról áttért a református hitre. Egyik fia, a Kolozsváron 1985-ben született Parádi Ferenc orvosi végzettséget szerzett, s jelentős szakmai karriert befutva, 1902–1930 között a dési kórház igazgató-főorvosa volt. A család története idősebb dr. Parádi Ferencnéként tartja számon. Két fia közül az elsőszülött, a Désen a napvilágot

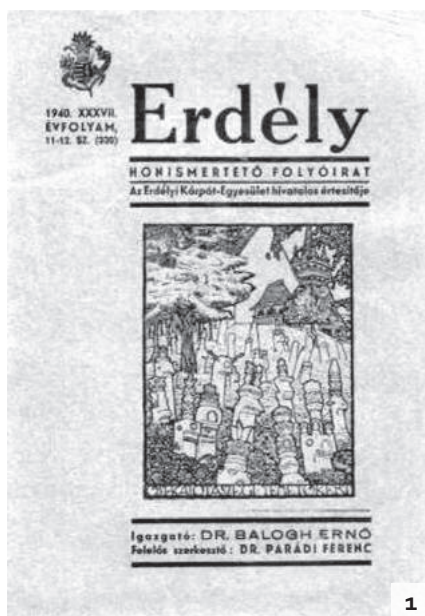
1905-ben meglátó dr. Parádi Kálmán folytatta atyja hivatását, ugyancsak orvos lett, míg az 1906. december 25-én ugyancsak Désen született ifjabb dr. Parádi Ferenc gyógyszerész, jogász, temetőkutató, az EKE tagjaként pedig turista és az egyesület már említett *Erdély* című lapjának felelős szerkesztője lett.

Középiskolai tanulmányait Désen, Nagyszalontán és Sepsiszentgyörgyön végezte, majd 1924-ben Désen érettségizett. A kolozsvári I. Ferenc Ferdinánd Tudományegyetemen jogot hallgatott, s 1936. december 15-i eskütételét követően államtudományi doktorátust szerzett. Ezt megelőzően, 1924–1936 között kolozsvári gyógyszerárakban – legtöbbször a 8-as számúban – volt gyakornok, később szakvizsgázott gyógyszerész. A Kolozsvárott megjelent *Ellenzék* című lap terjesztő-munkatársaként, s az ugyancsak itteni Minerva Nyomda Rt. bel- és külföldi terjesztőjeként is tevékenykedett. Később, 1941–48 között a kolozsvári bíróságon volt jegyző, majd ítélelbíró.

Számunkra természetesen legfontosabbak az EKE aktív tagjaként folytatott gyakori kirándulásai meg lapszerkesztői munkája. Az előbbieket során készült sok kép közül párat bemutatunk a családi albumnak köszönhetően.

Az összevont számokkal megjelenő *Erdély* szerkesztését Parádi az 1939. évi 4. számmal vette át Dávid Ivántól, meglehetősen egyedi megoldással. A lap elején még e 4. szám esetében is Dávid szerepel szerkesztőként, ám beljebb, a laptestben, alig észrevehető módon közlik, hogy négytagú szerkesztőbizottság alakult, a szerkesztő pedig Parádi lett. Ezután egy ideig felelős szerkesztőként jegyezte a lapot, később úgy, hogy mellette felelős kiadó dr. Balogh Ernő lett. Így ment ez az 1941. évi 4. számig, mert az 5. számtól már lekerült a lapról Parádi neve, s ettől kezdve felelős

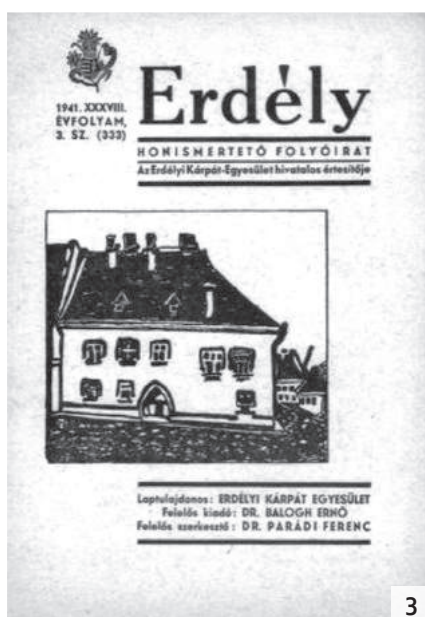

1

2

3

4

szerkesztőként és felelős kiadóként is dr. Balogh szerepelt. Különös idők, különös megoldások.

Most pedig említsünk néhányat a lapban megjelent írásai közül. A *Cibbes télen* (1937), *Bolyongás a Házsongárdi temetőben* (1939), *Nyomok a hóban* (1939), *A természetjáró Petőfi* (1940), *Mátyás szülőháza* (1940), *Uzonka fürdő* (1940).

1940. augusztus 17-én tartotta esküvőjét Kristóf Ellivel, dr. Kristóf György irodalomtörténész, egyetemi tanár lányával. Két lányuk született, a régóta Németországban élő Gyöngyi és az orvos, de nyugdíjasként Magyarországon élő Edit, akinek mind a rendelkezésekre bocsátott adatokat, mind a családi albumból származó képeket, végül a jelen írás lektorálását is köszönöm.

Említeni kell még Herepei János A *Házsongárdi temető régi sírkövei* (Bp.

1988.) című könyvét, melynek sírfényképeit – Balogh Jolán fotói mellett – Parádi, a temető kutatója készítette az 1930-as években. Annak a temetőnek a sírköveit kutatva, amelyben végül – igazi kalandos úton – Parádi Ferenc hamvai is végső nyugalomra lelhetek. Ugyanis a németországi Marl városban (Észak-Rajna-Vesztfália) hunyt el, 1992. november 2-án, a hamvait tartalmazó urnát Gyöngyi lánya juttatta el a Házsongárdi temetőbe, melynek lutheránus részében nyugvó rokonainak sírja mellett helyezték el. A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon 4. kötetének 420. oldalán, a halál helye és idejeként szereplő Kolozsvár, 1993. január 12. ezért pontosításra szorul: ez ugyanis a temetés, vagyis az urna elhelyezésének helye és ideje. ■

Dr. Polgárdy Géza

5

1. Az *Erdély* 1940/11-12. és 1941/3. száma. Felelős szerkesztő: dr. Parádi Ferenc
2. Mint turista megpihen a Meleg-Szamosnál
3. Az *Erdély* 1940/11-12. és 1941/3. száma. Felelős szerkesztő: dr. Parádi Ferenc
4. Sízés fűvön és lomblevélen. A képen balra Edit lánya, középen Parádi Ferenc
5. Szerkesztőként talán épp egy kéziratot olvas, melyet szerzője az *Erdélybe* szánt

A csengettyűgombák nemzetsége (2. rész)

A nemzetség fajai elhalt, korhadó faanyagon élő korhadékbontók. Többnyire kis és közepes termetűek. Kalapjuk kiterülve gyakran tompán púpos, lemezeik fehéresek, majd rózsaszínűek. Gallérjuk, bocskoruk nincs.

Bélfenyéri Gábor
EKE Marosvásárhely
belfenyeri@yahoo.com

■ **Sárga csengettyűgomba** (*Pluteus leoninus*)
Kalapja fiatalon harang formájú, majd ellaposodik, citromsárga, élénk oroszlánsárga, közepe olívbarnás, finoman bársonyos, széle kissé bordázott. Lemezei szabadon állók, szorosak, hasasok, szélesek, fiatalon fehérek, élük sárgás, majd rózsaszínű lesz. Tönkje hengeres, lefelé kissé vastagodó, csúcsán fehéres, töve felé sárgás vagy barnás, felülete szálas, kissé bordás. Vékonyhúsú, nedvesen üvegszerű, törékeny, fehéres, nincs különösebb szaga és íze. Júniustól októberig elkorhadt lombos fa, különösen bükkfa tönkjén egyenként növekvő ritka, ehető faj.

■ **Erre a gombanemzetségre még szárazabb időszakban is rátalálhatunk, a korhadó tuskók ilyenkor is tartalmaznak elég nedvességet. Mivel nem igazán ízletes gombák, inkább hiánypótlók lehetnek a szárazságban, ha épen rájuk találunk, mert a csupaszcsga is kedveli ezeket. Gombász velünk, kellemes és hasznos túralehetőség!**

■ **Felhasznált irodalom:**
www.miskolcigombasz.hu,
Ewald Gerhardt: *Gombászok kézikönyve*

■ **Feketeélű csengettyűgomba** (*Pluteus atromarginatus*)
Kalapja feketésbarna. Lemezei éle a sötét színű cisztidáktól feltűnően feketés. Tönkje a kalapnál világosabb, barnásan szálas. Júliustól októberig találhatjuk meg elhalt fenyőfa anyagán, főleg kéttűs fenyőn. Ehető, de nem jóízű. Ritka, kímélendő gombafaj.

■ **Zöldülő csengettyűgomba** (*Pluteus salicinus*)
Kalapja halványszürkés, szürkés-zöldes vagy szürkésbarnás, felülete selymes vagy finoman pikkelykés, széle olykor sugarasan bordás. Tönkje fehéreszöldes, gyakran finoman szálas, szaga nem jellegzetes. Májustól októberig lelhető fel elhalt, korhadó lombos fa tuskóin, főleg bükkön, égeren, fűzön. Ehetősége: enyhén mérgező, pszilocibintartalma változó. A méreganyag tudatzavarokat és érzékszálódást okozhat.

Hazajárás Erdélybe

Erdélyből a Partiumba 2017 őszén

Kenyeres Oszkár
Hazajáró Egylet

■ „Sohase tudja az ember, hogy mire lép ki a házból” – így mondják ezt itt, Magyarózdon, magyarázza a majd 90 esztendő Varró Feri bácsi immár oda-bent a jó meleg konyhában. Pár perce még a faluból Magyarsülyére vezető utat kerestük, de hát Feri bácsi éppen pityókáért indult a kamrába, és lám megpillantva bennünket, rögtön be is invitált szerény hajlékába. A vendégszeretet most a Duna Televízióból ismert arcoknak szólt, de azt mondják, itt minden idegennek jár a jó szó és a kupica snapsz!

Feri bácsi történetei leginkább a kutasföldi magyar lét megpróbáltatásairól szólnak, így van mit megemésztetni, míg az ózdi völgyből átkelünk a domb túloldalára, ahol újabb apró magyar szigetek várnak ránk. 2017 novemberének idusán immár a 7. évad 6. részét forgattuk az Erdélyi-medence közepén, távol a világ zajától. Előzetesen bárhogylapozgattuk az erdélyi útikönyveket, csak nem találtunk semmit a Maros és a Kis-Küküllő zugában fekvő Kutasföldről. Magát Horváth István magyarózdai író is megvádolták, hogy csak ő találta ki az egészet: valójában Magyarózd nem is létezik. Már hogyne létezne, sőt létezik Bükkös, Sülye, Szentbenedek, Bece

és a többi magyar előtagot használó kicsiny település is. Igaz, a néprajzosokon kívül nem sokan járnak erre, elfeledte a turizmus is ezt a tájat. De elfeledték, elkerülték a nagyobb vízfolyások is a vidéket, így a vizet az ásott kutak biztosították évszázadokon át – innen a táj elnevezése is –, míg a magyar életet a Bánffy és a Kemény bárók. Itt kerestük a magyar élet forrásait, a magyar múlttól tanúskodó református templomokat és főúri kastélyokat, miközben szép lassan megtapasztaltuk, hogy itt minden út Magyarlapádra vezet! Lapádon szerencsére nem csak múlttól, kiöregedéstől, beolvadásról, elvándorló fiatalságról mesélhetünk, hanem életerős, ifjakkal teli magyar közösségről.

Magyarlapád után ugyanezt tapasztaltuk a sokat szenvedett Nagenyeden is. Ahogyan Áprily Lajos fogalmazott: „Enyed történelmi sorsa több felvonásos vér- és koromszagú tragédia. De a tragikus vonal mellé felvonul és végzetes megszakadások ellenére is egyre magasodik a város szellemi életének ritka nemességű hőskölteménye. Várost mondtam, de mondhattam volna kollégiumot is.” A nagyenyedi alma mater elpusztíthatatlan szelleme ma is az Erdélyi-Hegyalja, sőt egész Erdély büszkesége, ahol nem csak tudománnyal tömik a diák fejét, de hittel és lélekkel is felvérteznek. Az itt megélt élmények kísérték fel bennünket a Pilis-tetőre, majd le a Remetei-sziklaszorosba és a Torockói-hegység további csodáihoz.

A hegy túloldalán, pontosabban az Erdélyi-sziget-hegység nyugati lankáin már kerékpárral eredtünk a turisztikai lehetőségek nyomába, kutattuk a magyar élet tanúit. Egyébként hajlamos az utazó átrohanni ezen a tájon és mihamarabb elérni a Királyhágót, pedig a Bihari-síkon is van mit keresnünk! Az Alföld és a hegyek metszéspontján, kereskedelmi utak összefutásánál alakult ki a középkori Magyar Királyság egyik legfontosabb hátszomszága, Biharország. Volt a kabarok uruszága, a Szent Jobb rejtékhelye, majd jött Szent László, aki beírta Bihar és Nagyvárad nevét a magyar történelemkönyvekbe. Ezeknek a régi történeteknek a nyomait kerestük a bihari tájban, amelynek arculata mára kissé megváltozott, de ha ettől el tudunk vonatkoztatni, akkor könnyű megidézni a lovagkirály szellemét Szentjobbtól Diószegig, Adorjántól a váradi kanonoksorig. ■

Kutasfölde

■ „A Maros mentén a balpartra irányozzuk figyelmünket, hol Alsó-Fehérmegye magyar lakossága a legtömegesebben található. Változatosabb: termékeny fennsíkok s itt-ott erdős dombok, lankás oldalak megrakva jómódú községekkel, beljebb a dombvidéken tiszta magyar falvak; mindenütt eléggé rendben tartott csinos udvarházak s jól művelt nagyobb nemesi birtokok.” (Lukács Béla: Alsó-Fehérmegye, 1901)

Árhog is lapozgatjuk az erdélyi útikönyveket, alig találunk leírást az Erdély szívében, a Maros és a Kis-Küküllő zugában fekvő dombvidékről. Elfeledte a turizmus Alsó-Fehér vármegye hegymegetti részét, és elkerülték a nagyobb vízfolyások is, így a vizet évszázadokon át az ásott kutak biztosították, így lett a vidék neve: Kutasfölde. A magyar élet kiapadhatatlan forrásai: az apró falvak, a református templomok, a régi kúriák és a főúri kastélyok még itt vannak, s azok a közösségek is, amelyek

A magyarórdi
Pekry-Radák-kastély

törtelen hittel benne élnek a tájban és a hagyományban. Az itt forgatott rész megtekinthető a YouTube videomegosztón a *Kutasfölde – Hegymegett a Maros mentén* címen.

Torockói-hegység

■ „A nap már a remetei sziklák felé közeledik s a felhőszakadékokon át archaikusan ömlő, szélesedő alsóküllőkkel ereszkedik a földre. Ha fehérvári palotájából estefelé nyugatra nézett, ezt a lilába mélyülő pompás hegyvilágot, az erdélyi tündérkertnek ezt a zordon ékességét éppen ilyennek láthatta Bethlen Gábor.” (Áprily Lajos: Nagyenyed, 1939)

Erdély aranykora régen leáldozott, de az „erdélyi tündérkertnek ez a zordon ékessége,” az Erdélyi-sziget-hegység keleti peremének mészkőbirodalma mit sem változott. A Torockói-hegység legismertebb, északi vidékeit már bejártuk, ezúttal középső részébe látogattunk, ami látványos sziklaszorosokkal, szurdokvölgyekkel és mészkőszirtekkel emelkedik a Maros völgye fölé. Amilyen érintetlen a természeti környezete, annyi sebet ejtett lakott vidékein a történelem, de a sokat szenvedett Hegyalján él, mert éltetik még Bethlen Gábor és Áprily Lajos szellemét. A filmet a YouTube videomegosztón lehet megnézni a *Torockói-hegység 2. – Az erdélyi tündérkert zordon ékessége* címen.

A Remetei-sziklaszoros

Adorján vára

Biharország

■ „Bihar vármegyét már őseink is Biharországnak nevezték és méltán, mert tudnunk kell, hogy a gyászos Trianon előtt Bihar vármegye nagyobb volt sok fejedelemségnél és hercegségnél. De nemcsak nagysága és történelmi múltja, hanem rendkívül előnyös földrajzi fekvése és rengeteg természeti kincs is szinte rákényszerítették a becéző ország nevet, mert minden anyagi és erkölcsi föltétele megvolt ennek a földnek ahhoz, hogy önállóan is élni és virágozni tudjon.” (Papp Lajos: Biharország, 1939)

Ahol az erdélyi hegyek és az alföldi sík egymásra talál, és régi kereskedelmi utak összefutnak, az ország szívében alakult ki a középkori Magyar Királyság egyik szakrális központja, Biharország. Őseink kezdetben a bihari földváról igazgatták, menedéket nyújtott Szent István jobbjának, majd jött Szent László, és a Bihari Dukátust helyezte a keresztény Európa térképére. A vármegye központja Nagyvárada lett. A török és a labanc is végigsöpört a Bihari-síkon, amely végül vér nélkül hullt mások ölébe. Hál' Istennek azonban Erdély védőszentje, a legendás lovagkirály szelleme ma is ott őrködik Biharország felett. A film bármikor visszanézhető a YouTube videomegosztón a *Biharország – A lovagkirály hagyatéka* címen.

Embert tolláról Társuljunk Parádihoz, szegődjünk Petőfihez!

■ Embert tolláról... Nem, nem zavarodtam bele a szólásokba, valóban nem a rossz és jómadarakkal akarok most foglalkozni. Pusztán engedek a kíváncsiságomnak, amelyik arra sarkall, hogy az EKE elöljáróinak írói vénáját is megismerjem. A jó vezető jó szónok is? Akinek tartása van, azt szaván lehet fogni? Aki szereti a természetet, annak csak egy szavába kerül, és meg tudja szeretetni másokkal is? Dr. Parádi Ferencre emlékezik e lap-számban dr. Polgárdy Géza. Ő mesél arról, hogy Parádinak milyen érdemei elévülhetetlenek, én azt kísérem meg, hogy szó szerint idézve az *Erdély* folyóiratból a mába hozzam az ő gondolatait.

Bőséges a kínálat, ezért az 1940-es esztendőből választottam mindössze két írását, melyekben az a közös, hogy nagy elődökről szól, de mint meglátják, egyáltalán nem kicsiként nézve fel rájuk. Nem lealacsonyodik, hanem büszkén húzza ki magát, hogy azokkal, akiket emleget, ő szegről végre összetartozik. Példát mutat, ismereteket ad át, bővíti a látókört. Tartsunk vele, hogy számunkra is csak így egyszerűen Mátyás lehessen a király és túratársává váljunk Petőfi Sándornak!

1940-ben járunk. Ezt az évszámot a kicsi magyar világ kezdeteként is szokás emlegetni. A helyszín Kolozsvár nagy múltú építménye, mely oly kedves az ekések szívének. Erről szól Parádi, mint ha csak tényt közölné, mégis mélyebben érintve magyar olvasóját: „Az új erdélyi magyar élet első napjaiban egyesületünk központi irodája ismét visszaköltözött a kolozsvári Mátyás házba. Jól esett annyi esztendei kényszerű száműzetés után ismét az ódon falak közt felütni tanyánkat. Fél százados egyesületünk minden tagja a két évtizedes nehéz sors jutalmaként vette, hogy jövő évi jubileumunkat már itt ünnepelhetjük a félévezredes múltat tükröző Mátyás-házban. Csak így: Mátyás és nem Mátyás király, mert mi már így szoktuk meg. Mint ahogy a Fadrusz szobor is Mátyás-szobor és nem Mátyás királyé. Ez a közvetlenség nem a tiszteletlenség, vagy a pongyolaság jele, hanem annak bizonyítéka, hogy igazságos Mátyás nem az uralkodói fenség hideg világából tekint

le ránk a történelmen keresztül, hanem ma is örök, mindig idézhető barátként él közöttünk. Már szülőházának kiválasztásával is ezt a velünk egyenrangúságot jelképezi. Nem tízholdas parkkal elszigetelt és bástyákkal megközelíthetetlené tett fejedelmi várkastélyban látott először napvilágot, hanem kincses városunknak ódon, egyszerű polgári házában, Kolb István szőlőműves óvári hajlékában.”

Ha már Mátyás a mindig idézhető, örök barát, akkor nem lehet akadály a annak, hogy Petőfit is jobban megismerjük. Ha ehhez a találkozóhoz egy olyan közös ismerős áll rendelkezésünkre, mint Parádi, székeljesen szólva meg vagyunk élve. Mert ő úgy mutatja be nekünk a költőt, hogy közben még számos személyiséggel megismertet. Éppen csak Nagybanyt idézi fel, és máris szemünk előtt teremnek írók és költők, a festőiskola nagyjai, de láttatja e kies vidéknek föld alatti gazdagságát, dicső múltját is. Társuljunk Parádihoz, szegődjünk Petőfihez!

A természetjáró Petőfi

Nagybánya hegyei határolják északon Erdélyt. A gerincen túl már a Tisza vízvidéke kezdődik. Fent, a gerincen két külön világ találkozik: Máramaros és Erdély. A két különböző jelleg összeütközését nemcsak az emberek, de a növények, állatok, szelek és hegyek is megérzik. A nagybányai hegyek a kétféle világnak örökös elválasztói. Azoknak pedig, akiknek titkos útjai akadtak, a múltban is, ma is összekötői. Ezek az erdők termelték és rejtegették a szabadságért harcolókat, szegénylegényeket, menekülő kurucokat, ezek a paradús, szeszélyes sziklával díszített hegyek őrizték meg azoknak legendás emlékét is. Itt minden forrás, barlang, szikla regényes emlékekről suttog.

A legendákkal terhes világ nem szűnik meg a föld felszíne alatt sem, mert lent, a mélyben még az erdőknél is gazdagabb színekkel termékenyíti a képzelet világát a komor bányászélet. A bányakristályok tarka sokaságát és a nemesfémek dús telléreit rejtegetik a bányai hegyek. Évszázadok óta életet és gazdagságot jelentettek ezek a bányák

nemcsak a bányászoknak, hanem a tulajdonos királynéknak is. A nagybányai és felsőbányai aranybányák jövedelmét Szent István király ugyanis gavalléros cselekedettel feleségének adományozta és azóta hagyományra vált, hogy az a királynék, majd később az erdélyi fejedelmasszonyok tulajdonát képezze. Ezért viselte Nagybánya szinte napjainkig a szépen hangzó Asszonypataka nevet.

Ennyi regényes vonás és főleg ennyi természeti és gazdasági kincs és szépség nem csoda, ha sorra ihlette a Nagybánya vidékét felkereső íróinkat, költőinket és festőinket.

Nagybánya ege és tájai csalták ide a múlt század vége felé a híres nagybányai festőiskola megalapítóit, akik nélkül a mai magyar festőművészetet már el sem tudjuk képzelni. Még a festőiskola előtti időkben ragadta meg az itteni bányászélet tragikus mélysége Feszty Árpádnak, a magyarok bevonulása híres festőjének képzeletét. Az itt nyert benyomások hatása alatt festette *Bányaszerencsétlenség* című, drámai hatású művét, melyhez a kereszthegyi Lobkovitz-Tárna bejárata képezi a komor háttérét.

Több neves magyar írónk közül elsősorban Jókai Mórt kell megemlítenünk, akit a nagybányai aranybányák meglátogatása után a tartós barátság és ragaszkodás aranylánca fűzött e vidékhez és a városhoz.

Mégis a legnagyobb győzelem, amelyet Nagybánya valaha is aratott a vidékére vetődött művészi lelkeken, Petőfi Sándor meghódítása volt. A neves költő 1846. év tavaszán pillantotta meg először Nagybánya azúrkék egét és ezzel a pillantással életének egészen új, váratlan fordulata kezdődött. Nem sokkal azelőtt még az Alföldet dicsőítette a puszták fia:

„Mit nekem te zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzelem hegy-völgyedet nem járja.
Lenn az Alföld tengersík vidékén,
Ott vagyok honn, ott az én világom;
Börtönéből szabadult sas lelkem.
Ha a rónák végtelenjét látom.”

De itt, a nagybányai hegyek alatt Petőfi lassanként átalakul. Szilaj képzeletét azelőtt rabságban érezte, ha pillantása a távoli szemhatárt elzáró hegyekbe ütközött. Most pedig megértéssel, majd szeretettel gyönyörködik a koltói síkságot észak felől lágy koszorúban átölelő kéklő hegyekben. A Lapos és a Szamos síkján barangoló szemmel kíséri a két ezüstös folyó szeszélyesen kanyargó útját. Egyedül és Teleki Sándorral, vendéglátó barátjával számtalanszor lovagolt el oda, ahol a két folyó széles kanyarokban keresi egymást. Ilyenkor a vad vágatásból hirtelen megtorpanó költő szoborként meredt meg lovával a magas parton, s így szólt a folyóhoz: „Szeretlek Te Szamos! Olyan vagy, mint egy megfagyott villám!” A minden izmát megfeszítő mozdulatlan ló és lovas képét Teleki azután is még sokszor felidézte. A költő is olyan volt ilyenkor, mint egy hirtelen megfagyott villám...

Petőfi szilaj lovaglásai alatt mélyebb barátságot kötött e földdel. Meglátogatta a hegyek oldalában meglapuló kis falvakat, melyeknek apró házai hatalmas zsuppfedelükkel, ijedt bogárszemükkel meleg érzést keltettek benne. Jókedvében még tréfálkozott is a neki szokatlan emberi hajlékokkal: „Olyanok ezek a házak – mondta barátjának –, mintha Petricevich Horváth Lázárnak a fejébe tréfából gránátos csákót nyomtak volna.” Tudnivaló ugyanis, hogy ez a Lázár, aki különben a Petőfi költői nagyságát kétségbevonó *Honderű* című társadalmi folyóiratnak szerkesztő-tulajdonosa volt, igen alacsony termettel dicsekedhetett.

Ezekre a lovas száguldásokra emlékezett Petőfinek egy Koltón írt verse:

„Rövidre fogtam a kantárszárat,
Régóta fut a lovam, kifáradt,
Szájában tajtékos a zabola,
Sarkantyúmtól véres az oldala.”

Kirándulásai közben megismerte Nagybánya környékének és Kővár vidékének minden zegét-zugát. Nemcsak a folyóknak, erdőknek, hegyeknek és falvaknak, hanem a történelmi emlékeknek is barátjául szegődött. A Berkesz község felett emelkedő regényes Kővár romjaitól lelkesült szavakkal búcsúzott egy őszi alkonyórán:

„Véres napokról álmodom,
Mik a világot romba döntik,
S az ó világnak romjain
Az új világot megteremtik...”

A Petőfi Sándor és Szendrey Júlia mézesheteit idéző szobor a koltói Teleki-kastély parkjában
FOTÓ: DEÁK LÁSZLÓ

A berkeszi szelídgesztenye-ligetek árnya alatt már ott lüktetett benne a regényes emlékek hatása alatt lelkében ébredt fékezhetetlen tenni akarás, amely két év múlva a végzetes fehéregyházi csatára hajtotta a nyughatatlan véré költőt. Ennek a napnak mély benyomása hullámszott lelkében, amikor Pestre érkezve még annak az évnek telén megírta az *Egy gondolat bánt engemet* című jóslatszerű költeményét. Váloban elmondhatjuk, hogy Petőfi lelkületére gyakorolt erőteljes hatása által Nagybánya vidéke döntötte el a költőnek további sorsát.

Hogy teljes legyen a harc, miután Kővár magas ormán a külső világnak üzent hadat, lent a Nagybánya fernezelyi aranybányák mélyén az aranykincsek szellemét hívja csatára:

„Bányaszellem, sátán, kincs királya,
Mit adsz értem?
Mennyit adsz, ha szívemet te néked
Elígérem? (...)
„Nem, szívem nem eladó, a szívnek
nincsen ára,
Nem megy az be a hatalmasoknak
Kincstárába...
Széjjelosztom én a szegénységnek,
kik kunyhóban és útfélen élnek,
Köztük ingyen osztom szét.”

Petőfi rövidre szánt látogatása a vidéken hosszúra nyúlt. Ezalatt a regényes vidék meghódította őt a hegyek és egész Erdély számára. Ekkor érlelődött meg benne először a gondolat, hogy Erdélynek többi részét is fölkeresi, ahova addig soha sem vágyott. És ugyanakkor gyökerezett meg lelkében az a terv is, hogy itt töltsen ifjú feleségével mézesheteit, akinek boldogító igényére nyugtalanul várt a koltói kastélyban. Tervét megvalósította és idejöttek kettesben Szendrey Júliával a kastély emeleti szobáiba, amelyek ablakaiból messze elláthattak

a nagybányai hegyekre. 1847. szeptember 9. és október 29. között itt élte Petőfi életének legboldogabb korszakát. Már nem száguldozott a messzeségbe, hanem leginkább a szobájuk ablakával szemben álló hatalmas somfa alatt időzött. (A Petőfi somfa később egyszer, a költő halálának 50 éves évfordulójakor teljesen kiszáradt, de azután csodálatosképpen ismét kiszáradt.) A kastély és környéke azóta idegen kézre került, de körülötte még most is ott leng a nagy költő emléke. A boldog napok alatt a kastély ablakából pillantotta meg egy szeptemberi reggelen Petőfi a Rozsálynak havas tetőjét. E percnél hatása alatt írta legszebb költeményét, a *Szeptember végét*nt.

Az elmúlás fájó érzése ragadja el a költőt, aki azon a nyáron még mindennel dacolva vágatott fel lovon az Izvorára és a Rozsályra. Időközben azonban a dús virágú nagybányai hegyek felöltötték korai téli leplüket, s ez a változás Petőfi lelkében is mély nyomokat hagyott. A rideg Máramaros szomszédsága ide csakugyan korán hozza el a telet. Az erdős Kárpátoknak súlyos hófelhői beleütköznek a bányai hegyekbe, és itt hullatják le először fehér terüket. Ezért fedi be azokat hamarabb a téli hólepel. Ezért töltenek minden évben fehér karácsonyt Nagybánya sízói a Rozsály oldalában és az Izvorán, míg máshol még a nagyobb hegyek is még kopott feketék. Az a természeti jelenség, amely közel száz évvel ezelőtt Petőfiből az elmúlás bánatát váltotta ki, mai ifjainkat élénk sportéletre serkenti. Az új nemzedékekben a tél helyett éppen a hó kikeleti haldoklása okoz rövid ideig bánatos érzéseket, addig, amíg Nagybánya hegyei ismét korai virágba borulnak és új csodákkal szolgálnak azoknak, akik őket felkeresik. ■

Balázs Katalin

Nekünk szent gondolatok a Bekecsről

FOTÓ: KOCSI ANDRÁS

■ Van Székelyföldön, az egykori Marosszék területén egy úgynevezett „szent” hegy, amelynek neve mai napig magyar. Ezt a több évszázados itteni jelenlétünkről tanúskodó nevet vette át tőlünk az Erdély többségi lakosságát adó társnemzet, átírva fonetikusan saját olvasata szerint, és ez az utóbbi, átírt forma került fel a legtöbb nemzetközi térképre is. Nem akartam azt írni, hogy ezen a néven ismerte meg a nagyvilág, nehogy az legyen a vád, hogy túlzásokra ragadtatom magam, esetleg rosszul essen valakinek a felismerés, hogy másoknak mennyit jelent... Azaz-hogy nem jelent... Mert igaz, hogy számunkra szent, de sokan semmit sem mond. Legfeljebb egy barna folt a térképen.

Ezt a hegyet, bár 1080 méter magas, vannak, akik csak dombnak minősítik, mivel a Sóvidéki-dombvonulat részét képezi. Meglehetősen sokan, egy tudományosnak indult, de elfuserált honlap alapján „a Görgényi-havasok déli vonulatát” emlegettük vele kapcsolatban. Eszerint vajon hány vonulata lenne a Görgényi-havasoknak? Mert földrajzilag a vulkáni vonulat ezen hegységét fel szokták osztani északi, középső és déli részre, de egyazon vonulathoz tartozik az egész.

A Bekecs mindenkor egyféle kultikus helynek számított a környék lakossága számára, már a történelem kódébe vesző időkől fogva. Ezt az itt látható „írott”, vagyis rovásírásos kövek is igazolják, melyek közül az egyik az 1080 méteres Bekecs-tető és a hegy másik magaslatának számító Körtvélyes-tető közötti nyeregben található, korhadó léckerítéssel övezve. Nemrég még tájékoztató tábla is állt mellette, de eltüntették, és nem úgy néz ki, mintha az idő vasfoga lett volna a tettes. Így egyelőre kérdés marad a kíváncsi erre járóknak, hogy vajon miért kell a lassan széteső kerítés a hatalmas kőszikla köré. A másik, Mosdó-kő néven is ismert, szintén rovásírásos kő az Iszulyka völgye, valamint a Szováta (Restád-tető) felé vezető utak elágazása közelében található. Ennek tetején horpadás látható, melybe összegyűl a csapadék, s amelyből az égi áldásként nyert tiszta vizet mérítve, anélkül, hogy az aljára ülepedett földi port felkavarnák, megmosdhattak és megtisztulhattak eleink. Ez a kereszténység felvétele előtti időkben, az egykori hiedelemvilág szerint egyfajta szent helynek számíthatott

A Mosdó-kő

Alsó Honvéd-emlékmű a Faluerdeje fölött

a természettel harmóniában élő, viszont mai szóhasználatlalt egyesek által pogánynak tartott lovasnomádok számára.

A ránk maradt, de lassan feledésbe menő legendák szerint a középkor folyamán menedékhelyeket, azaz úgynevezett várakat, valamint a környező tájakra jó rálátást biztosító pontokon őrhelyeket épített a Bekecsre a keresztény hitre tért székelység. Eleink az egykori szokásrendünk szerint élő és korábbi harcmódorunkat alkalmazó tatárok elől voltak kénytelenek rejtőzködni annak idején. Ezt tették is évszázadokon keresztül kisebb-nagyobb szerencsével. Erről vall, többek közt, a bekecsi Vész-mező néveredete is.

Ahogy Orbán Balázs is írja, a hegyek, a jó kilátással bíró magaslatok egyfajta szent helyeknek számítottak a középkor embere számára, így a Bekecsre Szent Antal tiszteletére szentelt kápolnát épített a katolikus székelység. Idővel azonban egyre kevésbé járt ide fel a nép, s a kápolna egyre elhanyagoltabb, majd romos állapotba került. Voltak azonban gondos hívek, akik a szent hegyen éktelenkedő romok között hányódó kőkeresztet nem hagyták veszendőbe menni, s a nyáradselyei katolikus templomba menekítették. Mai napig is ott látható, a bejárat mellett, jobboldalt. A 19. század második felében a „legnagyobb székely” Bekecsen jártakor az egykori kápolnának már csak alapjait fedezhette fel. Emléke viszont tovább élt a nép emlékezetében és annak ellenére, hogy sokan voltak és vannak, akik bármi módon keresztbe igyekeztek tenni, az utóbbi évtizedekben egy új, Szent Kereszt tiszteletére szentelt kápolnát sikerült építeni az egykori helyére.

A közelmúltban a kápolna előtti hegyoldalon keresztutat, úgynevezett kálváriát is kialakítottak. Ezt alól sorompóval elzárták, nehogy valami elvetemült járművezető is igénybe vehesse. Remélhetőleg megmarad a zárandokoknak és más gyalogosan közlekedőknek. Ezt csak remélni merjük, mert a fiatalok többsége motorizált járművel jár fel a Bekecsre manapság az új kápolna mögé, a tetőre piknikezni, tüzet vagy egyenesen máglyát rakni. Nem, ezek nem afféle őrtüzek vagy lármafák, mint hajdanán. Ezek egyszerűen a szabadságérzet megnyilvánulásai, időnkénti rövid tombolásai a hétköznapi gondterhelt taposómalma után... és előtt.

Igen, a Bekecs egy olyan hely, ahol még ma is szabadnak érezzük, érezhetjük magunkat e modern, de rengeteg kötöttséggel, korlátozással, tiltással és hazugsággal terhelt világunkban. Annak ellenére, hogy itt még szabadnak érzik magukat a hétköznapiak elől menekülők és többségük nem, vagy nem föltétlen a kápolnát keresi, baj, hogy templomaink lassan kiürülnek, fokozatosan elvilágiasodó társadalmunkban egyre

Alkonyati fények a Bekecsen

kevesebben, egyre ritkábban látogatjuk azokat. Legtöbbször csak akkor fordulnak Istenhez, amikor valami tragédia következik be életükben. Remélhetően templomaink nem jutnak azon nyugat-európaiak sorsára, ahol több egykori Istenháza raktár, jobb esetben koncertterem lett, vagy csak egyszerűen üresen áll, s már van olyan is, amelyet más kontinensről érkező, idegen rítusú népek fiai és leányai használnak saját igényeik és szokásaik szerint.

Mindezek mellett jó látni azt, hogy az utóbbi időben érdeklődés mutatkozott a Közép-Európát átszelő Mária-zarándokúton közlekedők körében a Bekecsen álló kápolna, valamint az itteni emlékhelyek felkeresése iránt. Igen, a vérvivataros 20. század folyamán emlékhelyekkel gazdagodott – ha így mondhatjuk – a Bekecs turisztikai kínálata. Az első világháború, vagy ahogy annak idején nevezték, „nagy háború” során véres harcok színhelye volt ez a szent hegy. Történt, hogy 1916. augusztus 27-én, vasárnap este 8-kor a hegyen túli szövetséges állam hadüzenetet akart átadni az egykori monarchia illetékeseinek Bécsben. Jó balkáni szokás szerint azonban az átadással késtek mintegy fél órát. Sebj, gondolhatták magukban, majd megpróbáltak pontosabbak lenni, s a Kárpátok hágóián való támadással igyekeztek egy jó fél órával korábban meglepni az aznap délután hivatalosan még barátinak számító szomszédot. A mo-

narchia hatósági szerveit sikerült is, a lakosság jelentős részét már kevésbé. Az idő a rémhírek terjesztése miatti vádlottakat igazolta ismét. Egyik hely, ahol ezt a támadást sikerült feltartóztatni, hogy aztán a hegyeken át viaszorítsák a betolakodókat, az a Bekecs volt. Maradtak azonban az elesett honvédek sírjai a selyei Falverdeje fölött, a Körtvélyes-mezőn és a Farkas-tető alatt. Szinte csodával határos, hogy az elesett hősök emlékére állított kőoszlopok és nyírfakeresztek átvészelték a háborút követő rendszerek üldöztetéseit. Tennünk kell hát azért, hogy ismerjük és megismertessük a közelmúlt történeteit az utánunk jövőkkel is.

A Mária-út Egyesület igyekszik egy alternatív útvonal segítségével bekapcsolni a bekecsi kápolnát s az emlékhelyeket a Csíksomlyóra vezető lila „M”-betűs főútvonalba. Lelkes önkénteseknek köszönhetően Erdélyben évről évre épül a Mária-zarándokút és egyre többen indulnak el rajta gyalog, kerékpárral vagy lóháton. A pünkösdi búcsújárás tömegjellegűt öltött és megtartó erővé válik, ezért fontos bekapcsolni az útvonalba és megismertetni az itt áthaladókkal a jelentősebb történelmi és kulturális értékeinket és zarándokhelyeinket, hogy a jövőben ne csak tüzet rakni, piknikezni járjanak fel a Bekecsre, hanem ismerjék meg ennek történetét és jelentőségét is. ■

Kocsis András

A Szent Kereszt kápolna a Bekecsen

Védett területek
rejtett kincsei

A Buila-Vânturarița Nemzeti Park

8

Dr. Bartók Attila
Bukarest
bartok.attila@gmail.com

■ A távoli Dinári-Alpokból, ahol sorozatunk előző részében lélegzetelállító panorámák és ritka, veszélyeztetett fajok után kutattunk, térjünk vissza hazai tájainkra. Lépteink a Buila-Vânturarița Nemzeti Parkba vezetnek, oda, ahol már kora tavasszal virágzik a szépséges tavaszi tözike (*Leucojum vernum*), ahol a nyár elején csalogat túsára a gyönyörűséges leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), ahol késő ősszel újravirágzik a bámulatos brassói boroszlán (*Daphne blagayana*).

E természetvédelmi terület a legkisebb a tizenhárom hazai nemzeti park közül, csupán 4168 ha a területe, de gazdag és érdekes flórájával az egyik legértékesebb jóval nagyobb testvérei közül. E parkot 2004-ben alapították (2151. Kormányrendelet) és 2006-tól kezdődően már megalkult a védett zóna igazgatósága is.

A park területén több természetvédelmi területet tartanak számon, ezek közül fontosabb a Stogu-hegy és a Valea Cheierdő Különleges Élőhely (IUCN IV-es kategória), a Caprelor-, a Liliecilor-, a Munteanu-, a Murgoci-, a Pagodelor-, a Rac-, a Beszterce-völgy-, az Arnăuților-, valamint a Clopot-barlang, illetve a Peștera cu Lac, Peștera cu Perle Emlékpark (IUCN III-as kategória).

Nemzeti parkunk a Căpățâni-hegység (Déli-Kárpátok) egy déli mellékgerincén található, a Buila-Vânturarița-hegycsoportban, amely festői, Királykőhöz hasonló mészkőszirtjével szó nélkül hagyja az odalátogató természetbúvárt. Az említett mészkőláncolat két legmagasabb csúcsa a Vioreanu- és a Vânturarița-orom, elhelyezkedésük a gerincen és tengerszint feletti magasságuk még mai napig sem tisztázott. Így, egyes adatok szerint, a gerinc legmagasabb orma a Vioreanu-csúcs (1890 m) (Buia & Păun, 1956), a Căpățâni-hegység

monografikus munka szerint viszont a Vânturarița-csúcs a legsudárabb (1885 m) (Popescu, 1977). Ez utóbbi állítást az újabban közölt adatok is megerősítik (*A Buila-Vânturarița Nemzeti Park kezelési terve*, 2016), ellenben a mai információk szerint a két orom elhelyezkedése pont fordított a Nae Popescu által publikált térképhez viszonyítva (más szóval a Vânturarița-csúcs van közelebb a Ștevioara-csúcsához és nem a Vioreanu-csúcs, ahogy ezt Popescu állítja).

A Buila-Vânturarița mészkőgerinc botanikai feltárása 1956-ban kezdődött, amikor a hegycsoport első flóralistája került publikálásra (Buia & Păun, 1956). Természetesen nem beszélhetünk egy teljes fajlajstromról, még napjainkban sem ismert a vidék összes növényének névsora. Pár év után Pócs Tamás publikált cikket a Căpățâni-hegység növénytakarójának ismeretéhez, amiben új fajokat mutatott be a Buila-Vânturarița hegycsoport flórájából (Pócs, 1963). A 21. század elején egy craiovai munkacsoport ismertetett újdonságokat az érdekes mészkőgerincről, itt például a barcasági rozsnokot (*Bromopsis riparia* subsp. *barcensis*) is nóvumfajként publikálták (Popescu & al., 2004), habár azt már a 20. században ismertette Pócs Tamás az előbb idézett dolgozatában.

A nemzeti park területén a Déli-Kárpátok négy endemizmusa is előfordul: a Baumgarten-kakastaréj (*Pedicularis baumgartenii*), a Baillon-galaj (*Galium baillonii*), a magyar szemgyökér (*Athamanta turbith* subsp. *hungarica*), a bászai len (*Linum uninode*), valamint a Délkeleti-Kárpátok pár endemikus faja is megtalálható, mint a kárpáti zabfű (*Helictotrichon decorum*), a havasi imola (*Cyanus pinnatifidus*), az erdélyi baltacim (*Onobrychis montana* subsp. *transsilvanica*) és a tülevelű szegfű (*Dianthus spiculifolius*).

9

FOTÓ: BARTÓK ATTILA

1. Indás infú (*Ajuga reptans*)
2. Aggófű (*Tephrosia papposa*)
3. Nemes májvirág (*Hepatica nobilis*)
4. Kárpáti sisakvirág (*Aconitum moldavicum*), kárpáti endemizmus
5. Tavaszi tözike (*Leucojum vernum*)
6. Leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), veszélyeztetett faj
7. Bászai len (*Linum uninode*), a Délkeleti-Kárpátok endemizmusa
8. A Buila-Vânturarița hegycsoport keleti oldala. Háttérben (jobbra) a Fogarasi-havasok
9. A Buila-Vânturarița Nemzeti Park

A Buila-Vânturarița hegycsoport

A kárpáti elemek közül említjük a kárpáti csajkavirág (*Oxytropis carpatica*), a kárpáti boglárka (*Ranunculus carpaticus*), a *Trisetum macrotrichum* és a kárpáti sisakvirág (*Aconitum moldavicum*) jelenlétét.

Arktikus-alpin flóraellemek is előfordulnak itt, ezek közül említésre méltó a: magcsákó (*Dryas octopetala*), fűrtös kötőrőfű (*Saxifraga paniculata*), halvány bibircsvirág (*Pseudorchis albida*), alpesi törpebogáncs (*Saussurea alpina*), pillás kötőrőfű (*Saxifraga aizoides*), örvös kakastaréj (*Pedicularis verticillata*), havasi madárhúr (*Cerastium alpinum*), havasi ikravirág (*Arabis alpina*) stb.

A kárpáti-balkáni flóraellem is jól képviselt, például a Bruckenthal-hanga (*Bruckenthalia spiculifolia*), kárpáti torokvirág (*Tozzia alpina* subsp. *carpathica*), barcasági rozsnok (*Bromopsis riparia* subsp. *barcensis*), Janka-liliom (*Lilium jankae*), bolgár encián (*Gentiana bulgarica*), *Centaurea affinis*, Wanner-csengettyű (*Campanula wanneri*) díszíti hegységünk alhavasi részét.

A Baumgarten-kakastaréj jelenlétét a Buila-Vânturarița mészkőgerincen először Pócs Tamás akadémikus jelezte 1963-ban. Szemet szűrő módon a romániai botanikai szakirodalom nem említi ezen érdekes endemikus faj jelenlétét a Căpățâni-hegységben, viszont a mai napig is tévesen ismétlik a faj hibás előfordulási helyeit a Csalhóban, a Keresztény-havason vagy a Fogarasi-havasokban (pl. Sârbu & al., 2013). Belsőszülött fajunk biztos előfordulási helyei csak a Retyezát-hegység mészköves részén (Piule hegycsoport), valamint a Căpățâni-hegységben (Buila-Vânturarița mészkőgerincen) ismeretesek. A két hegységből származó populációk filogenetikai kapcsolatának tisztázása érdekében próbákat vettünk az ITS (Internal Transcribed Spacer) régiót vizsgálva. Meglepő volt a tanulmány eredménye, ugyanis a két populáció között elég nagy eltérést észleltünk, ami genetikai szempontból két különböző taxon jelenlétét támogatja (Bartók & al., 2017).

A Baillon-galaj egy különleges endemikus faj, ami a Déli-Kárpátok csak egy limitált részén fordul elő, biztos előfordulási pontjai a Kózia-, a Căpățâni- és a Lotrului-hegységben találhatók. A fajt először D. Brândză román botanikus írta le 1881-ben, és nevezte el a franciaországi botanikai professzor (H. Baillon) tiszteletére. Később a *G. valantoides* (Kaukázusban előforduló taxon) alá rendelik, de utólagos morfológiai kutatások bizonyítják fajunk egyediségét. A *G. baillonii* szára csupasz, levelei csak a szélen és az ereken szőrösek, virágzata terebélyes, a virágok majdnem ülők, míg a *G. valantoides* szára bozontosan szőrös, levelei szőrösek az egész lemezen, a virágok kocsányosak. Fajunk félművelős tölgyesek és bükkösök lakója, savas pH-jú talajokon nő. Vörös könyves faj, veszélyeztetettsége inkább az erdőirtásokhoz kötődik (Bartók, 2020).

A Buila-Vânturarița mészkőgerinc legmagasabb csúcsain, ha szerencsénk van, késő tavasszal találkozhatunk a csodálatos leánykökörcsinnel, ami a Déleleti-Kárpátok bércein elég nagy növényritkaságnak számít. Fajunk jól elkülöníthető más kökörcsinektől szárnyalt levelei alapján (melyek sallangjai 2–8 mm szélesek), virágai felállóak, kehelyszerűek, 5–10 cm hosszú átmérővel. Nemzeti parkunkban a *Pulsatilla grandis* mészkőtálon nő, füves, sziklás helyeken, a szubalpesi zónában. Vörös könyves faj, veszélyeztetettsége a túlzott legeltetéshez kötődik (Bartók, 2020). ■

Felhasznált irodalom:

- Bartók A., 2020, *Lista roșie a cormofitelor periclitare din Carpații de Sud-Est (România) cu discuții critice referitoare la corologia, ecologia, fitocenologia și starea de conservare a unor specii amenințate*. Teză de doctorat, Universitatea din București, Facultatea de Biologie, 286 pp.
- Bartók A., Szabó E., Șesan T. E., Bartha L., 2017, *Towards clarifying the phylogenetic position and taxonomy of Pedicularis baumgartenii Simonk., a rare endemic species of the Southern Carpathians (Romania). Biogeography of the Carpathians: Ecological and evolutionary facets of biodiversity*, September 28–30, 2017, Cluj, Romania. Studia Universitatis Babeș-Bolyai Biologia 62 (Sp. Iss.): 85–86.
- Buila A., Păun M., 1956, *Materiale pentru flora Muntelui Buila*. Studii și Cercetări de Biologie, Academia Republicii Populare Română, filiala Cluj 7(1–4): 85–105.
- Pócs T., 1963, *Adatok a Déli-Kárpátok növénytakarójának ismeretéhez*. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis 1: 229–247.
- Popescu G., Costache L., Radutoiu D., Boruz V., Ciortan I., 2004, *Contributions to the flora of the limestone catena Buila - Vânturarița in the Căpățâni Mountains*. Acta Botanica Horti Bucurestiensis 31: 103–109.
- Popescu N., 1977, *Munții Căpățâni*. Editura Sport-Turism, București, 100 pp.
- Sârbu I., Ștefan N., Oprea A., 2013, *Plante vasculare din România: determinator ilustrat de teren*, Editura Victor B Victor, București, 1320 pp.

Szurdokvölgy a Vânturarița-csúcs keleti oldalán

ÖKO-LÁBNYOMOK

Az Erdélyi Gyopár környezetvédelmi és honismereti melléklete

Öreg házak új élete

Öt ok, hogy miért rossz a régi

■ Újabb sorozattal bővíti ismereteinket, formálja gondolkodásunkat Köllő Miklós építész, aki – a Larix Stúdió csapattal együtt – a vidéki épített és természeti környezet védelmezője, a kultúrtáj fontosságának hangsúlyozója. E lapszámtól kezdve arról szól majd, hogy mit érdemes tenni, ha egy öreg ház képében szakad nyakunkba az örökség, ha lakást vennénk, és azt udvarral együtt képzeljük el, ha vonz a napszitta gerenda látványa, de inkább múzeumnak, mint lakóháznak tudnánk elképzelni. Igényekhez igazítható-e a ház, vagy éppen fordítva: ház formálja, diktálja az igényt, igényességet? És mindennek jobb megértéséhez példákat is sorol az építész, bemutat egy-egy házat, melynek sorsa nem a bontás, hanem az új, egy második élet lett. (Balázs Katalin)

Mi a baj az öreg házzal?

A szülőföldjét szerető embert büszkeséggel tölti el, amikor az idegenből érkezők rácsodálkoznak a hagyományos faluképre, értékeli az évszázados házakat. Restelkedik olyankor, amikor ezt az egységet megbontja egy-egy képbe nem illő tarka „palota”, és fájdalmas számára, ha az öreg ház az enyészeté lesz, amikor omladozni kezdve gazdátlanságáról beszél az arra járónak. És mindezek ellenére gyakori jelenség, hogy aki ilyen háznak a gazdája, megszabadulna tőle, teherként tekint rá, nem az értéket látja benne, és keveseket ösztönöz arra, hogy lakható otthonná akarják formálni.

Öt pontban vázolom az alábbiakban, hogy milyen tényezők miatt válik teherre az érték, miért hagyják romba dőlni, javítása helyett miért választják az új ház építésének útját.

1. Megnövekedett térigény

Egykor a székely ház egy konyhaként is működő, nyílt tűzhe-lyes szobából és egy ereszből, azaz olyan helyiségből állt, melynek hiányzott egy oldala. Később az életmódváltás és a tüzelési

Székely történelemóra

mód változása miatt az ereszt beépítették, de a család továbbra is a konyhában élte az életét, majd ebből különítették el a hálókamrát, és a ház része lett egy tisztaszoba is. Ezzel szemben a család ma, amikor házat tervez, felsorolja: kell legyen előszoba, egy nappali, egy konyha, fürdőszobából több is, külön gyerekszoba, külön hálósoba felnőtteknek, és még kellene egy ruhatár, mosókonyha, iroda, hobbiszoba, vendégszoba...

Ezt nem kell pazarlásnak nevezni, hanem egy más életvitel, egy más életszemlélet, nem egy paraszti életmód, amikor kint töltöd az életed nagy részét az udvaron és a gazdaságban, és estére kerülsz be a házba, ahol a legtermészetesebb, hogy a család együtt van.

Még az egykori, városi polgári házak sem rendelkeztek ennyi helyiséggel, a ma embere viszont falun is úgy akar élni, mintha városi lenne. Nem is csoda, hiszen a gazdálkodás lecsökkentésével a falusi ember is a tévét nézi, hazaviszi a munkáját, igény tart a saját munka- és hálósobára is.

Tizedik osztályos diákoknak adtam egyszer feladatként, hogy tervezzék meg a saját házukat, és amikor a székely ház

FOTÓ: KÖLLŐ MIKLÓS

1

2

3

1. Igény szerinti toldások
2. Mi legyen az öreg házzal?
3. Régen ezt nevezte otthonnak egy nagy család
4. Csak a baj volt vele, immár nincs

jelent meg kiindulópontként, akkor a fiatalok kieszték, hogy az is lakható, hiszen hozzáilleszthetőek újabb, igényeikhez szükséges terek. Azt ismerték fel, amit elődeik is gyakoroltak: lévén, hogy a székely ház egy nyitott rendszer, toldható. Ha növekszik a család, a ház meghosszabbításában megjelenhet egy újabb szoba, majd még egy. Aki figyelmesen járja a székely falvakat, megfigyelheti, hogyan építettek hozzá egy-két-három új helyiséget a meglévő házhoz.

Tehát ha kicsi nekem ez a ház, kirúgom az oldalát elvén halunk, a kérdés csak az, hogyan rúgom ki az oldalát?

2. Komfort és funkcionalitás

A székely ház helyiségei általában egy tengelyre vannak fel-fűzve, de ismerünk két traktusos (azaz tengelyes) variánst is. A traktusok szobái vagy egymásba nyílnak, vagy kintről van a bejáratuk. És ebben az esetben hiába van meg a kellő szobaszám, a kifogás ellene az, hogy át kell járni egymáson, hiányzik az intim zóna, vagy éppen az, hogy ki kell menni a hidegbe, ha a család másik tagjához be akarunk menni. Mindezen nehézségek kiküszöbölése könnyebb lenne, ha a kommunista rendszer kockaházát kellene terekre osztani – és sok ember így gondolkodik, így dönt házvásárláskor.

A kényelemhez hozzátartozik a meleg is. Régen az egyetlen szobát a kályha kifűtötte, a nagy család tagjai is melegítették

egymást és a dunyha is tartotta a hőt. Reggel igaz, kicsit hideg volt, de az első felkelő begyújtott a kályhába, és a tűz pattogása már melegítette a családot. Vörösbort ajánlott szobahőmérsékleten felszolgálni. Ez 16 fok, mint egykor volt a házban, nem a mai 24-25-re kell gondolni. Ma tehát több fűtőanyagra van szükség, ami igencsak megnöveli a kiadásokat, és a régi ház szakszerű szigetelése pedig ismét olyan kérdés, ami sokakat elrettent, és jó tanácsként gyakran elhangzik: „ne foglalkozz azzal.”

3. Szerkezeti problémák és állóképesség

Ezek az épületek igazából tapasztalatok alapján vannak méretezve. Kikísérletezték, mi volt, ami bevált. És ez nem azt jelenti, hogy rosszul vannak méretezve, hanem azt, hogy nem a mai szabványok előírásait követik. A mai szabványok követése elvileg lehetővé teszi, hogy a házban csak huszonöt évente kelljen javítani, miközben a népi ház úgy volt megcsinálva, hogyha valami kicsi baja volt, akkor azt menet közben javították... sokkal kisebb kiadással. Huszonkettes csapdája, hogy mi a jobb: rendszeresen gondját viselni vagy annak tudatában élni, hogy a normatívák szerint ez engem ki kell szolgáltson.

Az öreg ház rovására hozzák fel azt is, hogy számolni kell a szerkezetkárosulásokkal, a könnyező házigomba-megjelenéssel, de legtöbbször olyan problémákat sorolnak, amely a ház lakatlanságából adódik.

4. A divat

Aki ósdi házban él, az maradi, múzeumban akar lakni, vityillóba beköltözni – ez is jelen van a közbeszédben, és talán ez a legkárosabb. Minden másra tud a szakember válaszokat adni, az igényt

4

lehet a lehetőségekhez alakítani, de ezzel nincs, amit kezdeni. Amíg az emberek fejében az van, hogy az a régi ház rossz, az észérvekkel nem lehet sokra menni. Azt is hozzá szokás fűzni, hogy a régi ház úgyis régi marad, akármennyit rákölthetsz, nem látszik rajta. Ezt a szemléletet támogatja meg az építőanyagkereskedők dömpingje, hiszen fontos a sok négyzetméter gipszkarton eladása, minél nagyobbak a felületek, annál nagyobb az árúigény. Csődhöz vezetne arra biztatni a vásárlót, hogy vegyen egy veder meszet – kis kiserelésben amúgy is alig lehet kapni anyagokat –, és ő javítsa ki a kicsi hibákat. Ne te gondozd a házad, mert az a fogyasztói társadalomban nem rentábilis.

5. Szakember- és szakmai ismeretek hiánya

A javításhoz úgysem találsz mesterembert! – ezt is szokták mondani, és igaz is, mert kikopott az öreg házak nyelvén értő szakembergárda, a régi típusú mesterek kiöregedtek, a képzés nem volt folyamatos, és sok mai mester nem is vállalja az öreg házzal való bíbelődést: legtöbbször azért, mert a 20. században megváltozott építési megoldásokhoz szokva nem látja át

a korábbi építési technológiák problematikáját. Ha pedig me-reven alkalmazza a kortárs megoldásokat, rendszerint megbetegíti az öreg házakat, a tünetek falakon felkúszó nedvesség, könnyező házigomba, penészedés formájában pár éven belül jelentkeznek – és ezt nem engedheti meg a szakmai reputációja. És könnyebb azt mondani, hogy úgysem lesz tökéletes, mint beismerni az épületfizikai ismeretek hiányát: az elbontott régi ház pedig nem fog gondot okozni...

Tény és tudomásul kell venni, hogy ezek a házak sosem voltak tökéletesek. De természetesen voltak és kíméletes megoldásokkal hibáikat jól lehet mérsékelni – végső soron könnyebb együtt élni tompított hibáikkal, mint teljesen megszüntetni azokat. És ez összeférhetetlen azzal a mai, rosszul értelmezett tökéletességre való törekvéssel, ami rendszerint az egyenes, élvédős, függőleges sarkok megvalósításában merül ki, és amit a mai mesterektől a megrendelők elvárnak.

Sok érv felsorakoztatható, de mindezek ellenére az öreg házak mégis szerethetőek. Hogy milyen nyomós érvek szólnak amellett, hogy mégis illet válasszon magának hajlékul a ma embere, kiderül a következő lapszámból. ■

Köllő Miklós építész

Ökoturista barangolások Frankfurt környékén (2. rész)

Kötélpálya a Rajna fölött

■ A járványhelyzet javulásával újra alkalmam nyílt egy több mint négyhetes németországi látogatásra. Ez alkalommal nemcsak Frankfurtot, hanem a két távolabbi várost, Koblenzt és Wiesbadent, továbbá a Rajna és Mosel folyók vidékét, majd az Odenwald- és a Taunus-hegység egyes részeit is bejárhattam.

Az első utunk Koblenz városába és annak vidékére vezetett. Koblenz több mint 114 ezer lakosú város, Európa két nagy folyója, a Rajna és a Mosel találkozási pontján fekszik. A várost a rómaiak alapították több mint kétezer éve. Fontos védelmi

szerepet töltött be és gazdasági központ volt. Itt építették meg a ma már UNESCO világörökség részét képező Confluentes-kastélyt és a Niederberg-kastélyt, amelyek a Római Birodalom felsőgermániai védővonalának őrzőiként szolgáltak. A 14. században itt épült a város még ma is létező legrégebbi hídja is, a Mosel folyón átívelő Balduin híd (Balduinbrücke).

A Mosel Rajnába való ömlésénél található az úgynevezett Német Sarok (Deutsches Eck), egy mesterségesen kialakított földnyelv, amelyet 1897 óta I. Vilmos német császár lovas szobra tesz népszerűvé. A talapzattól számított 14 méter magasan álló szobor 1945 márciusában az amerikai gránátok áldozatává vált. Az eredeti nagyságú szoborrekonstrukció és az eredeti szobor fejrésze a koblenzi Középraajna-Múzeumban szemlélhető meg. A jelenlegi szobrot a Németország újraegyesülését követő harmadik évben Rajmund Kittl düsseldorfi művész kezdte rekonstruálni és 1993. szeptember 2-án emelték talapzatra. A szobrot félkörívben a német tartományok kőből faragott címerai veszik körül.

A Rajna fölött 118 m magasan található Ehrenbreitstein erődje, mely az UNESCO világörökség része. A várba a város egyik attrakciójával, a koblenzi kötélpályával (Seilbahn Koblenz) is fel lehet jutni, percenkénti taktusban, a folyón átívelve.

A Mosel folyó völgyében felfelé haladva, Koblenztől húsz percnyi utazásra egy másik látványossághoz jutottam el, Eltz várához (Burg Eltz). Miután elértük a gépkocsik számára kialakított parkolóhelyet, egy sorompó jelezte, hogy innen csak gyalog lehet feljutni a hegy tetejére, majd leereszkedni a patak völgyébe, megcsodálni a 129 m tengerszint fölötti magasságban álló, 12. századi vár szépségét, amely eredeti állapotában pompázik. Egyik érdekessége, hogy nem a hegy magaslatán, hanem az Elz-patak völgyében (Elzbach) található. A késő ro-

mán stílusú vártorony és a román stílusú lakóház egy majdnem 70 méter magas, elliptikus formájú sziklán áll, ennek köszönhetően szokatlan az alaprajza. Másik érdekessége, hogy a vár Bürresheim kastélyával együtt az egyetlen létesítmény az Eifel-hegységben, amelyet nem tudtak sem meghódítani, sem elpusztítani.

Egy szép Mosel-völgyi utazás alkalmával megcsodálhattuk a meredek lejtők szőlőültetvényeit, ahol teraszos műveléssel és kemény munkával termesztik a szőlőt, melynek préselt nedvéből készítik a híres Mosel-vidéki bort. A völgyet kísérő meredek dűlőkön, a legszélsebbes helyeken is teraszokat alakítottak ki. A tőkék csak mély gyökereket eresztve tudnak megkapaszkodni a köves talajban. A felső teraszokon a mai napig kizárólag az évszázados hagyományú bakos művelést alkalmazzák, ami azt jelenti, hogy minden tőke egy karóra támaszkodik, így biztosítván a szőlő fejlődéséhez és éréséhez szükséges mennyiségű fényt és levegőt. A kordonos a bakos szőlőműveléshez viszonyítva sokkal több munkát igénylő termesztési módszer, hektáronként kb. 1500 munkaórát jelent.

Egy másik nevezetes érdekesség, amit alkalmam volt meglátogatni, a Lautertal-Reichenbach községben, az Odenwald-hegységben található úgynevezett kőtenger (Felsenmeer Lautertal). Ez egy érdekes képződmény, amely egy szűk, meredek völgyben található és lekerekedett, különböző nagyságú kőből, kvarcdioritból áll. A kőtenger természetvédelmi terület, melyet évente több mint 100 000 turista látogat, így nem meglepő, hogy a völgyből való kiinduláskor egy tábla arra figyelmeztet, hogy a vándor vigye magával a szemetét. A kőtenger hosszúsága körülbelül 9,5 km, bejárása két és fél órányi odafigyelést és óvatosságot igényel. Mellette egy ösvény van kialakítva azok számára, akik nem vállalják, illetve nem bírják vállalni a köveken való járást. Itt észleltem, egy pihenés alkalmával, hogy a szélsúlytotta erdősávokban milyen szakszerűen, gondosan ültették el a csemetékét.

Itt egy másik érdekességet láthattam, a Krisztus utáni 3. században épült kőfűrész újraépített mását. Ezt rönkdarabokkal és egy csigasorból kialakított erőátvitellel működtették, így vágták vele a köveket. Ugyanitt egy információs központ is található, ahol szakképzett munkatársak állnak az érdeklődők rendelkezésére, akik felvilágosítást adnak a Bergstrasse-Odenwald Geoparkról, a Felsenberg-hegységről (514 m) és a Kőtengerről, térképeket és ismertető anyagokat bocsátanak az érdeklődők rendelkezésére, szakirodalmat értékesítenek, illetve turisztikai rendezvények bonyolítását és túravezetést vállalnak. Az információs központ épületének virágos, gypeszöngyes tetőszerkezete tájépítészetileg remekül illik a környezetbe. Séta közben rovarbúvóhelyre is találtam, mellette egy plakát a

méhek életét és az általuk gyűjtött különböző termékeket mutatja be, a növények beporzásának fontosságát hangsúlyozza.

Egy másik alkalommal Hessen tartomány fővárosát, a több mint 200 ezer lakosú Wiesbadent látogattuk meg. Mint neve is mutatja, ez egy fürdőváros, amely 26 termál- és ásványvízforrásával Európa egyik legrégebbije. Magas ásványtartalmú, 46–60 fokos gyógyvizet reumatikus, légzőszervi megbetegedések gyógyítására alkalmazzák, ivókúrákkal emésztőszervi panaszokat és anyagcsere zavart kezelnek.

Az épített városi környezet szerves részét képezik a fás zöldövezetek. Az utak mentén, a parkokban, temetőben kb. 40 ezer fa áll, némelyek közülük elérik az 500 évet és a 35 m-es magasságot. A Taunus-hegység déli lábánál, a Rajna jobb oldalán fekvő város északi határvonalánál kezdődik a Rajna-Taunus Természeti Park (Naturpark Rhain-Taunus), amelyhez 5800 hektár területű erdő tartozik.

Felsétálva a város fölötti hegytetőre, a Nerobergre, gyönyörű kilátás nyílik a városra. Megtekintettük itt a jól felszerelt kötélpályás kalandparkot is, ahol a különböző nehézségű pályákon próbálhatják ki ügyességüket az erre vágyók.

A nagy hőség elől menekülve egy vasárnapon a Taunus második legmagasabb hegyébe, a 825 m magas Kis Feldbergre terveztünk kirándulást. A tengerszint feletti magasság növekedésével a lombhullató erdőt felváltotta a tűlevelű, ennek aljnövényzeteként dús fekete áfonya borítja a talajt. Szépen gondozott turistajelzés révén rátaláltunk a frankfurti Goethe Egyetemhez tartozó, az Atmoszféra és Környezeti Intézet és a Földtudományok Intézetének égisze alatt működő csillagvizsgáló épületére és a körülötte lévő érintetlen erdőre. Végül egy körsétát tettünk, egy érdekes építményre bukkanva, amely különböző méretű felfüggesztett korongokból áll, ezeket egy botocskával különböző hangokon lehet megkondgatni. Az építménynek kis tetőszerkezete van, így valamennyire védett az eső elől.

Szintén turistajelzés segítségével megtaláltuk a Lahn folyóba ömlő, 46,6 km hosszú Weil-patak forrását, ahol kristálytisza hideg vizet ihattunk, emlékezve a hazai forrásokra.

Mindenütt, amerre jártunk, a mindenhol fellelhető turistajelzések megkönnyítették a gyalogosok és a hegyikerékpárosok tájékozódását. Jellemző a minden életkorú turisták sokasága, a tisztaság, a nyugalom és a csend.

A látványosságokat népszerűsítő kiadványok, szórólapok, térképek, információs pontok és nem utolsósorban a világhálón közzétett érdekfeszítő tartalmak ösztönzik a vándorolni szeretőket és a természetkedvelőket az újabb helyek felfedezésére. ■

Id. Dénes Géza

Erről írtak eleink Természetjárók főzőiskolája

■ Állítólag már 3000 évvel ezelőtt volt szakácskönyv. Ilyen jellegű magyar nyelvű, nyomtatott kiadványhoz már a 17. században élők is hozzájuthattak. Aztán a 20. században már nehéz lett volna összeszámolni, hányan hányféle receptes könyvet adtak ki. Tamás Katóról nem tudjuk, kötetbe szedte-e gasztronómiai tudása legjavát, de tény, hogy publikált belőle részeket. Az *Erdély folyóirat* 1940-ben *Természetjárók főzőiskolája* címen közölt tőle írást, melyben jóízűre fűszerezi a turistáknak szánt eledeleket.

Bár az új világ arra csábít, hogy akár üres hátizsákkal menjünk fel a hegy tetjére, úgyis kerül ott egy menedékház falatozóval, mégis szívből ajánlom ezen összeállítást szórakoztatásul, vagy akár belőle pár nyolcvanéves étel- és egyéb receptet kipróbálni.

A kirándulók természetrajzában két elrettentő példával találkozunk. Az egyik „példa” még a félnapos sétákon is felmázsolás zsák terhe alatt roskad, hogy azután a táplálkozásnál az abrosztól a pompás párolgó gulyáslevesig mindent a málházból halásszon elő. Még akkor is, ha történetesen a menedékházban étkezik a társaság, ahol ugyanazt a gulyáslevest és más mennyei jót olcsón megkaphatja, amit szörnyű zsákjában idáig cipelt. A másik elrettentő példa az a kiránduló, aki igen szűkösen, valamely tápanyag szempontjából hiányosan látja el magát. Lehet, hogy szalonnából sokat hoz, de cukros táplálékból keveset. Mind a két módszer hibás. A kirándulónak úgy kell felszerelnie magát, különösen többnapos kirándulásra, hogy még a hideg ételekből is teljes értékű étrendet állíthasson össze (erről külön cikk keretében adunk egyik következő számunkban rövid tájékoztatást az EKE túravezetői tanfolyamán elhangzott előadások alapján.)

Hogy bőségesen legyen teánk a kiránduláson, főzzünk otthon nagyon erős tea-kivonatot. Tetszés szerinti rummal vegyítve, kis üvegbe eltéve vigyük magunkkal. Ha teázni kívánunk, a főzőn vizet forralunk, s a forró vízbe töltünk a kivonatból. A tea mellé jólesik az aprósütemény. Olcsó, jóízű és sokáig eltartható sütemény a mézes lepény. Ezt odahaza készítjük el.

Hargita-lepény. Négy deci felmelegített mézet, 12 deka porcukrot, 2 egész tojást, 2 késhegynyi szódaikarbónát 1/2 kg lisztrel jól kidolgozunk. Vajjal, lisztrel kikent sütőlemezen egyenletesen elosztjuk, tetejét hosszúra vágott dióbéllel vagy mandulával meghintjük. Lassú tűznél át-sütve, hosszúkás darabokra vágjuk fel.

Füstölt leves. A gyorsfőzőt állítsuk fel szélvédett helyen s a főzőedényt töltsük meg a leveshez szükséges mennyiségű vízzel. Amíg vizünk felforr, a hátizsákból néhány meghámozott nyers burgonyát vegyünk elő. Ezeket apró kockákra felszeleteljük és a megsózott forró vízbe belevetjük. A burgonya hamarosan puhára fő. Egy-két kanál rántással berántjuk, kavargatva, hogy ne csomósodjék a leves. Füstölt kolbász karikákat teszünk még bele, evvel is felforraljuk, s már tálalhatjuk a jóízű krumpillevest.

Még odahaza készítsük el a rántást. Tetszés szerinti zsírban megpirítunk anynyi lisztet, hogy kellő sűrűségű rántásunk legyen. Reszelt vagy finomra vágott vöröshagymát s petrezselyemzöldet dobunk bele. Jól elkavarjuk. Pár pillanatig, míg a zöltségeket a rántásban fonnyasztjuk, édes paprikával ízesítjük. Kis üvegbe vagy porcelánedénybe téve sokáig eláll.

Sporttojás. Leves után jólesne még valami más étel is. Szedjük csak elő a kisést zsiros, nem túl vastagra szelt nyers házi sonkát! A szeleteket edénybe helyezve egyik oldalán megsütjük s mikor másik oldalára fordítjuk, minden szelet sonka mellé egy-egy nyerstojást ütünk.

A tojást megsózzuk. Megsül ez is szépen a sonka által eresztett zsírban. Finom ínycsiklandozó illata előre elárulja jó ízét. Pár perc alatt elkészül. A nyers tojást otthon óvatosan papírba csomagoljuk.

Esetleg a már otthon elkészített csirke-, borjú vagy disznóhússzeleteket süsük ki forró zsírban. A feldarabolt csirkét vagy a kivert hússzeleteket otthon ízlés szerint megsózzuk, lisztben felvert tojásba és zsemlemorzsába hempergetve deszkára helyezve kissé szikkadni hagyjuk. Szorosan egymás mellé rakva csomagoljuk és szükség esetén a gyorsfőzőn zsírban pirosva sütjük.

Melegszamosi sajtos tök. Ne felejtsük meg azokról sem, akik nem húspártiak. Minden jobb fűszerüzletben kapható konzervdobozban eltett ujjnyi nagyságú, puhára főtt tök. Ennek sós levét elöntve, a tököt egy darabka felolvasztott vajra tesszük. Esetleg utána sózva a lábasban fedő alatt egyenletesen felmelegítjük. Kavarni nem szabad, mert nagyon törékeny. Ha jól átmelegedett, otthonról hozott parmezán sajttal meghintjük. Szintén gyorsan készül.

Ikra EKE-módra. Nem meleg étel, de nagyon jó és tápláló a fehér ikra. Odahaza készítjük el. 1/2 vizes zsemlyét meghámozunk, a belét vízben megáztatjuk, késsel finom péppé vágjuk. Egy púpozott kávéskanál sózott ikrát étolajjal lassan elkeverünk s ha már nem venne fel több olajat, beletesszük a pépet. Jól elkavarjuk s ha már szép sima, tovább engedjük bele a megmaradt olajat (úgy, hogy az egész felhasznált olaj két decit tegyen ki). Hogy szép remegő legyen, egy kanál vizet teszünk még hozzá. Reszelt vöröshagymával, citromlével, s ha az ikra nem volt sós, sóval ízesítjük.

Ne felejtjük ki a gyümölcsöt, sem a csokoládét hátizsánkunkból. A gyümölcs nagy vitamintartalma, utóbbi pedig magas tápértéke miatt nagyon ajánlható. ■

Balázs Katalin

FOTÓ: DEÁK LÁSZLÓ GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Képeslapok a nagyvilágból 8.1.

Ellentétek hazái a Kaukázusban

Grúzia

Dr. Kovács
Lehel István
EKE Brassó
klehel77@yahoo.com

■ A török–grúz határ Sarp mellett olyan volt, mint egy repülőtér. Az autót csak a sofőr vihetette át, mindenkinek ki kellett szállnia az útlevelével, és egy modern váróteremmel összeépített ellenőrzőponton átmennie. Fontos, hogy az autóra grúz biztosítást kell kötni a helyszínen, csak azt fogadják el. Probléma nélkül jutottunk át a határon, bár a román útlevelet egy kicsit furcsállták, a magyart egyáltalán nem.

Sarp–Sarpi, csak ennyi változott volna a határ átlépésénél? Nem, sokkal több. Az első, ami szemünkbe ötlött az a szép, kerek betűket tartalmazó grúz ábécé. Sarpi nem is Sarpi, hanem სარპი. 826 ház lakja, az Adzsar Autonóm Község legdélebbi települése a Fekete-tenger partján. Bizony, Grúzia nagyrészt autonóm községek egyvelegéből áll, ezek kvázi függetlenséget élveznek. A legnagyobb problémák Abháziával és Dél-Oszétiával vannak. Ezek tisztázatlan státuszú területek a Kaukázusban, turistákat nem engednek be, vagy ha igen, akkor meggyűlik a bajuk más államokba való beutazáskor. A szovjetek mindenhol az Erdélyben is bevezetett modellt használták, a Maros-Magyar Autonóm Tartomány is az „*oszd meg és uralkodj*” elv mentén jött létre. Ma is orosz érdek az ellentétek, a konfliktusok fenntartása, hisz míg nincs béke, nincs NATO vagy EU-s tagság sem.

Grúzia neve is már-már ellentéteket, bizonytalanságot szül. Magyarul *Grúzia*, más nyelveken inkább Georgia, saját nyelvükön *Szakartvelo*. De hova is tartozik? Földrajzilag egyértelműen Ázsia. Politikailag Kelet-Európa. Az Európa Tanács, a Fekete-tengeri Gazdasági Együttműködés, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, a WTO tagja és integrációra

1

2

3

FOTÓ: KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

1. Az ABC-torony
2. Ali és Nino kinetikus szobra
3. Az adzsaruli hacsapuri
4. Óratorony Batumiban
5. Batumi modern arca

4

törekszik az Európai Unióval, valamint a NATO-val. Amikor a helybélieket kérdeztük, egyértelműen ázsiaiaknak vallották magukat. Van, akinek az ősi írásjelek nem tetszenek, inkább írának latin betűkkel, de az a vélemény is elhangzott, hogy még az orosz cirill ábécé is jobb volt... Pedig mindenki ismeri és tiszteli Misztótfalusi Kis Miklóst (Alsó-Misztótfalu, 1650 – Kolozsvár, 1702. március 20.), aki elkészítette az első nyomtatott grúz ábécét Artsil grúz király kérésére.

Az ország nevének változataira van egyértelmű magyarázat. Minden név az ókori Ibéria királyság helyi nevéből, a Kartliból származik, s a grúzok önmagukat kartvelinek nevezik, ebből származik az országuk saját elnevezése is. A középperzsa nyelvben Varkana néven emlegették az országot, ebből lett az újperzsa *Gurgán*, amit a görögök már *Georgiaként* vettek át, a szírek pedig *Gurzánként*. Ebből lett a mai szír nyelvben *Gurziya*, amely a magyar *Grúzia* változata, tehát a közhiedelemmel ellentétben a Grúzia elnevezéshez semmi köze az orosz hatásnak.

Sztálin szülőhazája, amely ma a modernizáció útjára lépett.

Itt találták fel a bort, másodikként vették fel a kereszténységet. A Kr. e. 4. században alapították az első egyesült grúz királyságot. Kr. e. 66-tól majdnem 400 évig római vazallus állam volt a királyság, 337-ben Szt. Nino hatására tértek át a keresztény hitre. A grúzok a mai napig nemcsak megőrizték, de nagyon büszkéek is a hitükre. A 7. században a több királyságra szakadt grúzokat az arabok meghódították. A középkori grúz királyság aranykora a 11–13. század között volt. Ekkor írta Sota Rusztaveli a *Tigrisbőrös lovag* című híres grúz eposzt. Grúziában nagy tisztelet övezi a magyar Zichy Mihályt, mert ő készítette azokat az illusztrációkat, amelyeket a Rusztaveli-mű grúziai és nemzetközi kiadásában a mai napig használnak. Tbilisziben Zichynek szobra is van és utca is viseli a nevét. A 13. században előbb a mongolok, majd az oszmán törökök foglalták el. 1921-ben szovjet csapatok megszállták Tbiliszt, és Grúziát a Szovjetunióhoz csatolták. 1989-től folyamatos tüntetések voltak az elszakadásért, végül 1991-ben Grúzia kikiáltotta a függetlenségét.

A mintegy 20 km-re fekvő Batumiba igyekeztünk az E70-es úton. Az aszfalt itt egész jónak tűnt, sőt autópályát is kezdtek építeni. Feltűnt a grúz közlekedési jelek enyhén más stílusa. Jobban tetszettek, mint a hazaiak. No és a tehének... Grúziában rengeteg tehén van, igaz, nem számítanak szent állatnak, de azért nyugodtan sétálhatnak az utakon, bárhol, bemehetnek a templomokba, vendéglőkbe, azt csinálnak, amit akarnak.

A Ch'orokhi folyó, amelyet Törökországban még Çoruhnak hívnak, torkolatán haladtunk át egy nagy hídon, majd meg is érkeztünk Grúzia harmadik legnagyobb városába, Adzsara fővárosába. Batumi az elmúlt tíz év városfejlesztésének eredményeként a Fekete-tenger egyik legkedveltebb üdülőhelye lett. A város ékessége a nyolc kilométeres tengerparti sétány, a Batumi Boulevard, amely szintén a közelmúlt fejlesztéseinek eredménye.

A Fekete-tenger kapujának allegorikus szobra fogadott, s egy félreesőbb helyen meg is álltunk szállást keresni. Érdekes, inkább oroszos stílusú panzióban találtunk szobát, s miután angol és német próbálkozásaim is csődöt mondtak, jutott eszembe a szovjet világ. Oroszul tudtak. Én viszont nem sokat, de valahogy megegyeztünk. Ha eddig azt mondtuk, hogy Törökország olcsó, akkor Grúzia ezt jóval túlszárnyalja. Pár lariért lehet tankolni, szállást találni, étkezni. A világ olcsója. A *lari* és a *tetri* ősi grúz pénznevek, a lari most a román lejzel szinte azonos árfolyamú.

Még volt idő bőven sötétedésig, így kísérteltünk a városba. A tengerparton modern és posztmodern épületek, kaszinók, óratorony, Médeia, a bölcs asszony szobra. Az ABC-torony a város majdnem minden pontjáról látható, a Batumi Boulevard mellett helyezkedik el, így jó irányjelző lehet, ha a tengerparti sétányt keressük. Érdekes épület, DNS-re emlékeztető, körbe a grúz ábécé betűivel. Ali és Nino hipermodern kinetikus szobra. A 2010-ben felállított szobrot egy 2016-ban megfilmesített azeri regény inspirálta, amely egy azeri férfi és egy grúz nő tiltott szerelméről szól. A szobor hipnotikusan forog, a szerelmespár hol közel, hol távol kerül egymástól.

Múlt és jövő találkozik Batumiban. Ellentétpárok, végig ez volt az érzésünk. A modern mögött mindenütt ott a régi is. Örömeny templomok, grúz katedrálisok, szovjet tömbházak.

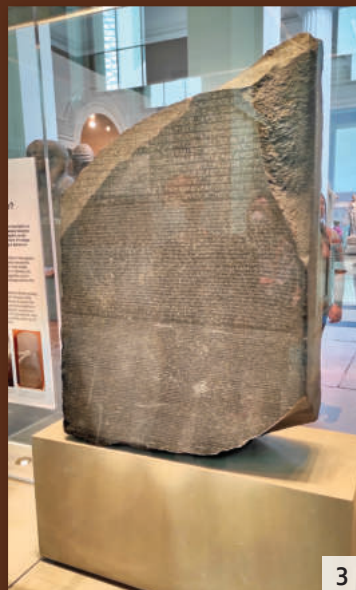
No, és a híres *hacsapuri* vagy *khachapuri*, amely szó szerint túrós (azaz inkább lágy sajtos) kenyeret jelent. Alig vártuk, hogy megkóstoljuk, így első utunk egy vendéglőbe vezetett, ahol a grúz söröket is kipróbáltuk. Később természetesen a borokat is, ha már Grúzia a bor szülőhazája. És természetesen a helyi sajtjukat, a *gudiszt* is.

A hacsapurira az adzsárok egy tükörtojást is tesznek, így ennek a neve adzsaruli hacsapuri.

Batumi főváros mellett az Adzsar Autonóm Köztársaság másik büszkesége a Mtirala Nemzeti Park. Nevének szó szerinti jelentése „a síró”, amire bőségesen rá is szolgálnak a gyönyörű vízesések, de a sok eső is. Évenkénti 4520 milliméteres csapadékaival ez a park volt az egykori Szovjetunió legnedvesebb területe. Szelídgesztenyék, pontusi havasszépék, balkáni babérmeggyek fogadnak lépten-nyomon az állatokkal telt erdőben, s a kaukázusi vipera veszélyességét a sárgarigók flótázó éneke feledteti. ■

5

Mesészép Föld (11. rész) Egy nap alatt a világ körül

Milyen érzés belenézni egy egyiptomi szarkofágba? Vagy ennél is izgalmasabb szemben állni a Húsvét-sziget egyik monumentális kőszobrával? Esetleg az inkák kincseire kíváncsibbak? Avagy az ausztrál őslakosok művészete érdekli önöket leginkább? Egy nap alatt bárki megteheti ezt, ott lehet minden kontinensen, és ehhez csak annyi szükséges, hogy ellátogasson a londoni British Museumba.

■ Valamiért mindig is vonzottak az egyiptomi piramisok rejtélyei. A könyvek bevezettek e bűvös világba, néha jó volt álmódzni, „ott lenni” a fáraók korában. Ezért is vártam az alkalomra, amikor egy londoni utazás során meglátogathattuk a világ egyik legrégebbi és leggazdagabb múzeumát, melyet 1753-ban alapítottak és mintegy 13 millió tárgyat őriznek benne. Megnyugtatóként előre jelzem, hogy nem fogom ezeket felsorolni, de még csak a legfontosabb 4000–5000 kincset sem.

A múzeumban fő helyet kapott a Rosette-i kő (Rosettaiként is emlegetik), melynek segítségével fejtették meg a hieroglifákat. A gránitdarabra V. Ptolemaiosz egyik ősi rendeletét vésték három – démotikus, görög, hieroglifák – nyelven. Pár fontos évszám: 1799-ben fedezték fel Egyiptomban, 1802-től már a British Múzeumban csodálható meg. Az egyiptomiak 2003-ban visszakérték, de mivel egyetlen fáraó se jött érte, 2021-ben is Londonban láthattuk e páratlan követ, mint ahogy a számtalan szarkofágot, illetve múmiát – nagyon sok állatmúmiát is –, melyek több terem is elfoglalnak. Egyébként az egyiptomi múzeum után itt található az egyik legnagyobb múmiagyűjtemény.

Népszerűségéről csak annyit, hogy ottlétkor is ezekben a helyiségekben volt a legtöbb látogató.

A British Múzeumban azt gondolnánk, hogy könnyen el lehet tévedni, mégsem így van. Gondolom nem a viccekben szereplő brit tudósoknak köszönhető, hogy az óriási gyűjteményt országoként, illetve kontinensenként csoportosították. Mondanom sem kell, az ősi egyiptomi részen II. Ramszesz fáraó grandiózus szobra fogadott. Róla csak annyit, hogy 66 évet uralkodott, az egyik legjelentősebb fáraó volt.

Egy másik kincs Óceánia területéről, pontosabban a Húsvét-szigetről került a múzeumba. 1868-ban a szigeten (a rapanui beszülöttek nyelvén Rapa Nui sziget) tartózkodó matrózok kiemelték – és elemelték – a madáremberkultusz egyik központi épületéből a mintegy 4 tonnás, bazaltból faragott kőszobrot (moai), Hoa Hakananai’á-t, a Barátot, és Londonba szállították. A két és fél méteres bazaltszobor rendkívüli, mivel a szigetet többi szobra mind tufából készült.

2018-ban küldöttség érkezett a British Múzeumba, az ősök nevében kérvényezték, hogy jusson vissza a két szobor – ugyanis az ismert Hoa Hakananai’á-n kívül Moai Hava is „elkerült” onnan – a Rapa Nui Nemzeti Parkba, ami ma már a világörökség része. 2019-ben a múzeum küldöttsége a szigetre utazott, a tárgyalások folytatódnak. Egy biztos, a távoli Húsvét-szigetre nehezebb eljutni, ezért is érdemes még most elmenni Londonba és megnézni a világ e két értékes szobrát.

Európa, Közép-Európa, ősi görögök és Róma, Ázsia, Észak-Amerika, Afrika – minden teremben érdekesebbnél érdekesebb tárgyak szemlélhetők meg. Felsorolni is nehéz lenne a sok értéket. Itt őrzik a parthenoni domborműveket, melyek az Akropoliszon álló Athéné-templomot díszítették. A 2500 éves márványfríz a görögök szeretnék visszakapni, de erre nem sok esélyt látnak.

Nem szabad kihagyni a Dél-Amerikai részleget sem. Többek között itt láthatjuk Quetzalcóatl (Ketzalkóatl, Tollaskígyó), az azték mitológiában a tudás és tanulás istenének a türkiz maszkját. Ez az isten a természet erejét szimbolizálta, illetve ő volt az emberiség megteremtője.

Gondolatban érdemes elutazni az Eufrátesz partjára is, az ősi Babilonban sétálni, esetleg legismertebb királyukkal, II. Nabú-kudurri-uszur (II. Nebuchadnezzar) találkozni. Nekünk egyszerűen csak Nabukodonozor, aki számtalan templommal, kidíszített épülettel ajándékozta meg népét. Babilonból több tárgy található a londoni múzeumban, többek között egy kő, mely Nabukodonozor vallásosságát és politikai gondolkodását jellemzi.

Indiánok, vadnyugat, Bőrharisnya-sorozat. Hány könyvet olvastunk gyerekkorunkban, hány ilyen témájút, és akkor talán fel se tűnt, hogy németül beszélő indián kalandjait néztük a képernyőn. Az amerikai kontinens őslakosai sem hiányozhatnak a British Múzeumból. Totemoszlopok, dekorált bőrlőtűzések, színes, absztrakt állatmintás takarók, sámánok eszközei, a jellegzetes tollas fejdíszek, harci fegyverek mind ott sorakoznak a kiállított tárgyak között.

A valamikori brit világuralom, a káprázat és a sokszínűség múzeumában történelmi utazásunkat napokig folytathatnánk. Szerencsés az, aki ott él Londonban és többször is bemehet, aprólékosan megnézve minden termet. Egy nap nem elég az ingyenesen látogatható múzeum bejárására. És végezetül egy másik érdekesség: a táskákat, hátizsákokat a kijáratnál vizsgálják át. Más népeknél a kijáratnál. ■

Deák László

FOTÓ: DEÁK LÁSZLÓ

1. A Húsvét-szigetről „kölcsonvett” Hoa Hakananai’á
2. II. Ramszesz fáraó
3. Az értékes Rosette-i kő
4. Afrikai agyagedények
5. Maja kincs
6. A babiloni világtérkép, melyet a Kr. e. 6. században véstek agyagtáblára
7. Egyiptomi aranyozott szarkofágok
8. Merimosze Kús alkirályának, „Ámon arany földjei felügyelőjének” szarkofágja
9. Az 1753-ban alapított British Múzeum

Vulkaneifel

FOTÓ: KINDA TIBOR

■ A vulkánok hallatán önkéntelenül is a világ híres vulkánjai jutnak eszünkbe, mint az olaszországi Etna és a Vezúv, az afrikai Kilimandzsáró vagy a japánok szent hegye, a Fudzsi. De Közép-Európában kalandozva is fellelhetők vulkanikus tájegységek, ilyen például a németországi Eifel-hegységhez tartozó Vulkaneifel.

Egy négynapos családi kirándulás alkalmával meglátogattuk ezt a gyönyörű, geológiai érdekességekkel teli régiót. Manderscheid egy barátságos Rajna-vidéki kis település, itt volt a szállásunk. Innen indultunk kisebb nagyobb-túrákra,

A Buchenlochhöhle bejárata

a környék nevezetességeit érintve. Az Eifel-hegység irodalmát böngészve sok érdekességet talál itt a kíváncsi természetjáró.

A hegység nyugati részét a Vulkaneifel alkotja, amely 2004-től az UNESCO Világörökség része. A kb. 30 km széles és 50 km hosszúságú vulkáni övezetben több kitörési pontot azonosítottak a kutatók. A térség legmagasabb pontja az alig 700 m-es Enstberg, de ez a táj nem a hegycsúcsokról lett nevezetes, hanem a vulkáni tevékenység által kialakult maarokról (maar-vulkánok). Ezek a kerek vagy ovális, alacsony, több száz méter átmérőjű képződmények a vulkáni gázok kitörése során keletkeztek. Több mint 70 ilyen képződmény van a hegységben, és 10 közülük gyönyörű tavacsákat rejt. Ezek a tavak a szakemberek szerint nem nevezhetők igazi krátertavaknak, mivel a kitörések alkalmával többnyire gőzök és gázok szabadultak fel, és láva nem ömlött a felszínre.

A hegység egyetlen igazi krátertóval büszkélkedhet, a Windsborn Kratersee-vel, amelyet mi is meglátogattunk. A krátert a valamikori Mosenberg vulkán alakította ki, amelynek az utolsó kitörése a kutatók szerint 29 000 évvel ezelőtt történt.

A tó körül sok egyedi növényfaj található, és az őszi színekben pompázó táj csodás élményt nyújt a turistának. A Vulkaneifel legnagyobb tava a Laacher See 3,3 km²-es vízfelülettel, valamint a legmélyebb tó, a Pulvermaar 74 m-es mélységgel. A legnevezetesebb tavak a Daun maarok, vagyis a hármasiker tavak, a Schalkenmehrener Maar, a Weinfelder Maar és a Gemündener Maar. Ezeket a tavakat látogattuk meg egy majdnem egész napos túra keretében.

A tavak körül jól kiépített turistaösvényeken lehet túrázni, a szintkülönbség minimális, és a tavak fölött lévő kilátópontokról csodás kilátás nyílik a kristálytiszta kék színben játszó tengerszemekre. A lankás dombok között takaros kis német települések simulnak bele az őszi panorámaképbe. Azoknak a túrázóknak, akik több napot szánnak a környék megismerésére, a híres Eifelsteig-túraútvonal ajánlott, amely a maga 313 km-vel a hegység nagy részét érinti, és 15 szakaszra van felosztva, napi 18–25 km-es távokkal.

Amikor egy ismeretlen tájra túrázok, mindig információkat próbálok gyűjteni az esetleges barlangokról, amelyek az adott térségben találhatóak. Mivel a hegységre nem jellemzőek a nagy kiterjedésű mészköves tájegységek, így a barlangüregek száma is elenyésző. Az ásványvizéről híres festői Gerolstein kisvároska fölött húzódik egy dolomitos összetételű mészkőszáv, amelyben egy kisebb barlangüreg található.

30 000 éves kőkorszaki emberi tevékenység nyomait fedezték fel a paleontológusok a környéken. A devon korszaki mészkőben kialakult Buchenlochhöhle-barlang összhossza csekély 30 m, viszont a bejárata, mivel a turistaösvény mellett található, nagyon látványossá teszi a 8 km-es körtúrát, amely kilátópontokkal tarkított, geológiai érdekességek mentén vezeti a turistát.

Néhány nap kevés a Vulkaneifel csodás tájait bejárni, amely nemcsak a természet adta látványosságokkal van tele, hanem festői helyen épült kastélyokkal és ősrégi várakkal, valamint gazdag múzeumokkal is.

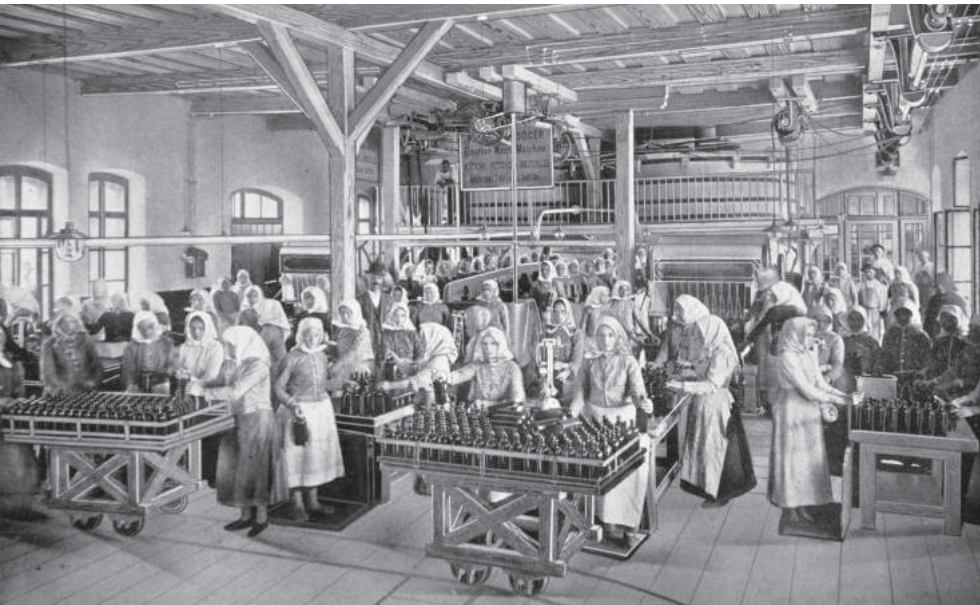
Végül, de nem utolsósorban említést érdemel a megfáradt túrázó esti itala, a helyi Bitburger, a németek első számú csapolt söre, melynek kortyolgatása közben lehet tervezni a következő túrát ismeretlen, mindig rejtélyekkel teli helyek felé. ■

Kinda Tibor

A Schalkenmehren tengerszem

A borvíz tárolása, szállítása, reklámja (5. rész)

A budai Hunyadi János keserűvíz töltése, dugaszolása...

■ Korábban leírtuk a borvízforrások vizének tárolására használt edényeket, a fa, cserép, üveg és műanyagon keresztül a fémig, az alumínium dobozig. Ismertettük az ásványvizes, borvizes palackokra kerülő címkék történetét. Ha már van, amiben tároljuk a szénsavas vizet, akkor tekintsük át az elmúlt századok töltési, palackozási módszereit is!

A fejedelemségek idején a fahordókban, kádakban tárolták, szállították a borvizet. Ezeket a forrásnál vedrekkel merített borvízzel töltötték meg. Ez a módszer napjainkban is használatban van, főleg falusi környezetben, olyan kutaknál, ahol a víz a talajszint alatt van. Vajna János, a 19. század derekán élt maroszei kerületi orvos feljegyzéseiből megismerhetjük az Árcsói borvíz kezelését: „a kút nyílása a föld színén belől 3 lábbal van, Korondon készített cserép-kübbe felfogva. A kút mélysége 4, szélessége másfél láb, igen bő forrással 24 óra alatt 265 erdélyi vedret adván, a víz előtörése alig észrevehető zörejrel, apró buborékokkal történik, pohárba töltve kristály tisztaságú. (...) Üvegekre véve s rögtön elszurkolva, a gyengébb üvegeket sokszor szétveti...” Borszéken, Cseh Károly szerint a „Főkút vizét fa kannával (kupával) merítették. Sejkén is vederrel merték a Sarolta borvízforrás vizét a kút körül félkörbe elhelyezett cserépkorsókba.

A magasabban fekvő források vizét csorgóval látták el. Az 1880-as évek elején a borszéki borvizet a „commandós” katonák csorgatták a borvizes szekereknek egy pléhcsövön keresztül, írja Farkas Aladár *A borszéki ásványvízpalackozás 200 éves története* című könyvében. Ezt a módszert ma is használják a „kézműves” borvítöltődék. Kőváry László is említi, hogy a borszéki borvízzel „éjjel nappal töltik egy csapon, néha kettőn is az üvegeket...”

Hamar felismerték, hogy „a víz a kútból palackba jutásáig emberi kézzel érintkezésbe nem jöhet”, ezért divatba jöttek tökéletes vízemelő töltőgépek,

a Tober-, a Czerniczky- vagy a magyar szabadalmú Oelhofer-féle. György József forrástulajdonos az 1800-as évek végén a kászoni Répát-víznek „értékét felismerve, a forrást újra foglaltatta, fedél alá hozta, nagy áldozattal Czerniczky-féle magától működő töltő-készülékkel látta el, s a vizet jó minőségű, csinos palaczkokban forgalomba hozta.” A málnási Siculia Rt. a borvízforrás vizét zárt rendszeren, csővezetéken át vezette „a töltő- és dugaszoló gépekhez úgy, hogy egészen útjában emberi kezekkel még csak érintkezésben se juthat.”

Az EKE Fürdőkönyvtára 1900. évi 2. számában Hankó Vilmos *A fürdők helyes berendezése és az ásványvizek okoszerű kezelése* című tanulmányában részletesen ismerteti az Oelhofer-féle vízemelő gépet, amely forradalmasította a palackozást. A szinnyei-lipoczi Salvator-forrás technikai igazgatója, Oelhofer H. G. által szerkesztett gáznyomású gépet a budapesti Walser Ferencz-féle gépgyárban gyártották. Borszéken 1892-ben, az *Erdély* folyóirat tudósítása szerint pünkösdpapján a Főkútnál Walser Ferencz személyesen üzemelte be a töltősort, amely lehetővé tette a termelés megduplázását. 12 óra alatt 20 ezer liter borvizet palackoztak.

Az 1911-ben kiadott *A Magyar Szent Korona Országainak gyógyfürdői és gyógyforrásai* című prospektus leírásából megismerhetjük a korabeli budapesti Hunyadi János keserűvíz-palackozását:

... és a palackok csomagolása 1911-ben

1

2

„A kútházban a kútakna mellett lévő körülbelül 1/2 méter átmérőjű égetett agyagedény a kiszivattyúzott vizet felfogja, ez belőle kis esésű, szintén égetett agyagcsővezetéken a töltőház közelében lévő föld alatti gyűjtőmedencék egyikébe ömlik. A felül beépített, belül cementezett gyűjtőmedencék tartalmát a gőzszivattyúk közvetlen a töltőkádakba nyomják fel; ezek a töltőcsarnokban oly magasan vannak elhelyezve, hogy belőlük a keserűvíz súlyánál fogva a töltőgépekbe s ezekből a palackokba folyik. (...) A megtöltött palackokat azonnal bedugaszolják és kupakolják, az ismeretes hárommezejű címkét rájuk ragasztják. Az így felszerelt palackokat a töltőcsarnok melletti csomagolóhelyiségre viszik, hol ládába csomagolják.”

A 20. század derekán Erdélyben folyamatosan emelkedett a borvíztöltődék száma és modern palackozógépekkel való felszereltsége. 1957-ben a csíkszentkirályi Hargita borvízpalackozó félautomata gépein napi 60 000 liter borvizet palackoztak. Ugyanitt az 1969-ben beüzemelt NDK-gyártmányú automata gépsor termelése elérte már a napi 78 000 litert.

A termelési folyamat a következőképpen történt: a tízrekeszes faládákból kézzel szedték ki a palackokat és helyezték el a láncszalagon, amely a savazó géphez vitte ezeket, ahol 50 %-os sósav „spriccet” kap az üveg kívülről és belülről is. Ezután kiöblítik, és a szalag továbbviszi a palackot a mosógépbe. Itt az üveget meleg (40-60 °C), 1%-os mosószódaoldattal kezelik, majd utoljára borvízzel öblítik ki. Ezután a palack elhalad az „üres” ellenőrzőpont előtt, ahol kiválogatják a nem megfelelő tisztaságú és formájú üvegeket. Következik a töltőgép. Itt szinkronizált töltőcsap működik. A megtöltött és felsavazott üvegek egy 8 fejes koronázóró egységhez érkeznek. A lezárt palackok ezután elhaladnak a „telekontroll” előtt,

3

ahol ismét kiválogatják a nem megfelelő tisztaságú és mennyiségű vizet tartalmazó üvegeket. Az ellenőrzött üvegsor továbbhalad az automatacímkézőhöz, ahol rákerül a Hargita elnevezésű címke. Az elektromos számlálás után az üvegek ládába rakódnak és raktárban tárolják ezeket az elszállításig.

Az 1990-es évektől kezdődően a műanyag palackok térhódításának köszönhetően a hazai palackozó üzemeket modern, nagy kapacitású francia, olasz, német fejlesztésű gépsorokkal szerelik fel. Ennek köszönhetően megugrik a termelés. A csíkszentkirályi Hargita gyöngye palackozó napi termelése PET-palackból 450 000 l/nap, üvegből pedig 400 000 l/nap. A Tusnád palackozó nyári időszakban a napi 300 000 palack, illetve 600 000 l ásványvíz termelést is elérheti.

Ha a modern palackozókban a víz útját követjük a kúttól a raktárig, akkor a következő állomásokat érintjük: Tusnádon, a jól kiépített hidrogeológiai fúrásból a szénsavas ásványvizet, a borvizet műanyag csövön keresztül

FOTÓ: TUSNÁD ÁSVÁNYVÍZ RT.

1. Kanyargó töltősor a Tusnád palackozóban
2. Dekoratív címke
3. A számlológéptől a számítógépezérlésig, Tusnádon

szivattyú nyomja a palackozóban található vastalanító medencébe. Innen különböző szemcseméretű homokszűrőn keresztül jut el a vastalanított víz a tároló inoxtartályba, s onnan a savazóba, majd a töltőgéphez. A töltőgépből kijövő palackokat dugaszolják, címkézik. A kész terméket, az ásványvizes palackokat 6 darabos kiszerelesben fóliázzák, rakloppozzák, majd a raktárba szállítják.

Ahogy a fenti sorokból is kitűnik, az ásványvíz kitermelése és palackozása a több mint két évszázad alatt nagy fejlődésen ment át, a vedertől az Oelhofer-féle vízemelő géptől a modern számítógép-vezérlésű Sidel-gépsorig. ■

János Csaba

A Boj-patak körútja,

Remetelórév

avagy királyi séta a Királyerdő-hegységben

FOTÓ: EGRI FERENC

■ A Boj-patak (Boi) a Királyerdő-hegység északkeleti peremén ömlik a Sebes-Körösbe, Remetelórév (Lorău) határában, Nagyváradtól 70 km-re. Első írásos említése 1406-ból ismert (Lorew), amikor a sólyomkői uradalom részeként írnak róla. Ma zömmel román ortodoxok és pünkösdisták lakják. A Boj-vízeséshez (nem tudom, honnan terjedt el az Ökrök-vízesés elnevezés, de én is így találkoztam vele első ízben) az újkori EKE megalakulása óta rendszeresen szerveznek kirándulásokat. A helyi turisztikai érdekeltségek (panziók) nyomására 2015-ben piros pont jelzéssel látták el a vízeséshez vezető utat, megtoldva a patak bal partja felett húzódó gerinc bekapcsolásával, úgyhogy egy kilátópontokban bővelkedő, barlangi kitérővel is rendelkező szép körút kerekedett ki belőle, mely télen-nyáron, ha esik is járható.

Remetelórév előtt, rögtön a Sebes-Körös hídjáról jobbra térve meg is találjuk a piros pont turistajelzést, ami a Boj-patak völgyén halad felfelé. 30–40 perces séta után megérkezünk a vízeséshez tartó bal oldali elágazáshoz. Ezt a kitérőt lehet a kezdetben meredek kapaszkodón és ereszkedőn követni a vízesésig, de lehet a patakmederben is téblábolni a kövek között, ha elég vízhatlan a cipellónk. A sok szelfi és uzsonna után visszatérhetünk a főútra, ahonnan kiaraszolunk Körösponor (Ponoară) határába, majd egy lakatlan szép kis ház mellett a Boj-gerincre.

Az egyre ritkuló jelzések között rábukkanunk a Barátka (Bratca) – Körösponor földútra, melyről hamarosan letérünk jobbra a Boj-sziklák felé, a kilátóhoz.

Előtte azonban ismét egy kitérő, most jobbra le, a Bujdosók barlangjához. Az eligazítótábla 30 percet ír oda-vissza, de ez inkább össze-vissza, mert én többre taksáltam. Jó kis ereszkedő-kapaszkodó, de megéri a fáradságot.

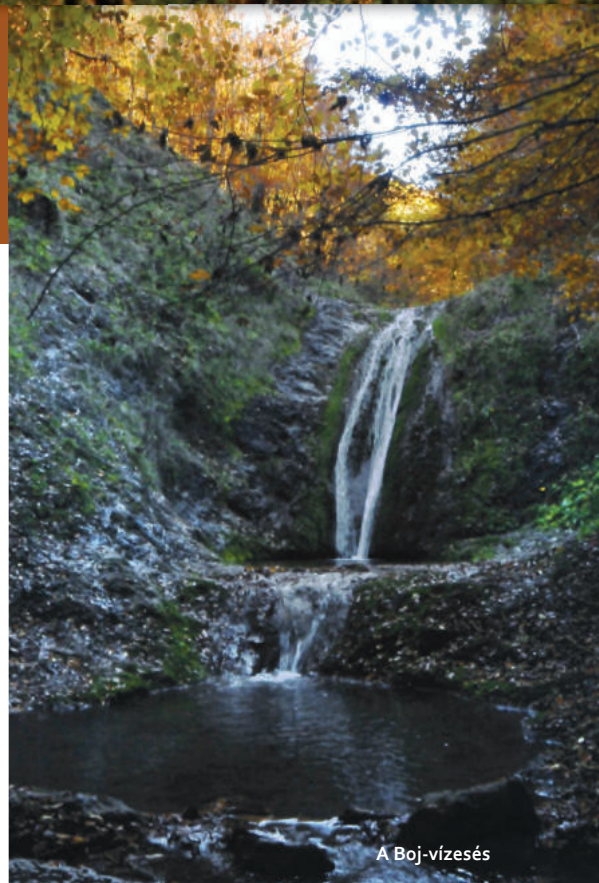
A Boj-kilátó után még egy kis ereszkedés-emelkedés és meg is érkezünk a Boj-gerinc utolsó kiszögeléséhez, ahonnan kies és teljes rálátásunk van a Sebes-Körös és a Boj-patak völgyére, valamint Remetelórévre. Innen egy haj- és lábmeresztő ereszkedő következik le a völgybe, a kiindulási ponthoz.

Mindezekből azt is ki lehet olvasni, hogy fordítva is meg lehet tenni az utat. Ez alatt természetesen nem azt értem, hogy fejjel lefelé vagy háttal megyünk előre, hanem azt, hogy ha a fordított irány mellett döntünk, a túra elején lesz a hangos, meredek kapaszkodás és a végén a csendes ereszkedés. ■

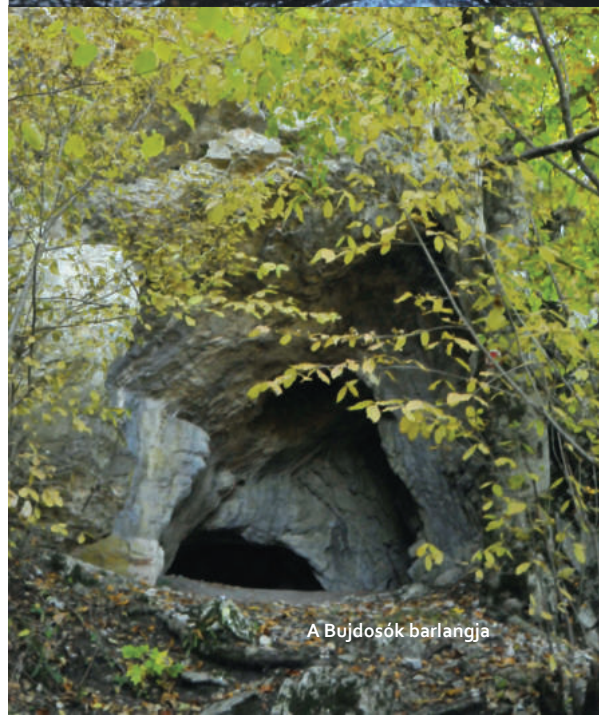
Egri Ferenc
Czárán Gyula Alapítvány –
Bihari Turista Club

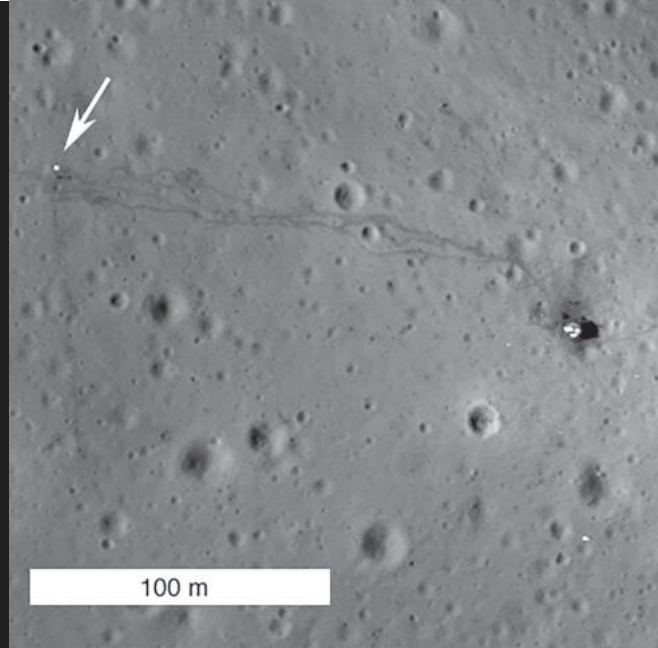
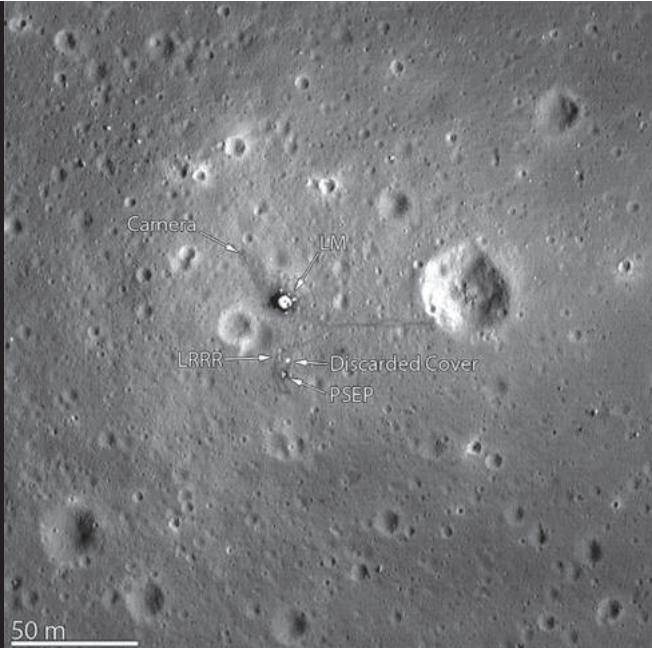
A körút keresztmetszete

A Boj-vízesés

A Bujdosók barlangja

A szükséges rossz. Vagy jó?

Molnár Zoltán
Gyergyószárhegy
mozika33@yahoo.com

■ A Holdról lévén szó, nehéz eldönteni. Mindenképp az emberiség kivette a részét mindkét esetben. Annak ellenére, hogy több mint 4 milliárd éves (kevésbé fiatalabb a Földnél), csak 1–1,5 millió éve kell túrnunk a Hold szeszélyeit. Ennek a szeszélyességnek az oka a mérete és a 380 000 km-es átlagtávolsága, ami pont elég a dagály és az apály megnyilvánulásához. Az emberek mindig ki is használták a globális jelenség előnyeit, ha figyelemmel követték, hogy a kettő kb. 6 óránként követi egymást. Ha ez nem sikerült, akkor a következményeket általában szerencsétlenségnek könyvelték el.

Mivel a Hold mindig elérhetetlennek tűnt, rengeteg tévhit, mítosz keringett körülötte, de a költöket, írókat is bőkezűen ihlette. Szabályos keringése miatt régóta és jelenleg is használják időmérésre, naptárkészítésre, de az emberi kíváncsiság ennél is

többre jutott. A Hold tanulmányozása 1609-ig szabad szemmel történt, de a távcső felfedezése után új világ tárult az emberek elé. A fantáziálás is új szintekre lépett, ennek következtében kezdett kibontakozni a Holdra utazás ötlete. 1865-ben Jules Verne elég jó megközelítéssel leírta egy Holdra utazás történetét, nem is gondolva, hogy 104 év múlva az Apollo 11 legénysége meg is teszi azt. És azt sem, hogy 1972 végéig az amerikaiak még ötször megismétlik a Holdra szállást. Mint sok esetben, itt is az első volt a legmediatizáltabb utazás, a többiről már mintha megfeledeztünk volna. Pedig a hat Holdra szállás alkalmával az űrhajósok összesen 89,95 km távolságot tettek meg a Holdon és 383,4 kg kőzetmintát hoztak haza.

Ennek ellenére sokan most is azt állítják, hogy a Holdra szállás nagy humbug volt. Ezzel szemben a 2009-ben Hold körüli pályára állított LRO (Lunar Reconnaissance Orbiter) űrszonda 11 éve kezdte lefényképezni a több mint 50 éve ottmaradt felszereléseket és az űrhajósok útvonalait.

A Merkúr február elején a Vénuszt és a Marsot követve kel fel délkeleten. A hajnali iramodás azonban csak három hétig tart, utána a bolygó elvegyül a kora reggeli napfényben.

Február elején a Vénusz és a Mars egyszerre kel hajnalban, a délkeleti égbolt alján, de a napok múltával a Vénusz (mint Hajnalcsillag) gyorsabban és magasabbra törekszik. A hónap közepétől a Mars megpróbálja követni a fényes Vénuszt, amelyhez március közepén kerül legközelebb.

A Jupitert február elején, kora este még felkereshetjük a nyugati égbolt alján, de csak búcsúzó fényét láthatjuk, ugyanis április elejéig eltűnik, és csak a hajnali, keleti égbolt alján bukkan fel.

A Szaturnusz csak március második felében kezd a délkeleti égbolton megjelenni, a hajnali órákban. Gyorsan halad a Vénusz felé, majd 29-én kerül legközelebb hozzá.

Az Uránusz februárban és márciusban a Kos (Aries) csillagképben tartózkodik, és mivel magasan látható a déli égbolton, végig észlelhető ez idő alatt, kisebb távcsővel. ■

Kisbakancsos csapatunk a Három Fenyő tisztásán
FOTÓ: GÁSPÁR LÁSZLÓ ZSOLT

EKE Háromszék

■ November 7-én tizenhatan látogattunk meg egy általunk kevésbé ismert vidéket a Bodoki-havas északkeleti felében. Esős éjszaka után kitisztult égbolt és kellemes reggel fogadott Torja településen. A Jajdon-völgy környékét jártuk be ezen a napon. A Szájpes-mellékgerincen gyalogoltunk fel a hegység főgerincére, amelyet a Szárhegy mezején értünk el. Folytattuk utunkat a főgerincen, és a Burdé-tetőn keresztül beereszkedtünk a Kőmöge alá, ahonnan a Jajdon völgyén át visszatértünk a kiindulópontba. Az útvonalon gyönyörű kilátás volt első ízben a Burdé- és a Kőmöge-csúcsra, majd a főgerincről teljes mértékben láthattuk a Dél-Hargita gerincét. Végül a lekopaszított Burdé-tetőről a Felső-Háromszéki-medence terült el lábunk előtt, és az azt őrző Háromszéki-havasok.

■ November 20–21-én a Fogarasi-havasok északnyugati részébe látogattunk a kisbakancsos csapatunkkal. Negyvenhatan vettünk részt a Szuru menedékházhoz tartó kiránduláson, ebből húsz gyerek volt. Kellemetlenül nyirkos és ködös időben értünk fel a menedékházhoz, pontosan sötétedés előtt. A ház maximális kapacitását kihasználva jókedvűen töltöttük az estét, inkább az ott található társasjátékokat vettük igénybe a családok. Másnapra gyönyörű reggelre ébredtünk, és lefelé jövet megtekinthettük a felhőtenger által nyújtott élményeket. A túra végeztével élményvonatozásban volt részünk a Holcmány és Hortobágyfalva közötti keskeny nyomtávú vasúton.

■ November 24-én nyugdíjas túráként Moldován Reinitz Erzsébet a csapatával szép időben érte el a Szilon-havas csúcsát Bodzakraszna irányából. Odafent havas tájban és hideg szélben volt részük.

■ December 5-én a Mikulás eljövételét ünnepeltük Predeál vonzaskörében. 134-en indultunk a Tömös-völgyi Donkanyartól, ebből hatvanhét gyerek volt. Kellemes sétával értük el a Székely-tisztás szélét, ahol sziporkázó napfényben és havas tájon jött el mihozzánk a Mikulás. Miután mindenki megkapta csomagját, a menedékház udvarán sütkéreztünk, pihentünk. Továbbállva a Három Fenyő tisztását érintettük, ahonnan a Bucsecs északi részének panorámájában gyönyörködtünk. Innen Predeálra gyalogoltunk be hosszú kígyózó sorban, majd visszatértünk a délelőtti kiindulópontunkba egy sötét fenyőerdőt átszelve.

■ December 11-én egy igazi vándortúrának voltunk tanúi a Sepsibükszád –

Lázárfalva – Újtusnád útvonalon. Tizenkilencen vállalkoztunk a 34 km-es túrára, ezalatt felkapaszkodtunk a Csomád kráterének szélére, végimentünk a Mohos tőzegláp mellett, majd a Buffogó-láp fölött elhaladva a Cecele tetejére értünk. A csodálatos látvány után északra tértünk, a ködös Csíkországba, és Lázárfalván ért utol a sötétség, épp mielőtt a gyönyörű Nyírfürdőt meglátogattuk volna. Innen fejlámpák fényénél gyalogoltunk végig az újtusnádi vasútállomásra.

■ December 26-án zuhogó esőben hatan végigjárták a karácsonyi kirándulást Uzonkafürdő irányába. Nem maradt el a karácsonyfa díszítése sem. Bőrig ázva érkezett haza Sepsibükszádról a maroknyi csapat. (Gáspár László Zsolt)

EKE Brassó

■ Szeszélyes november és december jellemezte a Barcaságot, hol havazott, hol tavaszi meleg volt, hol esett az eső, hol kegyetlen hóvihar sepet végig mindenben. A karácsony enyhén havas volt, a szilveszter inkább tavaszias.

■ A brassói *Korona* rádióban folytatódott a Járó-kező magazinműsor, Kovács Lehel István és Kovács Eszter Apolka Rómába, a Hortobágy menti kisvasúthoz, Londonba és a barcasági Keresztvárra kalauzolta a hallgatóságot.

■ Az *Encián* folyóirat is megjelent, fő témája a Rence és a Csuklyon volt.

■ November folyamán is több, kisebb túrát szerveztünk a Csukás-hegységbe, adatokat pontosítottunk, fényképeztünk Kovács Lehel István hamarosan megjelenő Csukás-hegység turistaka-

lauzához. A 22 gyalogtúrát tartalmazó könyv a Tortoma kiadónál fog megjelenni.

■ November 6-án a Curmătura menedékházhoz igyekeztünk. A Zernyestisziklaszoros ködös arcát mutatta, s a túraútvonalon virágokkal igen, de hóval nem találkoztunk.

■ November 13-án igencsak őszi táj fogadott Măgura faluban, és a Királykő is csak cseppet volt havas, a táj viszont, mint mindig, gyönyörű.

■ 20-án a Diham menedékházat látogattuk meg. A ködben úszó Bucsecs ősi titkokat sejtetett.

■ November 27-én alig volt hó a Nagykőhavason és itt-ott még a királyrózsa levelei is zöldelltek egy pár tavaszi virággal egyetemben. A Családi úton mentünk fel az EKE-menedékházig. (Dr. Kovács Lehel István)

Csíkszéki EKE

Télkóstoló-túra: a Csíki-medence a Csompolycsúcsról
FOTÓ: FÜSTÖS CSONGOR NEMERE

■ Az októberben elindított Vándor láss!-túrasorozat egy újabb fejezetéhez érkezett. Az első tematikus túra során a szalárdi völgyzár nyomait kutatták a résztvevők, a november 5-i, második Vándor láss!-túra alkalmával ugyancsak hadtörténeti témával foglalkoztunk, a tölgyesi csatával, Kedves Zsuzsanna és Kedves Ferenc irányításával. Ezúttal a Hagymás-hegység északi gerincén túráztunk a Pongrác-tetőről a Vithavasra és vissza, egy 25 km-es útvonalon keresve az első világháborús harcok nyomait, elhagyott haditemetőket és lövészárkokat.

■ Az októberben megkezdett, bográcsózással összekötött őszi munkálatok sem maradtak abba, a kalács november 6-án és 9-én is folytatódott a lázárfalvi CsEKE-háznál Kocsis György koordinálásával.

■ November 7-én Nagy Attila vezetésével a Kászon-hegységbe túráztak egyesületünk tagjai, értékes információkkal bővíthették ismereteiket erről a sajátos térségről. Autóval Kászonfelfizig (Fehérkő-patak szádáig) utaztak, innen indult a gyalogtúra a Fehérkői borvízforrás (910 m) – Répát-tető (1291 m) – Bogosponk (Kapocág, 1389 m) – Bóbiska-csúcs – Káposztás-havas (1456 m) – Káposztás mezeje (1370 m) – Törösbérc-patak – Fehérkő-patak száda (790 m) útvonalon, egy 19 km-es szakaszon.

EKE Brassó

■ December 4-én a mindig gyönyörű Mălaiești-völgyben túráztunk, és csodáltuk a havas tájat.

■ 18-án a Cenkről mentünk a Stechil-rétre, majd a kilátó és a Vizes-völgy meglátogatása után a Pojana régi útján ereszkedtünk be Brassóba.

■ December 28-án tizenhatan vettünk részt a brassói EKE évbúcsúztatóján a Rakodó völgyében. A közös étkezés, a sok finomság elfogyasztása után a Mikulás ajándékokkal lepett meg.

■ E két hónap alatt a csütörtöki sétálók is igen szép számban gyűltek össze, hogy a Nádudvary György indította mozgalom keretében kapcsolódjanak ki a Cenk alatti sétányon.

A csodálatos kirándulásokat köszönjük túravezetőinknek, Blénesi Györgynek és Editnek, Popa Doinának, Regman Dávidnak, Makk Barbarának, valamint Kovács Lehel Istvánnak. (Dr. Kovács Lehel István)

■ November 13-án télkóstoló túrán voltunk a Központi-Hargita-hegységben, ahová Márton Adél és Márton Gyula kala-uolt minket. Míg a Csíki-medencét vastag ködpaplan ülte meg, addig a Csompolycsúcsra és a Csicsói-Hargita csúcsán ragyogó napsütésben volt részünk.

■ November 20-án folytattuk a télkóstolást, ezúttal a Dél-Hargita turistaútvonalaiával ismerkedtünk Kocsis György és Balázs-Bécsi Rozália vezetésével. A csíkszentimrei Bűdösfürdőről indulva a Kakukk-hegyre (1558 m) túráztunk, gyönyörködve a zúzmárás, téli világban.

■ December 4-én a Csíki-havasokba, Mikulás-túrára tartottunk Márton Adél és Márton Gyula vezetésével. A reggeli gyülekező a szépvízi víztározó szomszédságában volt, innen a Szénás-úton indultunk tovább, aztán a Gyertyánaszó nevű területen kezdődött a gyalogtúra, miután túravezetőink stílusosan Mikulás-sapkában köszöntöttek, ismertették a Mikulás-túra kialakulásának történetét és felvázolták az előttünk álló útvonalat, ami 18 km távolságot és megközelítőleg 700 m-es szintkülönbséget tartogatott számunkra, ami a Nagy-Gozorú tetejére és a Szellő-tetőre való kikapaszkodásnál csúcsonyosodott. Indulás előtt a Mikulás-sapkas szervezők egy-egy túrabotból kaput formáztak, a résztvevők pedig alatta áthaladva meg-számláltattak és a kijáratnál egy kis piros puttyból édességet is kaptak energiapótló gyanánt az útra.

■ December 11-én, a Hegyek Nemzetközi Napján, advent harmadik szombatján Kocsis György és Balázs-Bécsi Rozália szervezésében, Tőke Dénes vezetésével a magashegyeket járó régi csapatunkkal nosztalgiautúrát szerveztünk a Dél-Hargita északi részén. Egy 18 km-es szakaszt jártunk be, a kék sáv turistajelzést követve a Tolvajos-tető – Karós-pusztá – Tekerő-pusztá – Talabor-tető – Édesvíz-pusztá – Hirtelen-pusztá – Bilibók-pusztá – Zsögödfürdő útvonalon, gyönyörű téli környezetben. A Harom vára déli oldala alatt ereszkedtünk be Zsögödfürdőre, ahol szívélyes vendéglátásban részesültünk, zsíros kenyérrel, forró teával fogadtak túratársaink és baráti ölelésekkel zártuk a napot.

■ December 30-án a lázárfalvi CsEKE-háznál gyűltek össze túratársaink, kosaras évbúcsúztatót tartva, hogy hálát adjanak az elmúlt évről és imádkozzanak egy szebb jövőért. A program koordinálását és a helyszín előkészítését Kocsis György vállalta fel.

■ December 31-én, az esztendő utolsó napján, a korábbi évek hagyományait folytatva egy háláadó túrára került sor, nagysomlyói sétával zártuk az évet Szakáli Mária vezetésével. (Péterffy Ágnes Katalin)

EKE Marosvásárhely

■ November 7-én tartottuk az immár hagyományos Kőgombák-túrát. A járvány miatt személygépkocsikkal utaztunk a maroshévízi sípályához, ahol harminc lelkes turista és Müzli kutya találkozott. Aki idejében elindult, megnézte a Mésztufa-vízesést (Bánffy-vízesés) is. Sajnos a szárazság miatt a vízhozam meglehetősen gyenge volt. Az időjárás kedvezett az őszi túránknak, de gombát nem, csupán a kőgombákat láttuk. A kevésbé bátrakat segítettük, hogy megközelíthessék a látványos gombaformájú piroklasztit sziklákat. Ugyanazon az úton mentünk vissza autóinkhoz, még megnéztük a bobbályát, majd elbúcsúztunk egymástól, jó utat kívánva a hazatéréshez. (Vita Erzsébet)

■ November 13-án tizennyolc személy és Müzli kutya részvételével látványos túrán voltunk a Kelemen-havasok északnyugati részén. Útvonalunk Szászrégen – Monosfalu – Nagysajó – Felsőbudak volt, majd a tulajdonképpeni gyalogtúránk során a Budak-patak völgyében található paleontológiai és geológiai rezervátumokat, valamint egy védett növényzeti ritkaságot néztünk meg. Végigjártuk a Nagy-szakadékot, a Zöld-szakadékot, eljutottunk a Hollókő-sziklához (850 m) és felmáshztunk a Schwarzerberg-csúcsra (1150 m). Kár, hogy ezen a vidéken jelző- és információs táblák sehol sincsenek, a látványosságokról pontosabb adatokat nem találtunk. (Frink György)

■ November 14-én Szilágyi Eszter szervezésében a Mária-zarándokút alternatív útvonalának kijelzésére került sor Nyárádselyéből a Bekecsre, valamint onnan le a Körtvélyes-tetőn keresztül a Farkas-tetőre. A festés alkalmával felmértük, hogyan lehet csatlakoztatni az itteni emlékhelyeket (1916-os sírok, emlékművek, valamint a Mosdó-kő) a narancssárga jelzésű útvonalba. (Kocsis András)

■ November 15-én kihelyeztük a Mária-zarándokút negyedik információs tábláját is. Ez a Maros parti Go-Kart pálya kerítésén kapott helyet. Pápai Levente és Pánczél Tibor a sötét leple alatt dolgozott, no nem azért, mert nem volt rá engedélyünk, hanem az őszi végi kora délutáni sötétedés miatt már csak ekkor jutott rá idő. Köszönet mindkettőjüknek, valamint a pálya üzemeltetőjének, hogy megengedte számunkra a kihelyezést. Több helyen próbálkoztunk engedélyt

kérni Marosvásárhely területén, de mindenhol elutasításban volt részünk. Sebaj, itt legalább láthatják a táblát a Marosvásárhely környéki úszók, horgászok, napozók, és hátha kedvet kapnak a zárandoklatra. (Szilágyi Eszter)

■ November 27-én tizenhat személlyel és Müzli kutyával egy körtúrát jártunk végig a Maros menti dombságon Erdőszengyel, Gernyeszeg, Erdőcsinád és Marosjára térségében. Helyenként jó rálátásunk volt a Maros völgyére, de a magasabb dombtetőkről a Görgényi-, a Kelemen-, valamint a Fogarasi-havasok hófödte csúcsai is feltűntek a távolban. (Frink György)

■ December 4-én Ősz István Béla szervezésében került sor a Mikulás-túrára, melynek során újból felkerestük a Kelemen-havasok leglátogatottabb célpontját, az Istenszékét. A járványhelyzet miatt ezúttal is személyautókkal utaztunk fel a Bisztra völgyébe, ahonnan a változatoság kedvéért az Utas-patak menti ösvényen haladtunk a Medvés-tető gerincútjára, amelyen aztán felkapaszkodtunk a „Székre”. Itt az addigi borús idő helyett ránk sütött a Nap, s a fehéren gomolygó felhők fölött a környező hegyek magaslaiban gyönyörködhattunk. Másik meglepetésünk a Mikó István által frissen rakott tűz volt, amelyen megsüthettük otthonról hozott finomságainkat. Kisérteltünk a keleti és a nyugati sziklához, megtekintettük a hegyimentő házat, majd a Hidas-patak ösvényén ereszkedtünk le a Bisztrához, és végül a patak menti út szélén parkolt autóinkhoz. (Kocsis András)

■ December 18-án harminchatan vettünk részt a Torockói-hegységben egy Torockószentgyörgyről induló, 18 km hosszú, közepes nehézségű körtúran. Útvonalunk a következő volt: Havas-patak völgye – Vidalykő-nyereg – Vidalykő

Kőgomba ■ FOTÓ: VITA ZOLTÁN

(1285 m) – Ordás-kő (Piatra cu Urdă, 1229 m) – Zsáru-tető (Jar, 1221 m) – Szilas-patak völgye – Torockószentgyörgy. A megtett szintkülönbség 850 méter volt. A napos időnek köszönhetően a tetőkről nagyon szép kilátás nyílt a Torockói-hegység csúcsaira, a Gyalui-havasokra, az Aranyos völgyére és a Torockói-medencére. Az 1200 méter tengerszint feletti magasságban mintegy 20 cm friss hó tette varázslatosabbá a tájat. A Zsáru-tetőtől a Szilas-patak forrásvidékéig nincs jelzett ösvény, de a mellékgerinc alatt vezető csapás elég jól követhető a Szilas-patakon levezető kék sáv jelzésig. A túra időtartama pihenőkkel együtt nyolc óra volt, ezért délután fejlámpák fényénél érkezünk vissza az autókhoz. (Dósa László)

■ Idén hatodik alkalommal került sor az EKE Marosvásárhely év végi Terebics-tető túrájára. A végig szemerkélő eső és az útvonalon uralkodó sár dacára huszonkilenc túrázni vágyó gyűlt össze december 31-én a Somos-tetőn, közöttük három gyerek is. A Terebics-tetőt elérve pezsgővel koccintva teljesítettük a 2021-es túratervet. Boldog új évet mindenkinek! (Kakucs Zsolt)

Vásárhelyi EKE-csapat a Vidalykőn
FOTÓ: DÓSA LÁSZLÓ

EKE – Kolozsvár 1891

■ November 13-án a Mikesi-tóhoz indultunk. Az M16-os autóbussz megállójában gyülekeztünk, onnan indultunk Fazakas Feri túravezetőnkkel a Bükki telepig, majd gyalog, eleinte a telep házaai kötött, majd a Sárosbükki jelzett turistaútján. A Mikesi-házaktól balra, déli irányba tértünk, a piros sáv jelzést követve, amely a Mikes-tetőn halad a Tordai-hasadék irányába. Elhagytuk az adrenalinparkot, majd egy kilométer után jobbra tértünk, és egy szekérúton beereszkedtünk a Hosszú-völgybe. Kiértünk az erdőből, ezen a részen sok a fehértörzszű nyírfa. A völgy szemben levő oldala kopár, füves terület, a domboldalakon juhokat legeltetnek, egy esztenát is láttunk.

A völgyön haladtunk tovább déli irányba, mellettünk a kis patak csörgedezett, amely a pár kilométerre levő Mikesi-tóba ömlik. A mesterséges tavat ez a patak és a tőle nyugatra levő Mikes-patak táplálja.

A Mikesi-tó egyébként Kolozsvártól kiskocsival 18 km-re található, gyalogösvényeken az út rövidebb. Távol van a város zajától és nyüzsgésétől, olyan hely, ahol nyugalmat, csendet és gyönyörű panorámát találunk. A festői környezetben, a természet közepén található panzióhoz egy halastó is tartozik. A kis gyűjtőtónak 1988–1989 között árvízvédelmi szerepe volt a Mikes-patak és a Hosszú-völgy találkozásánál. Az Árpád-csúcs alól fakad a Mikes-patak, amely a Tordai-hasadékön áthaladó Hesdát-patakba ömlik. A Mikesi-tó 1992 óta magántulajdon. A tó dombok között van, délen dombos, nyírfákkal borított legelő, északon, Kolozsvár irányában tölgyes, fenyős, nyírfás, bükkös terület. A tótól 2 km-re található Mikes falu. A tó 630 m magaságban fekszik, felülete 2 ha (szélesség: 60 m, hossza: 350 m).

Megálltunk a kis földgáton, ezen haladt át a Mikes faluból jövő út, amelyen eljuthatunk a tó nyugati oldalán levő dombra, a Szélmalom nevű állatsimogatóhoz, onnan a Szelicsei útra. Mivel már késő őszi volt, csónakokat csak a tóparton láttunk. Nem időztünk sokat, mert hosszú út állt még előttünk hazáig. A tótól déli irányba indultunk a falu felé vezető úton, elértük a narancssárgával jelzett kerékpáros utat, amely egy szép erdőn keresztül felvezetett a Mikes-gerincre. A gerincen a piros sáv jelzésen visszaértünk az adrenalinparkhoz, onnan a Mikesi-házakhoz, majd a Bükki-teleptől a Páter-gerincen folytattuk utunkat, és még sötétedés előtt megérkeztünk a Monostor negyedbe. A megtett út 20 km volt.

■ November 20-án Kisbács felé indultunk a 31-es autóbusszal, a végállomástól (a Napolact megállótól) kezdtük gyalogtúránkat, keresztülmentünk a Nádas-patak hídján és a vasúti síneken, elértük a Bácsi-torok utcát, amely az azonos nevű kis szorosba vezetett. A Bácsi-torokban a Hosszú-patak vágott magának utat. A szoros jobb oldalának meredek falai az egykori kőbányák nyomai, ezen a részen régészeti ásatásokat is végeztek. A másik oldalon állt valamikor a Bácsi-toroki menedékház, melynek teraszán régen kellemes órákat töltöttünk a kirándulások után. Az elmúlt évtizedekben az épület elhagyottan állt, megrongálódott, benőtte az elvadult növényzet, és figyelembe véve a Hója-erdőhöz fűződő paranormális történeteket olyan, mint egy kísértetkastély. Most úgy tűnik, mintha a tetőszerkezetet felújították volna.

A völgyben haladó, pár éve leaszfaltozott úton mentünk előre, pár percre megálltunk az egykori Kolping-forrás mellett, elhagytuk az út jobb oldalán levő

kis tavat és a Szucsági-legelő felé folytattuk utunkat. Nemsokára az aszfalt véget ért, az éjszakai eső által felázott sáros földúton haladtunk, bakancsaink mind nehezebbek lettek a tapadós sártól. A legelőn keresztül jutottunk fel a Bongár-patak feletti nyeregbe. A Csigadomb felé vezető úton is sok volt a sár, ezért a lehullott levelekkel borított erdei ösvényeken próbáltunk a Muzsda-dombon keresztül megszabadulni a tapadós sártól, végül kis kerülővel jutottunk fel a Csigadomb 615 m magas tetejére.

A Kis-Szamos és a Bongár-patak által közrefogott hegyláb legmagasabb pontja a Csigadomb. Nevét a dombon és a vízmosságokban található nagyszámú, egykori meleg vizű tenger lakóinak megkövesedett maradványai adták. A nagyméretű és látványos csigakövéteket az idők folyamán jórészt elhordták, azonban a tavaszi olvadások még moshatnak ki szép példányokat. De kövéteket gazdag rétegek láthatók a Csigadomb alatt, a Szászfenesi-tó mellett levő meredek marton is. A Csigadombtól hazafelé a Szent Pál-tető és a híres Kerek-tisztás (UFO-tisztás) felé mentünk, majd a Kányaúti úton ereszkedtünk le a Dónáth negyedbe. A kiránduláson tizenhárman voltunk, összesen 15 km-t jártunk.

■ Eljött a december, a hagyományos év végi túrák hónapja. Ebben az évben két Mikulás-túra közül is választhattunk, december 4-én Désre, 5-én pedig a Rejtett-forrás tisztására mehettünk. Mindkét túrát Kovács D. Zsuzsa, a kolozsvári EKE elnöke és túravezetője szervezte.

Désen elsőként a mozdonymúzeumot látogatták meg, amelyet a történelmi Magyarország egyik legépebben megmaradt mozdonyjavító műhelyének területén rendeztek be. A dési ekésekkel ragyogó napsütésben értek a Jerikónak nevezett tetőre, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt a környékre. Később a helyi református templomba látogattak, majd visszatérve a házigazdákhoz következett a várva várt mikulásosítás, majd az ínycsiklandozó babgulyás.

■ December 18-án tartottuk az év végi hagyományos borforraló túrát a Bácsi-torok egyik tisztásán. Ezt a túrát Szilágyi András már huszonnégy éve szervezi minden decemberben. A résztvevők a Törökvágásnál levő Falumúzeumtól indultak a Hója-erdőn keresztül, de voltak, akik Kisbácsból jöttek, a 31-es autóbussz állomásától. Amíg felforralt a bor, a tűz mellett a parázson szalonnát süttünk. (Pál Gyöngyi)

A Mikesi-tó: nyugalom, csend és gyönyörű panoráma
FOTÓ: PÁL GYÖNGYI

A Radnai-havasok gerince Borsafüredről
FOTÓ: BARKÁSZ GÁBOR

Minivakáció a Radnai-havasokban

■ Idén úgy alakult, hogy ötnaposra tervezhattuk a már hagyományosnak számító december elseji Radnai-túrát. Mi, a szervezőcsapat gondolkodtunk is, hogy hová lenne érdemes menni ilyen sok napra. A választás Borsafüredre esett, ahonnan mind a Radnai-, mind a Máramarosi-havasokba kirándulhatunk. És ha Borsafüred, akkor egyértelmű, hogy szállásunk kedves barátainknál, a Medve Panzióban lett lefoglalva.

Bár az időjárás-előrejelzés folyamatosan pesszimista forgatókönyveket vetített elénk, november 26-án huszonötön indultunk Szatmárnémetiből, ezzel is bizonyítva, hogy a komoly túrázót a rossz időjárás sem tántoríthatja el terveitől.

Sajnos az előrejelzések beváltak, és az első napokban esős-szeles, majd havas-szeles időjárás jellemezte a hegyvidéket. Bár a kedvezőtlen körülmények ellenére előzetes túratervünkön változtatnunk kellett, mind a négy túranapon

kimozdultunk egy-egy túrára, és három este még szabadtéri grillezésre és bográcsgulyásfőzésre is sort kerítettünk.

Az első napon a hol szemerkélő, hol zuhogó esőben a Lóhavasi-vízeséshez sétáltunk el. Szerencsére egy idő után az eső havazásra váltott, majd sajnos hóviharra. Ennek ellenére még a gyerekek is hősieken viselték a viszontagságokat. Visszafelé a sípályán ereszkedtünk le, ahol a lerakódott hóban egyesek gatyafékkal csúsztak jó nagyokat.

Második napunk is esővel indult, de szerencsére nem hagytuk magunkat elijeszteni. A régi-új olimpiai pálya melletti úton kapaszkodtunk fel a Buza Muntelui 1663 m-es csúcsára. A kitartóbbak még egy kis napsütést is kaptak, és megcsodálhatták a völgy felett kialakult szivárványt is, háttérben az elő-előbukkanó Sárkánnyal.

A harmadik napon a társaság egy része a Ciocănești-i néprajzi múzeumba látogatott el megcsodálni az egyedi

festett tojásokat, míg egy kisebb, de annál elszántabb csapat a Priszlop-hágótól indulva a Gargaló-nyerget célozta meg. Sajnos a kései indulás és a ködös-hóviharos időjárás miatt a nyereg alatt kb. 80 m-rel vissza kellett fordulnunk, hogy még sötétedés előtt biztonságban visszaérhessünk autóinkhoz.

Utolsó túranapunkon aztán hidegebbre fordult az idő: már Borsafüreden is fagyott és hóharmatos táj látványára ébredtünk. Az öt nap egyik legfontosabb célkitűzése a Sárkány (Cearcănul) csúcsának meghódítása volt. Reggel hamar eldöntöttük, hogy itt a kiváló alkalom a „csúcstámadásra”, így megfelelő ruházattal és táplálékkal felszerelve indultunk neki a hosszúnak ígérkező túrának. Az elején szélcsendben, kellemesen hűvös időben kaptattunk felfelé, aztán, kiérve a csúcs felé vezető mellékgerince, egyre jobban fújni kezdett a szél. Később már havas terepen folytattuk utunkat, majd elhagyva a fenyveserdők övét, a szél is viharossá fokozódott. Végül egy kb. 50–100 m-es törpefenyvesdszungenget leküzdésével sikerült elérnünk a Sárkány 1846 m-es csúcsát.

Szerdán, az ötödik napon a csapat nagyobbik része a tervnek megfelelően már reggel hazaindult, hogy még ebéd-idő előtt beérjen a felsővisói Gabriela (volt Darkness) vendéglőbe a szokásos P-betűs (pacallevés/puliszka/pápánás/stb.) lakomára. Hazaúton még a máramarosszigeti új zsinagógát is megkerestük. Az elszántabb gyerekes sereg még fellibegőzött a sípályára, hogy egy utolsó popsitépisi ereszkedéssel búcsúztassa az ötnapos minivakációt. (Márk-Nagy János)

EKE Szatmárnémeti

■ November végén került megrendezésre a Zempléni kerékpártúránk. A résztvevők napsütötte őszi időben tekerhettek a borvidék dűnéi, várai és templomai között. A hétvége nagyszerű hangulatban telt.

■ November 13-án ismét a Kopasz Bábonyra kirándultunk. Tavasszal már szerveztünk ide egy túrát, és úgy döntöttünk, hogy a környék annyira szép, hogy megéri megcsodálni ősszel is. Több mint ötven résztvevővel, köztük sok-sok gyerekkel túráztunk.

■ November 20-án Vajda Béci, egyesületünk tagja az idei EKE Art-on igazán nagyot tarolt. Összesen négy díjat zsebelt be, ezek között a makrokategória első, második és harmadik helyezése is az övé lett.

■ A nagy téli túra után két nappal ismét kirándulni hívtuk a tagokat. Ezúttal a családoso khoz, gyerekesekhez szóltunk. Könnyű gyalogos túra során elgyalogoltunk a Tresztia tőzeglápig és vissza. Hó még csak nyomokban volt, de a hideg így is varázslatos zúzmaravilágot rajzolt a növényekre.

■ December 11-én csoportos terepfutást hirdettünk a Kis-Kövesre. A hideg és a hó ellenére szép számban gyűltünk össze. Futás közben mesés kilátásban volt részünk a csúcsról, mely minden fáradsámat megért.

■ December 18-án a Cibles-csúcsot mászta meg az az öt vállalkozó, akiket nem tántorított el sem a nagy hó, sem a változékony időjárás. Bár korai volt az indulás és késői az érkezés, fantasztikus napot zártunk. A legkülönbözőbb hó- és látási viszonyok mellett volt részünk mindenben, amire a szívünk vágyott: csendre, nyugalomra és végtelen havas tájra.

■ December 28-án több mint negyven résztvevővel zártuk a 2021-es túraszezont. A cél a Kis-Köves lett volna, de a hó és jég miatt erről a többség lemondott. Csak öt tag jutott fel a Kis-Kövesre. A gyerekekkel inkább megismételtük a nemrég megszervezett Tresztia-túrát azzal a különbséggel, hogy most a fő attrakció a szánkózás volt. Köszönjük szépen minden tagnak a részvételt!

■ Méltó módon zártuk a túraszezont, s hasonló módon is indítottuk a 2022-es évet, születésnapi kakaskodásra hívtuk minden kedves tagunkat! (Lózer Beáta)

Évzáró túra ■ FOTÓ: BARTALIS ÁKOS

EKE Gyergyó

■ November 7-e a jelzésfestés napja volt. Az Erőss Zsolt Teljesítménytúra egyik útvonalán került sor az eligazítók felfestésére, a táblák elhelyezésére. Huszonkét személy részvételével sikerült újrafesteni a Hagymás-hegység és a Gyergyói-havasok közös vonulatának egy szakaszán, a Pongrác-tetőtől a Lapos kapujáig körülbelül 16 km hosszú kéksáv-jelzést, továbbá egy 5 kilométeres távon Erőss Zsolt Teljesítménytúra-táblák lettek kihelyezve.

■ Huszonhárman vettek részt november 14-én a Kárhágói sétán. A rövidebb túrák kedvelői Székely László mögé felsorakozva a gyergyószentmiklósi Mogyorósi-utca – Kárhágó – Kárhágó sarka – Csiszér utca útvonalon sétáltak közel 10 kilométernyit.

■ Tizenhat kilométert gyalogolt, 850 méteres szintkülönbséget küzdött le az a harminc személy, aki november 21-én benevezett az Egyesítő-Öcsém-túrára. A gyalogút Balánbányán kezdődött, a széppataki úton haladt a csapat az egyesítői menedékházig, majd az Öcsém-tető (1707 m), a Terkő, az Ördöghágó és a Gálkút pataka mentén jutottak vissza Balánbányára.

■ Téli munkatúrát hirdettek meg november 28-ra a Sípos kapujába, hogy kihelyezzék a 2022-es EZSTT 50-es túraútvonalának a tábláit, ezekkel helyettesítve a szalagozást azokon a szakaszokon, ahol nincsen jelzett ösvény. Kádár Jolán és Zsolt vezetésével tizenhárman járták végig a Visszafolyó – Kovácskútja – Borzóká – Rezfeje – Csiszér utca útvonalat, és a 18 kilométeres út során teljesítették küldetésüket is.

■ Szintén november 28-án a rövidebb utak kedvelőinek hirdették meg a Szárazvápa-túrát a Mocsár utca – Kiskürüc – Vargyas vápa – Száraz vápa – Aszalópaták feje – Fehérkőpatak feje – Szilvástető – Kápolna utca útvonalon. A tíz kilométeres útra tizennyolcan jelentkeztek.

■ A második téli munkatúra napja lett december 5-e. András Zsolt Zümi hívására harmincheten vállaltak részt ezáltal az Erőss Zsolt Teljesítménytúra útvonalának kijelöléséből, bejárva a Visszafolyó – Ábrahám teteje – Cérna – Harcostető – Borzóká sarka – Heveder útvonalat, hogy aztán a fáradalmakat Bernád Sándor és Jolánka hétvégi házában pihenjék ki.

■ Negyvenegy természetjáró úgy zárta a túraévet, hogy részt vett december 12-én a Likas-évvárótúrán a Pongrác-tető (1255 m) – Nyerges-nyak – Likas-nyak – Likas-zsomboly (1650 m) – Gyilkostó (983 m) útvonalon a gyergyói EKE-elnök, Vadász-Szatmári István mellé szegődve.

■ 2021-re még került alkalom a találkozási, hiszen december 19-én volt az évváró buli ötvenegy résztvevővel, és elkészült az év utolsó Atifilm videója is, melyben az év során készült felvételeken ismerhette fel magát minden túrázó. A humoros éves áttekintő a Youtube videomegosztón *Villan(t)ások 2021, EKE-Gyergyó* (ATI FILM) címen kersendő.

■ A december 21-i Fényláncon tíz gyergyói ekés vett részt, a 26-i káposztáégető túrán pedig tizenegyen látogattak el Csomafalvára, Jézus lábnyomához, hogy jó helyről indulva tervezzék a 2022-es év túráit, tovább gyűjtsék az élményeket, erősítsék a közösséget. (Balázs Katalin)

EKE Négyfalu

■ November 6-án munkatúrára iratkoztunk fel jó páran. A Nagy-kőhavas menedékháznál még a nyáron elkezdett munkátot véglegesítettük, azaz a Forrás-akció keretében sikerült elhelyezni a csőrendszert az előre kiásott árokba. A 750 literes tartályból vízpumpa segítségével jut fel a menedékházhoz a szükséges vízkészlet.

■ November 14-én nyolc túratársunk indult a Királykőre. A Zernyesti-szoros kanyargós útján, a hegyimentő állomást elhagyva negyedóra elteltével elértük a Macska-szoros bejáratát. Innen a köves völgyet követve kiértünk a Toançes-tisztásra, ahonnan elénk tárultak a Bucsecs és a Királykő csodálatos hegyei. Visszafelé Magura falucskán keresztül értünk le a Botorog kútjánál hagyott autóinkhoz.

■ November 24-én egy új pad elkészítésében segédkezhettünk a felső forrás mellett.

■ November végén részt vettünk mi is a 2021-es EKEArt fotóbiennálén, ahová egy fiatal EKE-tagtársunk benevezett egy fotóval.

■ November 26-án első kalandtúránkra került sor, mely a Nagy-kőhavasra vezetett. A Családi út most unalmas változatnak bizonyult, ezért a Hétlétrákhöz érve, a létrák melletti utat választottuk. Kissé elkalandozva, a Medve-szakadék aljában haladva jelzetlen úton értünk fel a menedékházhoz.

■ December 5-én Mikulás-túránkat a Tolvajos-barlanghoz indítottuk, amely az apácai erdőségben található. Az útvonalon ritkák a jelzések, így telefonos térképprogrammal és komoly tájékozódási tudományunkkal bukkantunk rá az aktív cseppkőbarlangra. A kíváncsibbak közülünk bemerészkedtek a barlang járataiba.

■ December 26-án szerveztük meg Éva-, István-, János-napi és karácsonyi túránkat, amelyet a helybeli tisztásra terveztünk, de végül az esős időjárás miatt egy túratársunk háza táján kötöttünk ki. Jó hangulatban, szalonna és kolbászsütés közepette, finom forralt borral koccintva éltettük az ünnepeltjeinket. Hálás köszönet a szíves vendéglátásért! (Miklós Melinda)

EKE Székelyudvarhely

■ November 7-én Török Albert alelnökünk a Homoród mentére vezetett egy jól sikerült honismereti gyalogtúrát. Kiskocsikkal a Nagy-Homoród mentén a Keményfalva–Almás útelágazásig utaztak, innen kellemes őszi időben huszonhatan indultak neki gyalog a Homoródkeményfalva felé vezető útnak, hogy meglátogassák ezt az egyik legarchaikusabb székelyföldi falut. Miután szemrevételezték az ízlésesen felújított ódon székely portákat, nekivágtak a falu keleti határában emelkedő 836 m magas Várhegy megmászásának. A kopár hegyoldalak tetején vármadarványok nyomaira a régészek sem bukkantak, a kilátás viszont kárpótolta az elszánt túrázókat a mászás fáradalmaiért.

Innen déli irányba követték a két Homoród vízválasztó gerincét a Béres-tetőig, ahonnan a Leányerdőn keresztül ereszkedtek be Homoródszentmárton felé. Útközben érintették a pár évvel ezelőtt felavatott, Mészáros Lajos tagtársunk emlékére állított kilátót is.

A Nagy-Homoród bal partján fekszik Bükkfalva, Szentmárton kicsi, elkülönült falurésze, ahol a világhírű modern szobrászművész, Román Viktor szülőházát és műveit élethű nagyságban bemutató szoborparkot látogatták meg. A látóval még folytatódott, hiszen a szomszéd portán a László család magánmúzeumában, a Régi Idők Házában a Homoród menti emberek által a múlt század elején még használt szerszámok, eszközök, berendezések gyűjteményét tekinthették meg a házigazda szakszerű vezetésével. És pár házzal arrébb az Alkotások Házát is felkeresték, mely szintén László Árpád gondozásában működik. Itt ifjúsági táborokat, képzőművészeti kiállításokat rendeznek, szálláshelyeket működtetnek. Ezt az autóval nehezen megközelíthető, eldugott kis falurészt a 2020-ban felavatott Via Transilvanica túraútvonal is érinti. Érdemes felkeresni.

Gyalogtúránk az elágazásnál hagyott kiskocsiknál ért véget.

■ November 13-án újabb honismereti gyalogtúra során Benczédi Miklós vezetésével huszonkilencen a Kis-Küküllő mentén túráztak a Makfalva – Szolokma – Cseje – Hármassfalva – Makfalva útvonalon. Makfalváig kiskocsikkal utaztak, onnan 20 km gyalogtúrával járták be a körutat, meglátogatva két félszees kicsiny székely falut.

■ November 17-én a felsőboldogfalvi temetőben vettünk végső búcsút egyesületünk egyik alapemberétől, Román Árpádtól. Az EKE Vándortáborok szervezésének hosszú idő óta nélkülözhetetlen segítőtársaként nemcsak az udvarhelyi, hanem a csíki, a tordai, a gyergyói, a vásárhelyi, a háromszéki és a brassói osztályok is saját tagtársuknak tekinthették. Eltávozásával nagy veszteség érte az EKE-t.

■ November 18-án, az udvarhelyszéki EKE-osztály 128. születésnapján megkoszorúztuk alapító elnökünk, Abránfalvi Ugron János síremlékét a bögyözi református templom cintermében.

■ November 20-án a kellemetlen, ködös, esős idő ellenére huszonöt elszánt túrázó vágott neki a Kadicsfalvi Rez-tetőre vezető sáros ösvénynek Török Albert vezetésével. Fenn a tetőn, az UEKE által állított pihenőhelyen már az eső is eleredt, de a csapat folytatta az utat Küküllőkeményfalva irányába, hiszen ott a Farmer vendéglőben várt a Barabás Zoli által előre megrendelt kemencében sült csülök. A jóízűen elfogyasztott ebéd után a jókedvű társaság a Rez fenyédi oldalán dagasztotta a sarat hazáig.

■ November 27-én egy tizennégy tagú csoport Fodor György tagtársunk vezetésével Sikaszóból Ivóba gyalogolt a Salámás dombja és a Bozita-bérc érintésével. Közben megcsodálták a Visszafolyó-patak árkat és meglátogatták a Tündérvölgy panziót is.

■ November 28-án Parajdi Lehel vezetett túrát a Gyilkos-tó környékén. A húszfős csoport megmászta a Gyilkos-havast és meglátogatta a nyáron felavatott kilátókabint és menedékhelyet.

■ December 4-én Török Albert a Nyikó mentére vezetett honismereti gyalogtúrát egy tizenkilenc tagú csoportnak. Kiskocsikkal Kobátfalváig utaztak, ahonnan gyalog folytatták útjukat a Firtos-hegy déli oldalán található Tarcsafalva, Csehétfalva és Tordátfalva meglátogatásával. Közben 18 km-t gyalogoltak a környező dombokon, valamint a Konyha-patak völgyében.

■ December 11-én Dávid László tagtársunk vezetésével huszonketten, Szentegyházáról indulva, a Bogát patakán felvezető erdei úton és a Veresbükön keresztül mászták meg a Szeles vésze 1488 m magas csúcsát, majd a kék háromszög turista-jelzésen ereszkedtek be a Veresbük déli oldalán, a Virágos-vészen keresztül Szentegyházára. Ez volt az első igazi téli havas túránk.

■ December 18-án Barabás Zoltán vezetésével tizenketten a Gordon-hegytetőn található Jézus szíve kilátót keresték fel a Szenttamás – Rigód – Bogárfalva – Gordon – Diafalva – Fancsal – Ülke – Szenttamás útvonalon.

■ December 19-én a Szekler Teker kerékpáros egyesület szervezett túrát a Bucsecsbe, a Mălăiești menedékházig. Ezen a téli magashegyi túrán néhány tagtársunk is részt vett.

■ December 30-án Török Albert szervezte meg a hagyományos évzáró túrákat a Budvár–Csicsér tanösvényen. A borús, esős idő ellenére huszonhatan indultak el a sáros ösvényen, és végigjárták a tervbe vett 7 km-es utat. Ezalatt a Budváron, a kopjafa mögötti bemélyedésben a többiekől lemaradt Birtalan Dénes és Bíró András tagtársunk tüzet rakott, és elkészítették a finom babgulyást, melyet a körútról visszatérő társaság jóízűen elfogyasztott. A nyirkos, borongós időben az Orbán Béla által elkészített finom forralt bor meghozta a társaság jókedvét is, így vidám nótaszóval búcsúztatták a 2021-es esztendőt. (Kovács-Kendi Lehel)

Évzáró túra a Budváron ■ FOTÓ: TÖRÖK ALBERT

Mikulás-túra Betfia környékén ■ FOTÓ: LÁZÁR TIBOR

EKE '91 Nagyvárad–Bihar

■ November 6-án Gy. Balogh László a barátkai kilátókhoz szervezett túrát egy kicsi, de lelkes csapatnak. Barátkáról előbb a Sebes-Köröst követve a Csepele-csúcs felé az Ökrök kövéhez mentünk, majd a mészégetőt érintve eljutottunk az Iker-kilátóhoz. A kötelező fotózás után folytattuk utunkat és átvágtunk az avarral borított erdőn a Lépcsős-kilátóhoz, ahonnan felfrissülve indultunk vissza, előbb a szénéégetőhöz, majd a legrövidebb úton a barátkai vasútállomásra, hogy elérjük a kora délutáni vonatot.

■ November 7-én szomorkás, esős időben indultunk útnak Biharrósa felé, ahol a Fehérkő-sziklaszoros (Cheile Cuților) volt túránk célja. A rossz idő nem szegte kedvét a Barna Hajnalka vezette csapatnak, esőköpenyekbe burkolózva vidáman gyalogoltunk. A szoros bejáratánál található jelzőtáblánál meghallgattuk a szoros elnevezésével kapcsolatos legendát, majd továbbhaladva megtekintettük a nemrég kiépített vasalt utat (via ferrata), abban reménykedve, hogy egy jövőbeli túra alkalmával, természetesen megfelelő felszereléssel kipróbálhatjuk azt. Elhaladtunk az Éneklő-barlang mellett, bekukkantottunk a Ló-barlangba, bemásztunk néhány méternyire a Tehenek barlangjának egy szűkebb részébe is, majd egy meredek kaptatón felmentünk a Guruiat-sziklán található kilátóhoz. Innen csodás látványként tárult szemünk elé az őszi pompába öltözött környék a szomszédos sziklakkal. A falatozás és a „csúcssüti” elfogyasztása után nem maradt más hátra, mint visszaereszkedni a szoros bejáratához.

■ November 13-án egy titokzatosnak ígérkező túrát vezetett Gencsi Attila a Bihar- és a Vigyázó-hegység peremvidékére. A Czárán Gyula több mint 100 éves túraleírásában szereplő és mára szinte teljesen elfeledett Vadon templomát kerestük fel. A Biharfüred melletti 4. Brazi

panziótól indulva másztunk ki a Lóhasra, ahol remek panoráma tárult elénk. Miután megcsodáltuk a Kalota-havast, a Bocsásza három jellegzetes csúcsát, a Drăgan- és a Jád völgyét, továbbhaladtunk a gerincen, ahonnan enyhén, majd meredeken ereszkedve egy vadcsapáson közelítettük meg célunkat, a Vadon templomát. Ez egy torony alakú riolit sziklaképződmény, amely sajnos már nem olyan látványos, mint Czárán idejében, a körülötte lévő fenyők és bükkfák takarása miatt. Visszafelé a Muncelupatak vonalát követve jutottunk el a Jád völgyében hagyott autókhoz.

■ Szintén november 13-án a Varga Csaba által szervezett X. Bethlen Gábor túra „árnyékában” néhány elszánt társunk is lejárt a Galbina-körutat. A Glavoj-rétről most „fordítva” indultunk a Krokodiltorok-, majd a Porcika-zsomboly, aztán a Galbina-kitörés irányába. Innen már lassabban haladtunk, kiélveztük a sziklaszoros minden porcikáját, a legemlékezetesebb rész az Eminenciás-vízesés és az alatta lévő szorosszakasz félig-meddig via-ferratás leküzdése volt. A Flóra-réten, az EKE-forrásnál friss vizet töltöttünk kulacsainkba, majd kitartó mászással jutottunk fel az Eszkimó-barlanghoz, ahonnan sötétedésre visszaértünk autókhoz.

■ November 20-án a Bihar-hágó (Vertop) közelében található Fekete-kövek sziklaormaihoz szervezett túrát Gy. Balogh

László. A vasaltutas ösvényt megkerülve, a piros kereszt turistajelzést követve jutottunk fel a sziklák tetejére, majd a Gyónás-csúcs felé vettük az irányt. A Stirbina-csúcsot érintve kanyarodtunk vissza a Rozsda-szakadékhoz, ahol megállapíthattuk, hogy az erózió folyamatosan dolgozik, és rohamosan növeli ezt a hatalmas sárgászöld árkt.

■ November hónap folyamán Gy. Balogh László fáradhatatlan munkájának is köszönhetően végre sikerült újból életet lehelni egyesületünk honlapjába, ezentúl a híreket, újdonságokat, aktuális és régebbi túráink leírását megtaláljátok a www.ekenagyvarad.ro oldalon. Kövessetek, állandóan frissül!

■ December 4-én Mikulás-túrára hívtuk minket Bara Lilla. A Nagyvárad közelében lévő Betfia falu körüli erdős dombokon gyalogoltunk 14 km-t, eleinte fagyos időben, majd egyre inkább napsütésben. A helyiek által csak „kráternek” nevezett Betfiai-zsomboly mellett tartottunk hosszabb pihenőt, ide érkezett a Mikulás is, akinek zsákjából előkerültek az apró ajándékok.

■ December 18-án Danicska János Papa szervezte meg az év utolsó túráját a Csarnóházi vizesbarlanghoz. A túra a Csarnóháza (Bulz) körüli dombokon indult, majd beereszkedtünk a faluba, ahol felkerestük a vizesbarlangot. Ez egy igen bővizű forrásbarlang, ahol a Körösponor település körül lévő karsztmezőn a mélybe jutó vizek látják meg újból a napvilágot. Itt némi fotózkodás után pezsgőbontásra és az ünnepi sütemények elfogyasztására is sor került. Innen továbbhaladva a vízierőműnél kettévált csapatunk, a sietősek a vasútállomás felé mentek, a ráérősebbek, átkelve a túlsó dalt, felmásztak még Körösponor, majd Lórév-Rönk felé. A hegytetőn csokival kedveskedtek egymásnak, majd visszaereszkedtek a völgybe, és az állomáson vetettek véget a túrának. (Lázár Tibor)

Túra a Csarnóháza körüli dombokon
FOTÓ: GY. BALOGH LÁSZLÓ

Rejtvény

■ Az Erdélyi Gyopár 2021/6. számában meghirdetett, a kolozsvári MORMOTA webáruház (www.mormota.ro) és az EKE által támogatott vetélkedő helyes megfejtései:
1. a. Égi vadász; 2. c. Királykő, 3. c. a tavaly februárban kidőlt rengeteg fenyőfa kitermelése és elszállítása, 4. b. Kós Károly, 5. b. Orsova.

Nyertesek:

- Egy Travelsafe méregkiszívót nyert, a Mormota webáruház ajándékaént: **Jártó Gábor** (Sepsiszentgyörgy)
- Kétszemélyes belépőt nyert a szejkefürdői Mini Erdély Parkba:
 - Bartha István (Székelyudvarhely)
 - Kovács János (Négyfalu)
 - Sógor András (Nagybánya)

Újabb játékunk nyereménye:

- Egy Pinguin inox ivókulacs, (a Mormota webáruház ajándéka);
- három kétszemélyes belépő a szejkefürdői Mini Erdély Parkba (minierdelypark.ro).

A helyes megfejtéseket 2022. március 1-ig várjuk, e-mailben a rejtveny@eke.ro, illetve postán a S.C.A., O. P. 1, C. P. 41, 400750 Kolozsvár (Cluj) címre. A válaszok mellett kérjük feltüntetni a beküldő nevét és postacímét is.

Kérdések:

1. Melyik idézet szerepel Bánffy Jenő kriptáján Enyedszentkirályon?
a. Akié a föld, azé az ország.
b. Hiszek Istenben, mert hinni akarok.
c. Földi utamon elfáradtam, megpihenni hozzád tértem, Istenem.
2. Ki készítette el az első nyomtatott grúz ábécét?
a. Heltai Gáspár
b. Misztótfalusi Kis Miklós
c. Szathmáry Pap Károly
3. Melyik királyunk adományozta a nagybányai és felsőbányai aranybányák jóvedelmét feleségének?
a. Mátyás király
b. Szent István
c. Szent László
4. Melyik hegy havas lejtője ihlette meg Petőfit *Szeptember végén* című verse megírására?
a. Gutin
b. Rozsály
c. Radnai
5. Hányan vettek részt a háromszékiek által szervezett legnépesebb Kisbakancs-túrán?
a. 109 b. 200 c. 251

Médiatámogatók

Spinoza aforizmája

Bételdiót termő pálmafajta	A tárgy ragja	Emelet, röviden	Forgószárny	Vulkáni kürtő	Ésszel felfog	Község Vas megyében	X, Y, ...	Papírsarkány róptetése	Te és társatlid	Öggyvéd a tudója	Óir rovásírás	Parkány folyója	Autonóm terület, röviden	Határozott névelő	Verithető állókép
1															D
A sugár jele	Habos selyem Fed, borít						ljesztget Elhiva- tottság							Római 2-es Bosszút áll	
Csokoládé- fajta		Hajó háruja Egyházi személy				A hélium vegyjele Teletómi a hasát			Nagy felhajítás A bikavér egyik városa			Klubegyed Tíz, angolul			
Tököfűzék lészitője					Régi gyer- mekjáték Zendülés, rebellió				... Grosso; brazil állam Bedőlöt					Tonna, röviden Iparkodik	
Szándékozik				Az egyik lételem Kopoltyús állat						Szinyei ... Pál, festőművész Take ...; poegyüttes					
Associated Press, röviden			Lekötelezett									Pinot ...; szürkebarát Létrejövő (szervezet)			
Kanada legnagyobb városa			Sebhely, forradás												
Török autójelzés		Fészkére száll a madár Fa ágait levagdálja							Feltéve, amennyiben Támad a kigyó				Román pénznem Kombájnnal dolgozó		
Az oxigén vegyjele	Kiadós ebédelés Vuk anyja							Via ...; Knittel műve Megmozduló (fogl)					Személyed Becézett Iren		
Szaggat- totton kiáltozik				Az alvilág római istene Kopiroz				Doha lakója Bogárpáncél						Római 500-as Nem idei termésű	
Túl sokat termel valamiből			Bejglítőlélek Bátor igéje				Királyi, röviden Utótag: -kő, -közet				Babtámasz Újezűst				Arra a helyre piszkáló
Presszió, kényszer					... Dagover; színész Szomorú, kedvetlen				Ez biztos, haver! ... hegedű; játékszer					Kerek betű Negyedfokú leszarmazott	
Thaiföld autójele	Tirfon figyel Szobor áll rajta				Szaktát elsajátító A hegy leve								Tüdőlebensyl ... and stripes (USA-zászló)		
Ott kezdődik!		Automa- tizáló Német névelő											Könnyűzenei stílus Igen, olaszul		
Ajándékozik			Kacat				Meztelen, latinul Esetleg						IKEA-szek- rényisorozat Délben pi- hen a gulya		
... Kurosava; japán filmrendező			Felszínre tör a forrás		Vörös, németül A hétfő követi		Római 51-es Énekesnő (Jennifer)			... Ross; énekesnő Tetőfedő anyag					
Fóniciai betű						Gyakori lónév Az olasz közmedia			Peru autójele A -gat képzőpárja				Tüzesen táncol Német város		
Vuk nagybátyja és nevelője															
Pipa középe!		Kerület, röviden Zenei nyitány!				Nugátszelet! Néma rigó!			Kifőzött tészta Zanzafel!						
Rész, röviden	Zára horvát neve Római 1000-es						Jól működik a pipa Amper jele							Az argon vegyjele Angström, röviden	
2															Meglepett ember mondja

■ A 2021/6. számban megjelent keresztrejtvény helyes megfejtése:

Natalie Goldberg gondolata:
Légy állhatatos, mint a fűszál, mely
mélyen gyökerezik, hajlik, ha kell és
békében él a környező világgal.

Példányt nyert a 2022-es
EKE-falinaptárból:

- Bárány Csaba (Győr)
- Egyed András István (Dunaharaszti)
- Varga László (Máramarosziget)

A rejtvényt készítette: Békés Lajos

E feladvány nyereménye három
példány az EKE-bakancs 12. számából
(Barangolás Wass Albert útjain
a Kelemen-havasokban).

Beküldési határidő: 2022. március 1.
(e-mail: rejtveny@eke.ro)

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadványai

Erdélyi Kárpát-Egyesület
120 esztendő
Az 1891-ben megalakult
EKE jubileumi könyve
Ára 35 lej

Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
Régebbi lapszámok
Ára 6 lej

Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
A 2019-es lapszámoktól
Ára 7 lej

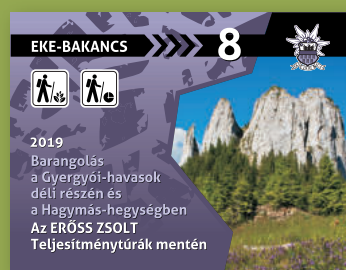
Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
2022/1. lapszám
Ára 7 lej

EKE-bakancs 1
Barangolások a Remetei-szika-
szoros és a Bedellő környékén
Torockói-hegység
Ára 12 lej

EKE-bakancs 2
Barangolások Brassó környékén
Keresztény-havas
Ára 12 lej

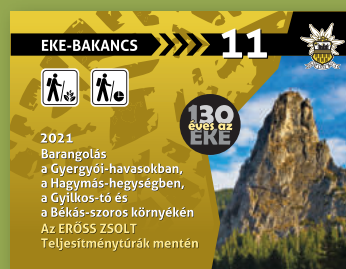
EKE-bakancs 8
Barangolások a Gyergyói-havasok
déli részén és a Hagymás hegységben
Az Erőss Zsolt Teljesítménytúrák mentén
Ára 12 lej

EKE-bakancs 9
Barangolás erdélyi hadszíntereken
– A 32-es határvadászok emléktúrája
Ára 12 lej

EKE-bakancs 10
Barangolások a Mező-havas
környékén és a Bekecsen –
A Görgényi-havasok középső része
Ára 12 lej

EKE-bakancs 11
Barangolások a Gyergyói-havasokban,
a Hagymás-hegységben, a Gyilkos-tó
és a Békás-szoros környékén
Az Erőss Zsolt Teljesítménytúrák mentén
Ára 13 lej

EKE-bakancs 12
Barangolás Wass Albert útjain
a Kelemen-havasokban –
Kelemen-havasok
Ára 13 lej

Rendelje meg

az elfozetes@eke.ro címen vagy
az EKE tagszervezeteinél.
EKE-tagoknak kedvezmény.
A kiadványok ára nem tartalmazza
a postaköltséget.

Pihenőt a vándornak,
szálláshelyet, meleg vacsorát
a turistának – ezt kínálja a

NAGY- KŐHAVASI MENEDÉKHÁZ.

Szállást foglalni
csak előzetesen lehet
a 0744-322632 telefonszámon.

A négyfalui EKE,
a menedékház tulajdonosa
50%-os kedvezményben
részésít minden EKE-tagot.

Következő lapszámunkban

■ A bethlenszentmiklósi Bethlen-kastély

A Balázsfalvától 15 km-re északkeletre fekvő Fehér megyei település első írásos említése 1309-ből való, amikor papját a tizedmegtagadó, kiközösített szász papok közt említik (Symonem sacerdotem de villa Sancti Nicolai), 1390-ben viszont már magyarul, Zenthmyklos alakban fordul elő, a 15. század végén már lakói után Százszenmiklós és Oláhszenmiklós néven is emlegették.

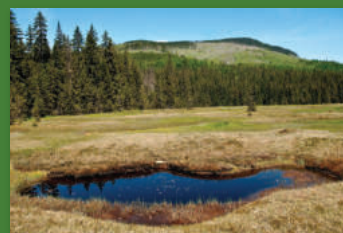
■ A Nagy-Molhás tőzegmohaláp megkönyékezése körút mintájára

... Még egy-két gázolás és megérkezünk a boldogság kapujába, a Meleg-Szamos déli forrásvidékén a lápok legnagyobbikához, a 8 hektáros Nagy-Molhás egyre rozogább megfigyelőtornyához. Innen jól be lehet látni a domború tőzegmohaláp (*Sphagnum capillifolium*, vastagsága eléri a 4 m-et) rejtekeit, tavait...

■ Ellentétek hazái a Kaukázusban – Grúzia (2. rész)

A kolostor dombjáról kitűnően látszik az Aragvi és a Mtkvari összefolyása. A két különböző színű folyó egyesül, hogy közös erővel áttörjék a hegyeket. De számunkra nem ezért fontos a hely. A Mtkvari folyó azeriül Kür. Kelet-Törökországban ered, és Grúzián át Azerbajdzsánba tart, ahol a Kaszpi-tengerbe ömlik. Arany János szerint Hunor és Magor a Kür folyó mellett száll meg, majd másnap átúszva a vízen üldözik tovább a csodaszarvast.

A Torockó Vendégház

várja Önt
május 20-tól
szeptember 30-ig!

Tel.: +40 258 768 240
+36 1 274 2366
E-mail: raczkati42@gmail.com

Rendelések: 0721 926 234,
0264 436 343
contact@mormota.ro

**MORMOTA
LAND**
Túrafelszerelés-
webáruház

www.mormota.ro

10% kedvezmény
EKE-tagoknak

Csomagküldés
az egész ország
területére

Hazajáró

AZ EKE-TAGSÁG ELŐNYEI

Számos, jelentős kedvezményben részesül Ön, ha az EKE tagja.

Mindehhez csak érvényes, idei pecséttel ellátott tagsági könyvének felmutatása szükséges.

- 50%-os kedvezmény az EKE Vándortáborokban való részvételkor;
- 50%-os szálláskedvezmény az EKE Nagy-kőhavas menedékházában;
- 50%-os kedvezmény a korondi Csiga-ház rezervátumba való belépéskor (www.korpa.ro);
- 50%-os kedvezmény a Sűgő-barlangba való belépéskor;
- 35%-os szálláskedvezmény a várfalvi EKE-Várban;
- 33%-os kedvezmény a vizsgálat, 20%-os kedvezmény a szemüvegkeretek árából a kolozsvári Oftaconsult Szemészeti Klinikán (www.oftaconsult.ro);
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Riehen Egyesület

- (www.asociatiariehen.ro) a Pottyandi Erdei Iskola vendégházban;
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Montana Tours Kft. a Madarasi Hargitai Hargita villában;
- 21 százalékos szálláskedvezmény a Madarasi Hargitán a 21 gramm menedékházban (www.21gr.ro);
- 15%-os szálláskedvezményt nyújt a borsafüredi Medve panzió;
- 10%-os kedvezmény a Columbia túraruhatót forgalmazó Dockyard Islands boltjaiban;
- 10%-os kedvezmény a csíkszeredai Kerékvár biciklikereskedésben (vásárlás és javítás);

- 10%-os kedvezményt nyújt a marosvásárhelyi, sport- és túrafelszereléseket forgalmazó Scopus bolt, a kolozsvári Mormota webáruház (www.mormota.ro) és az udvarhelyi, a gyergyói, valamint a csíkszeredai Zerge szakbolt;
- 10%-os kedvezmény a hargitafürdői Uz Bence menedékházban (20 főnél nagyobb EKE-csoport számára 20%-os kedvezmény) és a székelyudvarhelyi Oriente vendéglőben (www.oriente.ro);
- 10%-os kedvezmény a füzesgyarmati Kastélypark Fürdő (www.kastelyfurdo.hu) szállásdíjai árából.

UZ BENCE MENEDÉKHÁZ Hargitafürdő

~ 70 ÉVE A TURISTÁK SZOLGÁLATÁBAN ~

Tel.: (+40) 745 629 337; e-mail: uz_bence@yahoo.com

www.uzbence.ro

KÉK IRINGÓ KÚRIA

Sztána

Tel.: +40 264 274 132; +40 744 601 587

info@kertimag.ro

www.erdelyiutazas.hu

Medve Panzió Borsafüred

Aktív
pihenés
romantikus
környezetben!

435200 Borsafüred

(Borşa Complex)

Brădet u. 11/D.

Mobil: (+40) 743 272 575

cabanaursuborsa@yahoo.com

www.cabanaursu.ro

20 ÉV UTÁN ÚJ CÍMÜNK:

400015 Kolozsvár

Főtér 10./Kötő (Ioan Rațiu) u. 9.

Mobil: 0723-155667, 0724-334364

Tel.: 0264-430911, 0264-450223

office@naturatravel.ro

Repülőjegyek, külföldi és belföldi nyaralások, szállásfoglalások, utazási szolgáltatások.
Sodexo, Edenred, Cheque Vacances üdülési jegyeket elfogadunk.

10%
kedvezmény
EKE-tagoknak

MAROSVÁSÁRHELY, HOREA UTCA 33. SZÁM - WWW.SPORTMANIAC.RO

Columbia **HATÁSOS A HIDEGBEN**

BUGABOOT CELSIUS

A Columbia Bugaboot Celsius egy vízhatlan téli hótaposó, amivel nincs kompromisszum a hidegben. Az Omni Tech membránnak köszönhetően tökéletesen vízálló, míg a 200 grammos melegbélés egy Omni-Heat Infinity arany színű hővisszaverő felülettel kombinálva a legkomolyabb mínuszokban is megfelelő védelmet ad. Az Adaptrax külső talpfelület a legbiztosabb tapadást garantálja nedves és száraz felületeken is.

ÜZLETEINK:

Brassó - Columbia: Republicii 52. | Bukarest - Columbia: Sun Plaza | AFI Cotroceni - Dockyard

AFI Brasov - Dockyard | Konstanca - Columbia: City Park | Kolozsvár - Columbia: Platinia Shopping Center

WEBSHOP:

www.columbia-sportswear.ro | www.dockyard.ro